ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Θρησκευτικά

Η μαρτυρία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Θρησκευτικά Γ΄ Γυμνασίου

Η μαρτυρία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο

Βιβλίο μαθητή στα
Θρησκευτικά Γ΄ Γυμνασίου

Η μαρτυρία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο

Το βιβλίο μαθητή για τη διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών της Γ΄ Γυμνασίου βασίστηκε στο Προσωρινό Έντυπο Υλικό, «Φάκελος Μαθήματος», της Γ΄ Γυμνασίου «Η θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία και στον πολιτισμό. Από το τοπικό στο οικουμενικό», που επιμελήθηκαν οι Γ. Στριλιγκάς, Γ. Παπαδόπουλος, Αρ. Αρσενάκης και Μ. Χατζηαποστόλου, στο Προσωρινό Έντυπο Υλικό, «Φάκελος Μαθήματος», της Α΄ Γυμνασίου, «Η θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία και στον πολιτισμό. Πορεία και ανάπτυξη», που επιμελήθηκαν οι Ό. Γριζοπούλου, Π. Υφαντής, Β. Γώγου και Α. Μπάρλος, στο Βιβλιο της Γ΄ Γυμνασίου «Θέματα από την Ιστορία της Εκκλησίας» των Στ. Καραχάλια, Π. Μπράτη, Δ. Πασσάκου και Γ. Φίλια, στο Βιβλίο της Α΄ Λυκείου «Ορθόδοξη Πίστη και Λατρεία» των Χ. Γκότση, π. Γ. Μεταλληνού, Γ. Φίλια, και σε σύγχρονα δημοσιευμένα γραπτά και πολυτροπικά κείμενα.

Δημιουργήθηκε με την ευθύνη της άμισθης Επταμελούς Επιστημονικής Επιτροπής, η οποία συγκροτήθηκε από το ΙΕΠ στις 19/12/2019 με σκοπό:

Α) Την εισήγηση για την πλήρη συμμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών του μαθήματος των Θρησκευτικών με τις αποφάσεις του Σ.τ.Ε., για το χρονικό διάστημα που θα απαιτηθεί μέχρι τη συγγραφή και εφαρμογή των νέων Προγραμμάτων Σπουδών, καθώς και του αντιστοίχου διδακτικού υλικού για το μάθημα των Θρησκευτικών.

Β) Την εισήγηση σχετικά με τους τρόπους και τις μεθόδους εφαρμογής των αποφάσεων του Σ.τ.Ε., του ΕΔΔΑ και της ΑΠΔΠΧ, όσον αφορά στις υπόλοιπες πτυχές των αποφάσεων αυτών που συνδέονται με το μάθημα των Θρησκευτικών, με έμφαση στη διατήρηση της υποχρεωτικότητας του μαθήματος και στη διαδικασία απαλλαγής των μαθητών/μαθητριών.

Εικονογράφηση εξωφύλλου: Μπάμπης Πυλαρινός (Zante / Ακρυλικό σε καμβά).

Την ευθύνη για την επιμέλεια του παρόντος βιβλίου είχε ως μέλος της επιτροπής η Ξανθή Αλμπανάκη.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Θρησκευτικά Γ΄ Γυμνασίου

Βιβλίο Μαθητή

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
ΑΘΗΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α΄ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
Η Ορθόδοξη Εκκλησία σήμερα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ι. Αδελφοσύνη

i. Κοινή πίστη

Η ενότητα των πιστών που υπάρχει στον λατρευτικό χώρο σφυρηλατείται από την ειρήνη και την αγάπη. Αυτές δένουν τους ανθρώπους και ιδιαίτερα τους πιστούς, ενώ η ταραχή και το μίσος τούς χωρίζουν. Γι' αυτό ακούγονται στην εκκλησία τα «ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν» και «Ἀγαπήσωμεν ἀλλήλους, ἵνα ἐν ὁμονοίᾳ ὁμολογήσωμεν».

Σχολικό Βιβλίο Θρησκευτικών Α΄Λυκείου, Διδ. Εν. 15

Η Μετάδοση των Αποστόλων: Τράπεζα Ι. Μ. Πάτμου
(στο Αθ. Κομίνη (επ.), *Οι θησαυροί της Μονής Πάτμου*, Εκδοτική Αθηνών 1988, σ. 93)

ii. Κοινός Πατέρας

Εφεσ. 4, 5-7: «Ένας Κύριος υπάρχει, μία πίστη, ένα βάπτισμα. Ένας Θεός και Πατέρας όλων, που κυριαρχεί σε όλους, ενεργεί μέσα απ' όλους και κατοικεί σε όλους σας. Στον καθένα μας όμως έχει δοθεί κάποιο ιδιαίτερο χάρισμα, σύμφωνα με το μέτρο που δωρίζει ο Χριστός».

iii. Κοινή εστία (ως σύνδεση ακόμη και όταν δεν είναι στον ίδιο τόπο)

Μετά την Πεντηκοστή, η νέα πραγματικότητα που δημιουργείται στον κόσμο, η Εκκλησία, ζει και κινείται σε μια νέα ατμόσφαιρα, άγνωστη μέχρι τότε. Οι πιστοί των Ιεροσολύμων, που έχουν βαπτιστεί στο όνομα της Αγίας Τριάδος, αποτελούν τον πυρήνα μιας καινούριας κοινότητας. που κέντρο της έχει τη λατρεία και την προσευχή. Ζουν με πνεύμα αδελφοσύνης και αγάπης (κοινά δείπνα - εκούσια κοινοκτημοσύνη), με καθημερινή τέλεση της Θείας Ευχαριστίας. Εκτός από αυτά και η ζωή τους είναι θαυμαστή. Ζουν στη γη, αλλά είναι πολίτες του ουρανού.

Σχολικό Βιβλίο Θρησκευτικών Α΄ Λυκείου, Διδ. Εν. 15

Η ενότητα των πιστών στη Θεία Λειτουργία είναι ένα γεγονός που ξεπερνάει τα όρια του ατομισμού. Η κοινότητα των πιστών προσεύχεται όχι μόνο για τους παρόντες στη σύναξη, αλλά και για όσους δεν μπόρεσαν να παραστούν («*ὑπὲρ τῶν δι᾽ εὐλόγους αἰτίας ἀπολειφθέντων*»), ακόμη και για όσους δείχνουν εχθρική διάθεση απέναντί της.

Σχολικό Βιβλίο Θρησκευτικών Α΄ Λυκείου, Διδ. Εν. 15

Η Πεντηκοστή
Καθολικό Ι. Μ. Οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους
(στο Ν. Ζία - Σ. Καδά, *Ιερά Μονή Οσίου Γρηγορίου Αγίου Όρους, Οι τοιχογραφίες του Καθολικού*, Άγιον Όρος 1998, σ. 137)

iv. Σώμα που λειτουργεί με όλα τα μέλη

Η νέα ορθόδοξη γενιά, η "μικρά ζύμη" του έργου της Ιεραποστολής, μεταλαμβάνει Σώματος και Αίματος Χριστού, μετέχοντας της λειτουργικής ζωής της Εκκλησίας

Είμαστε ένα σώμα, το σώμα του Χριστού. Όπως το λέει ο Απ. Παύλος: «Έτσι και το πλήθος των χριστιανών είμαστε ένα σώμα χάρη στον Χριστό, και καθένας μας αποτελεί μέλος του σώματος, που μέλη του είναι κι όλοι οι άλλοι» (Ρωμ. 12, 4-5). Αφού είμαστε ενωμένοι με τον Χριστό, είμαστε δεμένοι και μεταξύ μας. Αυτό φαίνεται καλύτερα όταν κοινωνούμε. Μεταλαμβάνουμε από τον έναν άρτο και το ένα ποτήριο, όπως το λέει ο Απ. Παύλος: «*ὅτι εἷς ἄρτος, ἓν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν· οἱ γὰρ πάντες ἐκ τοῦ ἑνὸς ἄρτου μετέχομεν*» (Α΄ Κορ. 10,17).

Σχολικό Βιβλίο Θρησκευτικών
Α΄ Λυκείου, Διδ. Εν. 15

ΙΙ. Η Ορθοδοξία στον σύγχρονο κόσμο

i. Ορθόδοξες Εκκλησίες, Ορθόδοξη διασπορά (Αφρική, Ασία, Αμερική, Αυστραλία) και Ορθόδοξα κέντρα

Ορθόδοξες Εκκλησίες βρίσκονται σ' όλο τον κόσμο, έστω κι αν αποτελούν μειονότητες σε σχέση με τον συνολικό πληθυσμό. Υπάρχουν σε Ευρώπη, Αμερική, Ασία και Αυστραλία (υπάγονται στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως), στην Αφρική (υπάγονται στο Πατριαρχείο Αλεξανδρείας), στη Συρία, Λίβανο και ανατολική Τουρκία (υπάγονται στο Πατριαρχείο Αντιοχείας), καθώς και σε Παλαιστίνη και Ιορδανία (υπάγονται στο Πατριαρχείο Ιεροσολύμων).

Η παρουσία των Ορθόδοξων Εκκλησιών στη σύγχρονη Ευρώπη είναι σημαντική. Υπενθυμίζει στους Ευρωπαίους την κοινή θρησκευτική τους παράδοση των πρώτων χριστιανικών αιώνων, δηλαδή το σεβασμό στην πολιτιστική και θρησκευτική ιδιαιτερότητα του κάθε λαού και την έννοια μιας χριστιανικής Εκκλησίας που δεν ενδιαφέρεται για κοσμική εξουσία.

Σχολικό Βιβλίο Θρησκευτικών Γ΄ Γυμνασίου, Διδ. Εν. 34.

ii. Η παρουσία της Ορθόδοξης Εκκλησίας στον σύγχρονο κόσμο

Οι Ορθόδοξοι ανέρχονται σήμερα περίπου σε 270 εκ. και συναντώνται σχεδόν σε όλο τον κόσμο. Τοπικές Ορθόδοξες Εκκλησίες υπάρχουν σε Ευρώπη, Αμερική, Ασία και Αυστραλία και Αφρική.

Στα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι Ορθόδοξοι αποτελούν πλειονότητα στην Ελλάδα, την Κύπρο, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Σε αυτά, καθώς και σε άλλα κράτη της Γηραιάς Ηπείρου, όπως τη Γεωργία, το Μαυροβούνιο, τη Ρωσία και τη Σερβία, η Ορθοδοξία έχει μια έντονη κοινωνική και πολιτισμική παρουσία και έχει συνδεθεί ποικιλοτρόπως με την ιστορία των αντίστοιχων εθνών.

Διασπορά των ορθοδόξων στον κόσμο (Πηγή: Δικτυακός τόπος «Πενταπόσταγμα Ενημέρωσης»)

iii. Η οργάνωση της Ορθόδοξης Εκκλησίας

«[…] έχουμε αρχικά τις Μητροπόλεις, έπειτα τις Αυτοκέφαλες Εκκλησίες [δηλαδή Εκκλησίες οι οποίες εκλέγουν οι ίδιες τον προκαθήμενό τους] ή τις Αυτόνομες Εκκλησίες [στις οποίες η εκλογή του προκαθημένου επικυρώνεται από τον Οικουμενικό Πατριάρχη].

Οι Αυτοκέφαλες Εκκλησίες είναι δυνατόν να συμπίπτουν με πολιτισμικές κοινότητες, που υπήρξαν κατά το παρελθόν και είναι Αποστολικές [όπως η Αλεξάνδρεια για την Αφρική, η Αντιόχεια για ένα μέρος του σημιτικού κόσμου (Συρία, Λίβανο και ανατολική Τουρκία) ή τα Ιεροσόλυμα για την Παλαιστίνη και την Ιορδανία] ή και με εθνικές κοινότητες. Σε παγκόσμια κλίμακα, μετά το Σχίσμα του 11ου αιώνα, το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως έχει πρωτείο τιμής και έχει ένα ρόλο πρωτοβουλίας, καθώς και προεδρίας στο σύνολο της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Αποτέλεσμα αυτής της θεμελιώδους αρχής της οργάνωσης της Ορθόδοξης Εκκλησίας είναι η ύπαρξη των τεσσάρων πρεσβυγενών Πατριαρχείων, τα οποία πριν από το χωρισμό Ανατολής και Δύσης αποτελούσαν, μαζί με το Πατριαρχείο της Ρώμης, την Πενταρχία. Αργότερα έχουμε τις πιο πρόσφατα συσταθείσες Εκκλησίες της Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίες γενικά βρίσκονται σε χώρες παραδοσιακά ορθόδοξες [Πατριαρχείο Ρωσίας (1917), Πατριαρχείο Σερβίας (1920), Πατριαρχείο Ρουμανίας (1925), Πατριαρχείο Βουλγαρίας (1953), Πατριαρχείο Γεωργίας (1990). Αυτοκέφαλες Εκκλησίες: Κύπρου, Ελλάδος, Πολωνίας, Αλβανίας, Τσεχίας και Σλοβακίας. Αυτόνομες Εκκλησίες: Φινλανδίας και Εσθονίας]. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο παντού στον κόσμο. Στη Δυτική Ευρώπη, για παράδειγμα, καθώς και στην Αμερική και στην Αυστραλία, ηπείρους δηλαδή όπου οι ορθόδοξες κοινότητες δεν εγκαταστάθηκαν σε σημαντική κλίμακα, παρά μόνο κατά τον 20ό αιώνα, οι επισκοπές εξακολουθούν να στηρίζονται σε εθνικά κριτήρια και να συνυπάρχουν στην ίδια εδαφική περιοχή, υπαγόμενες στις Αυτοκέφαλες Εκκλησίες της χώρας καταγωγής τους».

Από την ιστοσελίδα της Ι. Μ. Βελγίου

Προκαθήμενοι Ορθοδόξων Εκκλησιών κατά την παραμονή της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, Άγ. Τίτος Ηρακλείου, Κρήτη, 2016

iv. Η αυτοσυνειδησία της Ορθόδοξης Εκκλησίας

«[...] Πιστή στην ομόφωνη αποστολική Παράδοση και μυστηριακή εμπειρία η Ορθόδοξος Εκκλησία αποτελεί την αυθεντική συνέχεια της Μίας, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας, όπως ομολογείται στο Σύμβολο της Πίστεως και επιβεβαιώνεται από τη διδασκαλία των Πατέρων της Εκκλησίας. Η Εκκλησία μας βιώνει το μυστήριο της θείας Οικονομίας στη μυστηριακή της ζωή με επίκεντρο τη θεία Ευχαριστία. Η Ορθόδοξος Εκκλησία εκφράζει την ενότητα και καθολικότητά της εν Συνόδω. Η συνοδικότητα διαπνέει την οργάνωση, τον τρόπο που λαμβάνονται οι αποφάσεις και καθορίζεται η πορεία της. Οι Ορθόδοξες Αυτοκέφαλες Εκκλησίες δεν αποτελούν συνομοσπονδία Εκκλησιών αλλά την Μία, Αγία, Καθολική και Αποστολική Εκκλησία. Κάθε τοπική Εκκλησία, προσφέρουσα την θεία Ευχαριστία, είναι η εν τόπω παρουσία και φανέρωση της Μίας, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας».

Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

Εναρκτήρια συνεδρία της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, Κρήτη, 2016

Δραστηριότητες

1. Ας προσπαθήσουμε να καταγράψουμε όσες περισσότερες λέξεις μάς έρχονται στον νου με αφορμή την ερώτηση: «Τι κοινό έχουν τα αδέλφια;». Κατόπιν ας κατηγοριοποιήσουμε τις απαντήσεις μας και ας συζητήσουμε πάνω σε αυτές.
2. Με αφορμή τη φράση «Σώμα του Ανθρώπου-Σώμα της Εκκλησίας» ας κάνουμε δημιουργικές συνδέσεις-μεταφορές και αλληγορίες. Παρουσιάστε και εξηγήστε τρεις τρόπους με τους οποίους θα μπορούσαν να συνδεθούν αυτές οι δύο φράσεις. Τι παρατηρούμε; Καταγράψτε τα ευρήματά σας.
3. Ας δημιουργήσουμε έναν εννοιολογικό χάρτη με θέμα «Η Ορθόδοξη Εκκλησία σήμερα».
4. Με αφορμή την Ορθόδοξη διασπορά ας την χαρτογραφήσουμε σε μορφή πόστερ (ή ηλεκτρονικά), όπου θα αποτυπώνονται γεωγραφικά οι περιοχές με τις Ορθόδοξες Εκκλησίες, την Ορθόδοξη διασπορά και τα Ορθόδοξα κέντρα.
5. Δημιουργήστε ανά ομάδες μια ψηφιακή παρουσίαση με θέμα τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της Ορθοδοξίας και παρουσιάστε την στους/στις συμμαθητές/τριές σας.

Β΄ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
Η πρόταση ζωής της Ορθόδοξης Εκκλησίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μπροστά στα ερωτήματα για τη ζωή

i. Ο άνθρωπος ζει μόνο με ψωμί; ii. Η ζωή είναι ατομική πορεία ή σχέση; iii. Η ζωή είναι κτήμα που κατέχουμε ή δώρο που μας δόθηκε; iv. Η φύση είναι ιδιοκτησία μας;

Η Ζωρζ διάβασε το σημείωμα κι έβαλε τα κλάματα. Η Αλκη την αγκάλιασε κι έκλαψαν μαζί. Η δεσποινίς Κλάρα ρώτησε γιατί κλαίνε, και η Ζωρζ της απάντησε πως ο Παπαδιαμάντης με τη «Φόνισσά» του είναι πολύ λυπητερός. Έτσι έληξε η ιστορία της 25ης Μαρτίου. Η Ζωρζ ζήτησε συγνώμη από την Άλκη, η Άλκη είπε όχι, εγώ πρέπει να σου ζητήσω συγνώμη, κι από δίπλα η Αθηνά και η Αννούλα πανηγύριζαν: Ε.Π.! Ε.Π.! Ε.Π.! (Ενωμένες για Πάντα). Οι τέσσερις σωματοφύλακες ξανάσμιξαν, κι όλα μπήκαν πάλι στη θέση τους.

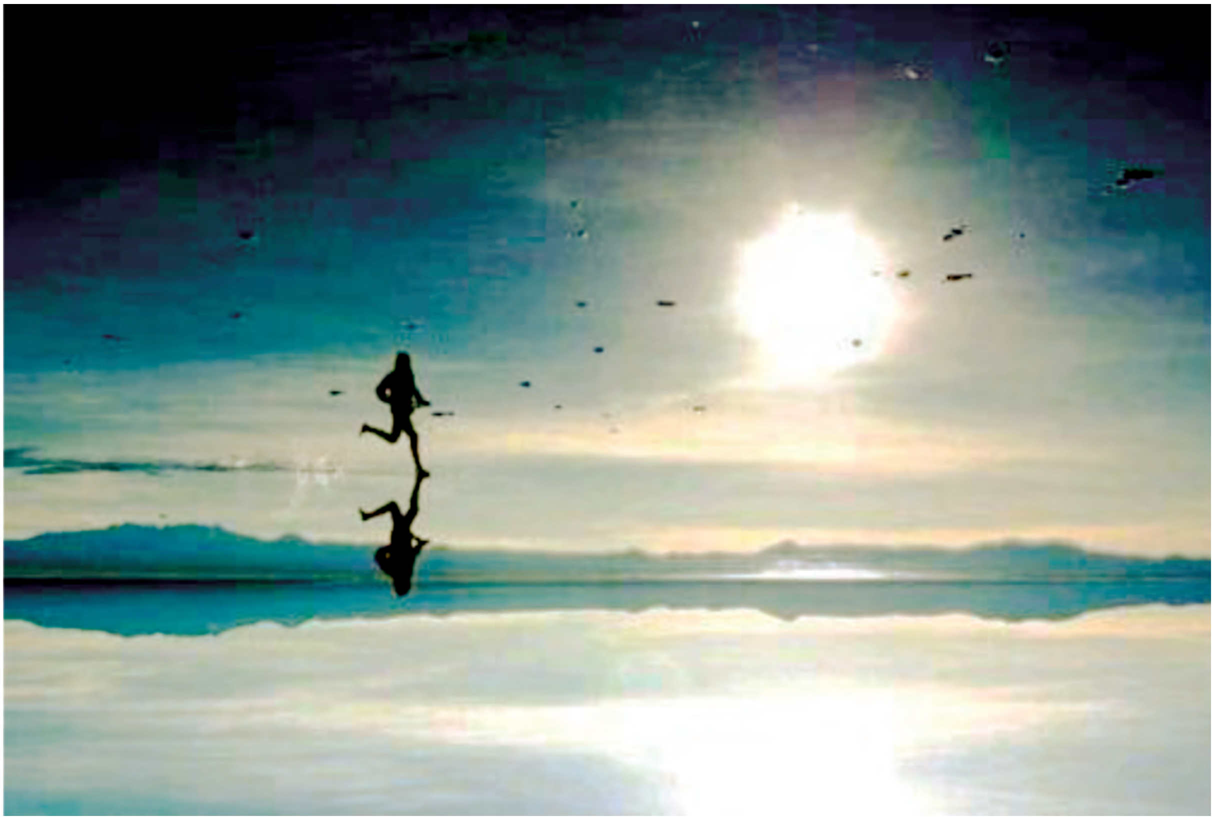

«Το δέντρο της φιλίας δε φυτρώνει από μόνο του. Με τα δάκρυα πετάει κλαδιά, φύλλα κι ανθίζει. Με τα δάκρυα της αγάπης σας ποτίζονται βαθιά οι ρίζες του. Ο μόνος εχθρός της φιλίας είναι τα στεγνά μάτια, η αδιάφορη καρδιά, η ψυχρή λογική που μ' ένα κουτσουρεμένο μολύβι γράφει στο μπακαλοτέφτερό της: τόσα δίνω, τόσα παίρνω. Λες και η φιλία είναι φέτα, να τη ζυγιάζεις και να την πουλάς ...». Αυτά και άλλα πολλά τούς είπε τότε η δεσποινίς Αλεξάνδρα Κλάρα [...]

Η Ζωρζ γελούσε, έκλαιγε, έτρεχε η μύτη της, δεν είχε μαντίλι, τη σκούπιζε με την άκρη του σεντονιού, δε βαριέσαι, το Κούλι ήταν εδώ, κοντά της. Παναγίτσα μου, σ' ευ-

χαριστώ! Ας πάει στο διάβολο η Γαλανοπούλου και τα γαλάζια συντριβάνια της, τις ανθισμένες απιδιές της, στο διάβολο το κήτος με την ψαλίδα του που κόβει μπούκλες και ξηλώνει γαλόνια, κι ας φυτρώσουν φτερά, μεγάλα φτερά! Η Ζωρζ θ' αρπάξει το χέρι της Άλκης και θ' αρχίσουν να πετάνε ψηλά, πάνω από τα σχολεία, με βροχή ή με ήλιο, με χιόνια ή μ' ανεμοστρόβιλους, οι φίλες δε χαμπερίζουν από κρύα και ζέστες. Πετάνε. Πετάνε… Ο κόσμος κάτω από τα φτερά τους πολύχρωμες κουκκίδες…

Ζωρζ Σαρή, *Ε.Π.*

Ερμηνεύοντας την πρόταση ζωής της χριστιανικής Εκκλησίας

i. Συνάντηση με τον προσωπικό Θεό της Βίβλου

Η πίστη ως φιλοξενία του Θεού

Η φιλοξενία του Αβραάμ, Βάσω Γώγου

Αμέσως έτρεξε να τους προϋπαντήσει

Ο Κύριος παρουσιάστηκε στον Αβραάμ, κοντά στη Δρυ Μαμβρή, ενώ αυτός καθόταν στο άνοιγμα της σκηνής του κατά το μεσημέρι. Σήκωσε τα μάτια του και είδε τρεις άντρες να στέκονται απέναντί του. Αμέσως έτρεξε να τους προϋπαντήσει και τους προσκύνησε ώς τη γη. «Κύριέ μου», είπε, «αν έχω την εύνοιά σου, μην προσπεράσεις το δούλο σου. Ας φέρουν λίγο νερό να πλύνετε τα πόδια σας και μετά μπορείτε ν' αναπαυθείτε κάτω από το δέντρο. Θα φέρω και λίγο ψωμί να πάρετε δύναμη και μετά μπορείτε να πηγαίνετε…».

Τότε ο Αβραάμ έτρεξε στη σκηνή και είπε στη Σάρρα: «Πάρε γρήγορα τρεις γαβάθες αλεύρι εκλεκτό, ζύμωσέ το και κάνε πίττες». Μετά έτρεξε στα βόδια, πήρε ένα μοσχάρι τρυφερό και καλό, το έδωσε στον υπηρέτη κι εκείνος το ετοίμασε στα γρήγορα. Πήρε ακόμα βούτυρο, γάλα και το μοσχάρι που είχε ετοιμάσει και τα έβαλε μπροστά στους άντρες. Αυτός στεκόταν απέναντί τους κάτω από τα δέντρα κι εκείνοι έτρωγαν. Τότε ρώτησαν τον Αβραάμ: «Πού είναι η Σάρρα η γυναίκα σου;». Αυτός απάντησε: «Εκεί, στη σκηνή». Κι ο Κύριος είπε: «Του χρόνου τέτοια εποχή θα ξανάρθω, και η γυναίκα σου η Σάρρα θα έχει γιο». Η Σάρρα τα άκουγε όλα αυτά, γιατί στεκόταν από πίσω του, στο άνοιγμα της σκηνής. Ο Αβραάμ και η Σάρρα ήταν γέροντες προχωρημένης ηλικίας. Η Σάρρα, λοιπόν, γέλασε κρυφά […] Αλλά ο Κύριος είπε στον Αβραάμ: «Γιατί γέλασε η Σάρρα; Γιατί αμφιβάλλει ότι θ' αποκτήσει γιο τώρα που γέρασε; Τίποτα δεν είναι αδύνατο για τον Κύριο! Όταν την ίδια εποχή ύστερα από ένα χρόνο θα ξανάρθω σπίτι σου, η Σάρρα θα έχει γιο» […] Από κει οι άντρες έφυγαν […] Ο Αβραάμ βάδιζε μαζί τους για να τους κατευοδώσει. Τότε ο Κύριος είπε: «…Ένα μεγάλο και ισχυρό έθνος θα προέλθει από τον Αβραάμ και στο πρόσωπό του θα ευλογηθούν όλα τα έθνη της γης».

Γεν 18, 1-18

Η πίστη σε ένα Θεό κοινωνίας και αγάπης/Ο Θεός ως Τριάδα

Η Τριάδα ως αγάπη

Φτιαγμένοι κατ' εικόνα του Τριαδικού Θεού, οι άνθρωποι καλούνται να αναπαράγουν στη γη το μυστήριο της αμοιβαίας αγάπης που η Τριάδα βιώνει στον ουρανό... Κάθε κοινωνική μονάδα, η οικογένεια, το σχολείο, το εργοστάσιο, η ενορία, πρέπει να γίνει μια εικόνα της Τριάδος. Επειδή ξέρουμε ότι ο Θεός είναι τρεις σε ένα, ο καθένας μας είναι ταγμένος να ζει με θυσία μέσα στον άλλο και για τον άλλο. Ο καθένας είναι ταγμένος αμετάκλητα σε μια ζωή πρακτικής υπηρεσίας, ενεργητικής συμπάθειας. Η πίστη μας στην Τριάδα μάς υποχρεώνει να παλεύουμε σε κάθε επίπεδο, από το αυστηρό προσωπικό ώς το καλύτερα οργανωμένο, αντίθετα σ' όλες τις μορφές καταπίεσης, αδικίας και εκμετάλλευσης.

Κάλλιστος Ware, *Ο ορθόδοξος δρόμος*

Η Αγία Τριάς, Γ. Κόρδης

> Η χάρη του Κυρίου μας Ιησού Χριστού και η αγάπη του Θεού και Πατέρα και η κοινωνία του αγίου Πνεύματος ας είναι με όλους σας.
>
> Ευχή της Αγίας Αναφοράς από τη Θ. Λειτουργία του Ιωάννη του Χρυσοστόμου

[...] Κύριε, ανήκα στους εχθρούς σου.
Συ είσαι, όμως, τώρα που δροσίζεις
το μέτωπό μου ως γλυκύτατη αύρα.
Έβαλες μέσα μου πένθος χαρωπό
και γύρω μου όλα πια ζουν και λάμπουν.
Σηκώνεις την πέτρα και το φίδι φεύγει και χάνεται.
Απ' την ανατολή ώς το βασίλεμα του ήλιου
θυμάμαι πως είχες κάποτε σάρκα και οστά για μένα. [...]

Ν. Καρούζος, *Απολέλυσαι της ασθενείας σου*

Η πίστη ως ελεύθερη ανταπόκριση στην πρόσκληση του Θεού

Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου

Κατά τον έκτο μήνα της εγκυμοσύνης της Ελισάβετ, ο Θεός έστειλε τον άγγελο Γαβριήλ στην πόλη της Γαλιλαίας Ναζαρέτ σε μια παρθένο, που ήταν αρραβωνιασμένη με κάποιον που τον έλεγαν Ιωσήφ και καταγόταν από τη γενιά του Δαβίδ. Την παρθένο την έλεγαν Μαριάμ. Παρουσιάστηκε σ' αυτήν ο άγγελος και της είπε: «Χαίρε εσύ, προικισμένη με τη χάρη του Θεού. Ο Κύριος είναι μαζί σου. Ευλογημένη απ' το Θεό είσαι εσύ, περισσότερο από όλες τις γυναί-

Ο Ευαγγελισμός, Sorin Dimitrescu

κες». Εκείνη μόλις τον είδε ταράχτηκε με τα λόγια του και προσπαθούσε να εξηγήσει τι σήμαινε ο χαιρετισμός αυτό. Ο άγγελος της είπε: «Μη φοβάσαι, Μαριάμ, ο Θεός σού έδωσε τη χάρη του· και να, θα μείνεις έγκυος, θα γεννήσεις γιο και θα τον ονομάσεις Ιησού. Αυτός θα γίνει μέγας και θα ονομαστεί Υιός του Υψίστου. Σ’ αυτόν θα δώσει ο Κύριος ο Θεός το θρόνο του Δαβίδ, του προπάτορά του. Θα βασιλέψει για πάντα στους απογόνους του Ιακώβ και η βασιλεία του δε θα έχει τέλος». Η Μαριάμ τότε ρώτησε τον άγγελο: «Πώς θα μου συμβεί αυτό, αφού δεν έχω συζυγικές σχέσεις με άνδρα;». Και ο άγγελος της απάντησε: «Το Άγιο Πνεύμα θα έρθει επάνω σου και η δύναμη του Θεού θα σε καλύψει· γι’ αυτό και το άγιο παιδί που θα γεννήσεις θα ονομαστεί Υιός Θεού. Μάθε ακόμη ότι η συγγενής σου Ελισάβετ συνέλαβε γιο στα γηρατειά της, κι έτσι, αυτή που την αποκαλούσαν στείρα, βρίσκεται τώρα στον έκτο μήνα της εγκυμοσύνης. Για τον Θεό τίποτα δεν είναι ακατόρθωτο». Η Μαριάμ τότε είπε: «Είμαι μια δούλη του Κυρίου· ας γίνει το θέλημά του σ’ εμένα όπως μου το είπες». Κι έφυγε από αυτήν ο άγγελος.

Λκ 1, 26-38

Η ελευθερία του ανθρώπου

Ο Θεός δεν αγαπά αυτό που γίνεται αναγκαστικά, αλλά αυτό που κατορθώνεται με την αρετή. Η δε αρετή επιτυγχάνεται με την ελεύθερη προαίρεση κι όχι με τον εξαναγκασμό.

Μ. Βασίλειος, *Ότι ουκ εστιν αίτιος των κακών ο Θεός*

Η πίστη ως συνεχής ευλογία του Θεού

Ευλόγει, η ψυχή μου, τον Κύριον

Ευλόγησε τον Κύριο, ψυχή μου,
και όλο μου το είναι
το όνομά του το άγιο!
Ευλόγησε τον Κύριο, ψυχή μου,
και μην ξεχνάς καμιά
απ’ τις καλοσύνες του!
Αυτός σού συγχωρεί όλες τις ανομίες σου,
και θεραπεύει τις αρρώστιες σου όλες.
Αυτός από το θάνατο γλιτώνει τη ζωή σου,
σε πλημμυρίζει με έλεος κι αγάπη.
Σου δίνει όσα πόθησες αγαθά,
η νιότη σου καθώς του αητού θ’ ανανεώνεται.
Έργα δικαιοσύνης κάνει ο Κύριος
και δίκαιη κρίση σ’ όλους τους κατατρεγμένους…

Ψλ 103, 1-6

Από τη Μονή Φιλανθρωπηνών (16^{ος} αἰ.)

Ζώντας με νόημα στον κόσμο

i. Μίμηση του Χριστού

Τα γνωρίσματα του καινούριου ανθρώπου στην Καινή Διαθήκη

Πετάξτε από πάνω σας το ψέμα και ο καθένας ας λέει την αλήθεια στον διπλανό του, γιατί είμαστε μέλη του ίδιου σώματος [...] Κανένας βλαβερός λόγος ας μη βγαίνει από το στόμα σας παρά μόνο ωφέλιμος, που να μπορεί να οικοδομήσει, όταν χρειάζεται, και να κάνει καλό σ' αυτούς που τον ακούνε... Διώξτε μακριά σας κάθε δυσαρέσκεια, θυμό, οργή, κραυγή, κατηγόρια, καθώς και άλλη κακότητα. Να φέρεστε μεταξύ σας με καλοσύνη κι ευσπλαχνία, και να συγχωρείτε ο ένας τον άλλο, όπως κι ο Θεός σάς συγχώρησε διά του Χριστού.

Εφ 4, 25-32

Βλέποντας ο Ιησούς τους καλεσμένους με ποιον τρόπο διάλεγαν τις πρώτες θέσεις στο τρα πέζι, τους είπε μια παραβολή. «Όταν σε καλέσει κάποιος σε γάμο, μην πας να καθίσεις στην πρώτη θέση, γιατί μπορεί κάποιος άλλος καλεσμένος του να είναι πιο σπουδαίος από σένα. Όταν έρθει αυτός που κάλεσε κι εσένα κι εκείνον, θα σου πει: "δώσε σ' αυτόν τη θέση". Τότε εσύ ντροπιασμένος θα πάς και θα καθίσεις στην τελευταία θέση, ώστε όταν έρθει αυτός που σε κάλεσε, να σου πει: "φίλε μου, πήγαινε σε καλύτερη θέση". Τότε αυτό θα είναι τιμή για σένα μπροστά στους συνδαιτυμόνες σου. Γιατί όποιος υψώνει τον εαυτό του θα ταπεινωθεί, κι αυτός που ταπεινώνει τον εαυτό του θα υψωθεί».

Λκ 14, 7-11

Μιμηθείτε λοιπόν τον Θεό, αφού είστε αγαπητά του παιδιά· να συμπεριφέρεστε με αγάπη κατά το πρότυπο του Χριστού, που σας αγάπησε...

Εφ 5, 1-2

Ο πλούτος ως έλλειψη αγάπης

Όσο όμως πλεονάζουν τα πλούτη σου, τόσο σου λείπει η αγάπη.[...] Όταν μπαίνω στο σπίτι νεόπλουτου που μεγαλοπιάνεται και το βλέπω γανωμένο παντού με λουλούδια, ξέρω πως δεν κατέχει τίποτα πολυτιμότερο απ' όσα φαίνονται, αλλά στολίζει τα άψυχα και έχει αστόλι-

στη την ψυχή. Πες μου, τόσο πια απαραίτητα είναι τα αργυρά κρεβάτια και τα αργυρά τραπέζια, τα ελεφάντινα καθίσματα και τα ελεφάντινα αμάξια, ώστε για χάρη τους τα πλούτη να μην περνούν στους φτωχούς, μολονότι χιλιάδες στέκουν έξω απ' την πόρτα σου και κάθε εξαθλιωμένου ακούς τη φωνή; Όμως εσύ αρνείσαι να δώσεις, γιατί λες πως ποτέ δεν θα έφτανε για όλους όσοι ζητούν. Και με τη γλώσσα ορκίζεσαι, αλλά σ' ελέγχει το χέρι σου. [...]

Μέγας Βασίλειος, *Προς πλουτούντας*

Ενότητα και ισότητα

Μυστικός Δείπνος (λεπτομέρεια), Ι.Μ. Βατοπαιδίου (14ος αι.)

Ας μη γίνουμε, αγαπητοί μου φίλοι και αδελφοί, κακοί διαχειριστές των αγαθών που μας δόθηκαν. Ας μην κοπιάζουμε για να θησαυρίζουμε και να αποταμιεύουμε, ενώ άλλοι υποφέρουν από την πείνα. Ας μιμηθούμε τον ανώτατο και κορυφαίο νόμο του Θεού, που στέλνει τη βροχή σε δικαίους και αδίκους και ανατέλλει τον ήλιο επίσης για όλους. Αυτός έκανε τη γη ευρύχωρη για όλα τα χερσαία ζώα, δημιούργησε πηγές, ποτάμια, δάση, αέρα για τα φτερωτά και νερά για τα υδρόβια, και έδωσε σε όλα τα όντα άφθονα τα απαραίτητα για τη ζωή τους στοιχεία, χωρίς να τα περιορίζει καμιά εξουσία, χωρίς να τα καθορίζει κανένας γραπτός νόμος, χωρίς να τα εμποδίζουν σύνορα. [...]

Οι άνθρωποι, όμως, αφότου έβγαλαν από τη γη το χρυσάφι, το ασήμι και τα πολύτιμα πετράδια, αφότου έφτιαξαν ρούχα μαλακά και περιττά και αφότου απέκτησαν άλλα παρόμοια πράγματα που αποτελούν αιτίες πολέμων και επαναστάσεων και τυραννικών καθεστώτων, κυριεύθηκαν από παράλογη υπεροψία. Έτσι, δεν δείχνουν ευσπλαχνία στους δυστυχισμένους συνανθρώπους τους και δεν θέλουν ούτε με τα περίσσια τους να δώσουν στους άλλους τα αναγκαία. Τι βαναυσότητα! Τι σκληρότητα! [...]

Εσύ, όμως, να κοιτάς την αρχική ενότητα και ισότητα, όχι την τελική διαίρεση· όχι το νόμο που επικράτησε, αλλά το νόμο του Δημιουργού.

Γρηγόριος ο Θεολόγος, *Περί φιλοπτωχίας λόγος*

Ο Ισαάκ ο Σύρος για την καρδιά που αγαπά

Τι είναι η καρδιά που αγαπά; Είναι η καρδιά που φλέγεται από αγάπη για ολόκληρη την κτίση, τους ανθρώπους, τα πουλιά, τα θηρία, τα πονηρά πνεύματα. Κινούμενη από άμετρη ευσπλαχνία προσεύχεται ακόμη και για τα ερπετά.

Η Κιβωτός του Κόσμου

Η Κιβωτός του Κόσμου είναι μια φωλιά στοργής και φροντίδας για το παιδί, τον νέο και τον γονιό που βρίσκονται σε ανάγκη. Την ίδρυσε το 1998 στην Αθήνα ο εικοσιεξάχρονος ιερέας πατέρας Αντώνιος Παπανικολάου, με όπλα την αγάπη του για τα παιδιά.

Η Κιβωτός καλύπτει εξ ολοκλήρου και φροντίζει τα απροστάτευτα παιδιά. Σε συνεργασία με άλλους φορείς προστασίας και υπηρεσίες για τα δικαιώματα των παιδιών, αναλαμβάνει το μεγάλωμα των ανηλίκων –Ελληνόπουλων αλλά και από άλλες χώρες– σε σπίτια φιλοξενίας. Τα παιδιά ζουν σε ένα περιβάλλον στοργής και ειρήνης μακριά από την φτώχεια, την πείνα και τον ρατσισμό.

ii. Παράδειγμα μίμησης Χριστού: «Αποστολή» της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών

ΑΠΟΣΤΟΛΗ

βοήθησε κι εσύ ν' αλλάξει η ζωή μας

Η Αποστολή ιδρύθηκε το 2010 από την Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών με τη μορφή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας με εθνική και διεθνή εμβέλεια στο πλαίσιο της δραστηριοποίησής της στον ανθρωπιστικό, αναπτυξιακό και εκπαιδευτικό χώρο.

Το σύμπλεγμα των έργων της «Αποστολής» είναι:

Α. Πρότυπο Περιβαλλοντικό Κέντρο στην Πάρνηθα

Β. Μονάδα επανένταξης ουσιοεξαρτημένων ατόμων

Γ. μονάδα φροντίδας και αγωγής αυτιστικών παιδιών

Δ. μονάδα φροντίδας κατακοίτων

Ε. στέγες ηλικιωμένων

ΣΤ. Διπλασιασμός των μερίδων φαγητού (σήμερα υπερβαίνουν τις 10.000 ημερησίως)

Τομείς όπως:

- ▹ η πολιτισμική κληρονομιά
- ▹ η προστασία του περιβάλλοντος
- ▹ η συνεργασία με φορείς του εξωτερικού
- ▹ η ενδυνάμωση της Ιεραποστολής

Στόχος της ΜΚΟ «Αποστολή» είναι πέρα από τη δυναμική δραστηριοποίηση στον τομέα της κοινωνικής φροντίδας και συνοχής, της υγείας, αλλά και του πολιτισμού, να επεκτείνει τις δραστηριότητές της στους τομείς του περιβάλλοντος και των νέων τεχνολογιών, τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό.

Οι διεθνείς της δράσεις και τα προγράμματα αναπτύσσονται σε συνεννόηση με τις κατά τόπους Μητροπόλεις της Ορθόδοξης Εκκλησίας σε αναπτυσσόμενες χώρες με έμφαση στην Αφρική, τη Νοτιοανατολική Ασία, τα δυτικά Βαλκάνια και τη Μέση Ανατολή, ενώ ετοιμάζεται να προωθήσει αντίστοιχες πρωτοβουλίες στη Λατινική Αμερική.

Για την υλοποίηση των συγκεκριμένων προγραμμάτων έχει δρομολογήσει συνεργασίες με ευρωπαϊκούς και εθνικούς φορείς, όπως το Υπουργείο Απασχόλησης, το Υπουργείο Πολιτισμού, το Υπουργείο Υγείας, η Κοινωνία της Πληροφορίας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και ο Ο.Η.Ε.

Στο πλαίσιο της δραστηριοποίησής της στους τομείς κοινωνικής συνοχής, φροντίδας και υγείας, του πολιτισμού, του περιβάλλοντος και των νέων τεχνολογιών μέσα από ένα ευρύ φάσμα ανθρωπιστικών και αναπτυξιακών πρωτοβουλιών, η Μ.Κ.Ο Αποστολή:

- ▹ Καταγράφει και παρέχει αξιόπιστες και συνεχώς ενημερωμένες πληροφορίες για τις ανάγκες των Ιερών Μητροπόλεων στην Ελλάδα και στις αναπτυσσόμενες χώρες
- ▹ Υποβάλλει προγράμματα και προτάσεις σε εθνικούς, Ευρωπαϊκούς και διεθνείς οργανισμούς εκ μέρους της Εκκλησίας της Ελλάδος
- ▹ Συντονίζει, διαχειρίζεται και υλοποιεί εγκεκριμένες δράσεις και προγράμματα
- ▹ Προσφέρει, έκτακτη και μη, ανθρωπιστική βοήθεια στην Ελλάδα και στο εξωτερικό
- ▹ Υλοποιεί αναπτυξιακές πρωτοβουλίες και προγράμματα στην Ελλάδα και τις αναπτυσσόμενες χώρες
- ▹ Σχεδιάζει, διαχειρίζεται και υλοποιεί εκπαιδευτικά προγράμματα για ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, μετανάστες και εργαζόμενους
- ▹ Συνεργάζεται με εθνικούς και διεθνείς φορείς

Από τον δικτυακό τόπο της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών

Ανθρωπιστική βοήθεια 5 τόνων σε τρόφιμα εστάλησαν από τον φιλανθρωπικό οργανισμό της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών «Αποστολή» στην Ιερά Μητρόπολη Νεαπόλεως και Σταυρουπόλεως με τελικό προορισμό το Κόσοβο.

Η ανθρωπιστική βοήθεια περιλαμβάνει 1.176 κιλά ζυμαρικά, 1260 κιλά ρύζι, 660 κιλά όσπρια, 240 κιλά ελαιόλαδο, 120 κιλά σπορέλαιο, 40 κιλά αλάτι, 25 κιλά ξίδι, 700lt γάλα εβαπορέ, 517 τεμ. κονσέρβες, 300 τεμ. χυμό τομάτας, μπισκότα, ζαχαρώδη, δημητριακά κ.λπ.

Σε ανταπόκριση του αιτήματος του Κέντρου Προσωρινής Διαμονής Αιτούντων Ασύλου Αλλοδαπών Λαυρίου (Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός), η «Αποστολή» παρέδωσε επίσης 375 κιλά σε τρόφιμα (γάλα εβαπορέ, κονσέρβες, χυμός τομάτας, όσπρια, αλάτι και ρύζι), προς ανακούφιση των προσφύγων και κάλυψη των λειτουργικών τους αναγκών.

Ανθρωπιστική βοήθεια στο Κόσσοβο και στους πρόσφυγες του Λαυρίου από την Αποστολή,
6/6/12, από τον δικτυακό τόπο της «Αποστολής».

Όταν παίρνεις γεμίζεις τα χέρια – όταν δίνεις γεμίζεις την ψυχή: 52 σάκοι με φάρμακα συγκεντρώθηκαν στα Πετράλωνα και στην Κόρινθο για το Ιατρείο Κοινωνικής Αποστολής, 17/11/2012.

"Ασθενείς που υιοθετούμε, δεν τους ξεχνούμε" – 12.000 φάρμακα σε Μητροπόλεις Δήμους και Ιδρύματα του Αιγαίου, 9/12/12.

Συγκέντρωση φαρμάκων στους Ιερούς Ναούς της Αρχιεπισκοπής Αθηνών, 9/1/13.

Το Ιατρείο Κοινωνικής Αποστολής στους Λειψούς και στους Αρκιούς.

Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.κ. Ιερώνυμος με την «Αποστολή» στη Σάμο, 19/11/15.

Ιατρείο Κοινωνικής Αποστολής στον Δήμο Ηλιούπολης, 13/06/2012.

Η «ΑΠΟΣΤΟΛΗ» κοντά σε 550 οικογένειες της Θράκης, 5/4/2019.

Η «ΑΠΟΣΤΟΛΗ» κοντά στους Μαθητές και τις οικογένειές τους, 8/11/2018.

Πρωτοβουλίες της «ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ» για τα παιδιά πρόσφυγες-μετανάστες, 28/11/2019. Από τον δικτυακό τόπο της «Αποστολής».

Δραστηριότητες

1. Θυμηθείτε ένα περιστατικό με έναν φίλο σας, σχετικό με αυτό του κειμένου της Ζ. Σαρή, και γράψτε του ένα γράμμα.
2. Εργασία σε ομάδες: Από την εμπειρία σας καταγράψτε παραδείγματα που δείχνουν ποιες προτεραιότητες βάζουν οι σύγχρονοι άνθρωποι στη ζωή τους και κατόπιν παρουσιάστε τα στην τάξη.
3. Μελετώντας παράλληλα τα δυο βιβλικά κείμενα (Φιλοξενία Αβραάμ – Ευαγγελισμός Θεοτόκου), υπογραμμίστε τα σημεία εκείνα που δείχνουν την κίνηση του Θεού προς τον άνθρωπο, καθώς και την απάντηση του ανθρώπου στην κίνηση αυτή. Στη συνέχεια εξηγήστε γιατί, όταν οι Χριστιανοί μιλούν για πίστη, εννοούν μια σχέση αγάπης και εμπιστοσύνης ανάμεσα στον άνθρωπο και τον Θεό.
4. Υπογραμμίστε στο κείμενο του ψαλμού 103 λέξεις και φράσεις που δείχνουν τη στάση του Θεού προς τον κόσμο. Εξηγήστε πώς αισθάνεται ο πιστός. Διαλέξτε έναν στίχο ως τίτλο για την εικόνα της Μονής Φιλανθρωπηνών.
5. Χωριστείτε σε μικρές ομάδες και επιλέξτε δύο κείμενα (από την Κ. Διαθήκη ή την εκκλησιαστική παράδοση) που αναφέρονται στα γνωρίσματα του καινούριου ανθρώπου. Αναγνωρίστε σ' αυτά αξίες ζωής και ανακοινώστε στην ολομέλεια. Στη συνέχεια, συζητήστε στις ομάδες σας ποιες από αυτές τις αξίες σχετίζονται με τις ανάγκες των σύγχρονων ανθρώπων.
6. Ας προσπαθήσουμε σε ομάδες να παρουσιάσουμε στην ολομέλεια της τάξης μία σκηνή από την Ομιλία του Μ. Βασιλείου, *Προς πλουτούντας*.
7. Καταγράψτε ερωτήσεις που θα θέλατε να κάνετε στον π. Αντώνιο της Κιβωτού του Κόσμου.
8. Ιστοεξερεύνηση για το κοινωνικό έργο και την προσφορά της «Αποστολής» και παρουσίαση στην ολομέλεια της τάξης.

iii. Ζωή με ευθύνη για την κτίση

Από την Παλαιά Διαθήκη για την κτίση

Η γη δεν πρέπει να πωλείται οριστικά, γιατί ανήκει σ’ εμένα κι εσείς είστε σαν ξένοι που τους δόθηκε η άδεια να την κατοικούν.

Λευ 25, 23

Τη γη επισκέπτεσαι και της χαρίζεις αφθονία,
την πλημμυρίζεις αγαθά·
με νερό, Θεέ, γεμίζεις το ποτάμι σου,
φροντίζεις την καρποφορία της,
έτσι καθώς την προετοιμάζεις.
Δίνεις στ’ αυλάκια της να πιουν,
το σβολιασμένο της το χώμα ισιώνεις,
την απαλαίνεις με την ήρεμη βροχή
και ευλογείς το κάθε της βλαστάρι.
Όλο τον κύκλο της χρονιάς
τονε στολίζεις με τις καλοσύνες σου·
όπου περάσεις χύνεται η αφθονία.
Στις στέπες τα λιβάδια θάλλουν
κι οι λόφοι περιζώνονται χαρά.
Γεμίζουν πρόβατα τα βοσκοτόπια,
οι κάμποι μες στις θημωνιές τυλίγονται·
τραγούδια και κραυγές χαρά ηχούν!

Ψλ 65, 10-14

Έναστρη νύχτα, Βίνσεντ Βαν Γκογκ

Κοιτώ τους ουρανούς, τα δημιουργήματά σου,
τη σελήνη και τ’ αστέρια, που ’χεις στεριώσει εσύ:
Τι είν’ ο άνθρωπος, ώστε να νοιάζεσαι γι’ αυτόν,
ο κάθε άνθρωπος, ώστε να τον φροντίζεις;
Λίγο πιο κάτω απ’ τους αγγέλους τον κατέταξες,
με δόξα τον στεφάνωσες και με τιμή·
κυρίαρχο τον έβαλες σ’ ό,τι τα χέρια σου δημιουργήσαν,
τα πάντα υπέταξες κάτω απ’ την εξουσία του·
τα πρόβατα, τα βόδια όλα,
ακόμα και τ’ άγρια θεριά·
τα πετεινά του ουρανού, της θάλασσας τα ψάρια,
που μέσα από τους δρόμους τους θαλάσσιους
πορεύονται.

Ψλ 8, 4-8

Πάουλ Κλέε

Τότε θα βόσκει ο λύκος με το αρνί μαζί,
κι η λεοπάρδαλη θα ξεκουράζεται με το κατσίκι αντάμα·
το μοσχάρι, ο ταύρος και το λιοντάρι μαζί θα βόσκουν,
κι ένα μικρό παιδί θα τα οδηγεί·
το βόδι κι η αρκούδα θα βόσκουνε μαζί,
μαζί θα ’ναι και τα μικρά τους·
και το λιοντάρι και το βόδι άχυρα θα ’χουν για τροφή.
Το νήπιο στην τρύπα της οχιάς,
και στων μικρών της τη φωλιά
το χέρι του θ’ απλώνει.
Κανένας δεν θα προξενεί κακό στον άλλο,
ούτε κανέναν θα μπορούν να εξολοθρέψουν
στο όρος μου το άγιο,
γιατί η γνώση του Κυρίου θα γεμίσει ολόκληρη τη γη,
καθώς σκεπάζουν τ’ άφθονα νερά τις θάλασσες.

Ησ 11, 6-9

Πάουλ Κλέε

Ευχές για την κτίση

Από τα ειρηνικά:
Για ευνοϊκές καιρικές συνθήκες, για πλούσια καρποφορία της γης και χρόνια ειρηνικά ας παρακαλέσουμε τον Κύριο. Κύριε ελέησον.

Από την Αγία Αναφορά:
[…] αφού πήρε το ψωμί στα άγια και αμόλυντα και αγνά του χέρια, ευχαρίστησε και ευλόγησε, το αγίασε, το κομμάτιασε, το έδωσε στους αγίους μαθητές του και αποστόλους και είπε: «Λάβετε και φάγετε, αυτό είναι το σώμα μου που για χάρη σας κομματιάζεται, για τη συγχώρεση των αμαρτιών σας». Το ίδιο έκανε και με το ποτήριο μετά το δείπνο λέγοντας: «Πιείτε απ’ αυτό όλοι, αυτό είναι το αίμα μου» […]

Από τη *Θ. Λειτουργία του Χρυσοστόμου*

Η σχέση του Οσίου Σιλουανού του Αθωνίτη με την κτίση

Ο Γέροντας φρόντιζε ακόμα και για τα φυτά. Πίστευε πως κάθε κακομεταχείριση που τα βλάπτει είναι αντίθετη με τη διδαχή της χάρης. Θυμάμαι μια φορά που βάδιζα μαζί του το μονοπάτι που οδηγούσε από τη Μονή στο καλύβι, όπου πέρασα ένα έτος. Αυτή η καλύβα απέχει περίπου ένα χιλιόμετρο από το μοναστήρι. Ο Γέροντας ερχόταν να δει την κατοικία μου. Κρατούσαμε ραβδιά, όπως συνηθίζεται στις ορεινές περιοχές. Και στις δυο πλευρές από το μονοπάτι φύτρωναν αραιά ψηλά αγριόχορτα. Με τη σκέψη να μην αφήσω τα χόρτα να κλείσουν το μονοπάτι, χτύπησα με το ραβδί ένα βλαστό στην κορφή του, ώστε να εμποδίσω την ωρίμανση των σπόρων. Η χειρονομία μου φάνηκε βάναυση στον Γέροντα και κούνησε ελαφρά με αμηχανία το κεφάλι του. Κατάλαβα τι σήμαινε αυτό και ντράπηκα. Ο Γέροντας έλεγε πως το Πνεύμα του Θεού διδάσκει τη συμπόνια για όλη την κτίση, ώστε να μην κόβουμε ούτε τα φύλλα του δέντρου χωρίς ανάγκη. «Να, ένα πράσινο φύλλο πάνω στο δέντρο, και συ το έκοψες χωρίς ανάγκη. Αν και δεν είναι αμαρτία, πώς να το πω, προκαλεί οίκτο. Η καρδιά που έμαθε ν’ αγαπά, λυπάται όλη την κτίση».

Αρχ. Σωφρόνιος του Έσσεξ, *Ο Γέροντας Σιλουανός του Άθω*

Συνάντηση με ένα αηδονάκι

Μια μέρα, ένα πρωινό προχώρησα μόνος μου στο παρθένο δάσος. Όλα, δροσισμένα από την πρωινή δροσιά, λαμπύριζαν στον ήλιο. Βρέθηκα σε μια χαράδρα. Την πέρασα. Κάθισα σ’ ένα βράχο. Δίπλα μου κρύα νερά κυλούσαν ήσυχα κι έλεγα την ευχή. Ησυχία απόλυτη. Τίποτα δεν ακουγόταν. Σε λίγο, μέσα στην ησυχία ακούω μια γλυκιά φωνή, μεθυστική, να ψάλλει, να υμνεί τον Πλάστη. Κοιτάζω, δεν διακρίνω τίποτα. Τελικά, απέναντι σ’ ένα κλαδί βλέπω ένα πουλάκι· ήταν αηδόνι. Κι ακούω το αηδονάκι να κελαηδάει, να σχίζεται· μάλλιασε, που λέμε, η γλώσσα του, φούσκωσε απ’ τους λαρυγγισμούς ο λαιμός του. Αυτό το πουλάκι το μικροσκοπικό να κάνει κατά πίσω τα φτερά του, για να έχει δύναμη και να βγάζει αυτούς τους γλυκύτατους τόνους, αυτή την ωραία φωνή και να φουσκώνει ο λάρυγγάς του! Πω, πω, πω! Να ’χα ένα ποτηράκι με νερό, για να πηγαίνει να πίνει και να ξεδιψάει!

Μου ήρθαν δάκρυα στα μάτια. [...]

Δεν μπορώ να σας μεταφέρω αυτά που ένιωσα. Αυτά που αισθάνθηκα. Σας φανέρωσα, όμως, το μυστήριο. Και σκεπτόμουν. «Γιατί το αηδονάκι να βγάζει αυτούς τους λαρυγγισμούς; Γιατί να κάνει αυτές τις τρίλιες; Γιατί να ψάλλει αυτό το υπέροχο άσμα; Γιατί, γιατί, γιατί… γιατί να ξελαρυγγιάζεται; Γιατί, γιατί, για ποιο σκοπό; Μήπως περιμένει να το επαινέσει κανείς; Όχι, βέβαια, εκεί κανείς δεν θα το κάνει αυτό». Μόνος μου φιλοσοφούσα. [...] Πόσα δεν μου είπε το αηδονάκι! Και πόσα τού είπα μες στη σιωπή: «Αηδονάκι μου, ποιος σου είπε ότι εγώ θα περνούσα από ’δω; Εδώ κανείς δεν πλησιάζει. Είναι τόσο απρόσιτο το μέρος. Πόσο ωραία κάνεις χωρίς διακοπή το καθήκον σου, την προσευχή σου στον Θεό! Πόσα μου λες, αηδονάκι μου, πόσα με διδάσκεις! Θεέ μου, συγκινούμαι. Αηδόνι μου, μου δείχνεις με το κελάηδημά σου πώς να υμνώ τον Θεό, μου λες χίλια, πολλά, πάρα πολλά...

Δεν είμαι καλά από υγεία, να τα πω όπως τα νιώθω. Θα μπορούσε να γραφεί ένα ολόκληρο πεζογράφημα. Το αγάπησα πολύ το αηδόνι. Το αγάπησα και μ’ ενέπνευσε. Σκέφτηκα: «Γιατί εκείνο κι όχι κι εγώ; Γιατί εκείνο να κρύβεται κι όχι κι εγώ;». Και μου ήρθε στο νου ότι πρέπει

Φωτεινή Στεφανίδη, εικονογράφηση από το βιβλίο Λ. Λαμπρέλη, *Το κρυμμένο νερό*

να φύγω, πρέπει να χαθώ, πρέπει να μην υπάρχω. Είπα: «Γιατί; Είχε αυτό κόσμο μπροστά του; Ήξερε ότι ήμουν εγώ και τ' άκουγα; Ποιος τ' άκουγε που ξελαρυγγιάζονταν; Γιατί πήγαινε σε τέτοια κρυφά μέρη; Αλλά κι εκείνα τ' αηδόνια μες στο λόγγο, μες στη ρεματιά που βρισκόντουσαν τη νύκτα και την ημέρα, το βράδυ και το πρωί, ποιος τ' άκουγε που ξελαρυγγιαζόντουσαν όλα; Και γιατί το κάνανε αυτό το πράγμα; Και γιατί πηγαίνανε σε τέτοια κρυφά μέρη; Γιατί σπάζανε το λάρυγγά τους; Ο σκοπός ήταν η λατρεία, το ψάλσιμο στον Δημιουργό τους, η λατρεία στον Θεό». Έτσι τα εξηγούσα.

Όλα αυτά τα θεώρησα ότι ήταν του Θεού άγγελοι, δηλαδή πουλάκια που δοξάζανε τον Θεό, τον Πλάστη των πάντων και δεν τ' άκουγε κανείς. Ναι, κρύβονταν, να μην τ' ακούει κανείς, πιστέψτε με! Δεν τα ενδιέφερε να τ' ακούνε, αλλά ποθούσαν μες στη μοναξιά, μες στην ησυχία, μες στην ερημιά, μες στην σιωπή να τ' ακούει ποιος άλλος; Ο Πλάστης των πάντων, ο Δημιουργός του παντός. Αυτός που τους χάριζε ζωή και πνοή και φωνή. Θα ρωτήσετε: «Είχανε μυαλό;». Τι να πω, δεν ξέρω αν το έκαναν συνειδητά ή όχι. Δεν ξέρω. Γιατί αυτά είναι πουλάκια. Μπορεί τώρα να είναι στη ζωή και μετά να μην υπάρχουν, όπως λέει η Αγία Γραφή. Δεν πρέπει εμείς να σκεπτόμαστε διαφορετικά απ' ό,τι λέει η Αγία Γραφή. Ο Θεός μπορεί να μας παρουσιάσει ότι όλοι αυτοί ήταν άγγελοι του Θεού. Εμείς δεν τα ξέρουμε αυτά. Πάντως κρύβονταν, να μην ακούσει κανείς τη δοξολογία τους.

Όσιος Πορφύριος ο Καυσοκαλυβίτης

«Να αγαπάτε τα δέντρα»

Θυμάμαι τώρα πως στη δεκαετία του 1960, όταν ήμουν διάκονος στη Μονή Αγίου Ιωάννου Θεολόγου στην Πάτμο, ο γέροντάς μας, ο πατήρ Αμφιλόχιος, συνήθιζε να μας λέει: «Γνωρίζετε πως ο Θεός μάς έδωσε μία ακόμη εντολή, που δεν αναφέρεται στην Αγία Γραφή; Είναι η εντολή να αγαπάτε τα δέντρα». Πίστευε πως όποιος δεν αγαπούσε τα δέντρα δεν αγαπούσε τον Χριστό. «Όταν φυτεύετε ένα δέντρο», μας έλεγε, «φυτεύετε ελπίδα, φυτεύετε

Ελαιόδεντρα στη Μυτιλήνη, Κωνσταντίνος Μαλέας

ειρήνη, φυτεύετε αγάπη και θα λάβετε τη χάρη του Θεού». Ήταν ένας οικολόγος πολύ πριν η οικολογία έρθει στην επικαιρότητα. Ακούγοντας τις εξομολογήσεις των χωρικών, τους έβαζε ως επιτίμιο ή ποινή να φυτέψουν ένα δέντρο. Και δεν ήταν μόνο αυτό: ο ίδιος περιφερόταν στο νησί για να δει πώς πηγαίνουν τα επιτίμια των χωρικών, να δει αν πότιζαν τακτικά το δέντρο που είχαν φυτέψει και αν το φρόντιζαν να μην το φάνε οι κατσίκες. Το παράδειγμα και η επίδρασή του μεταμόρφωσαν το νησί: εκεί που πριν ογδόντα χρόνια το νησί ήταν γεμάτο ξερές και γυμνές πλαγιές, σήμερα φύονται πεύκα και ευκάλυπτοι.

Κάλλιστος Ware, «Διά της Δημιουργίας στον Δημιουργό»

Ο Αγιος Μόδεστος και τα ζώα

Ο Αγιος Μόδεστος φέρεται να προστατεύει τα ζώα, ιδιαίτερα αυτά που σέρνουν άροτρο. Στη γιορτή του δε «γιορτάζουν» μόνο τα βόδια αλλά και όλα τα οικόσιτα ζώα. Σε πολλά μέρη της Ελλάδας γίνονται αγιασμοί και τα ζώα «ευλογούνται» από τον ιερέα. Στη Λέσβο, στην γιορτή του Αγίου Μόδεστου, παίρνουν αγιασμό και ραντίζουν με αυτόν τα χωράφια τους, για να γλιτώσουν από τις ακρίδες και όλα τα άλλα κακά.

Η Εκκλησία γιορτάζει τον προστάτη των ζώων Άγιο Μόδεστο στις 18 Δεκεμβρίου.

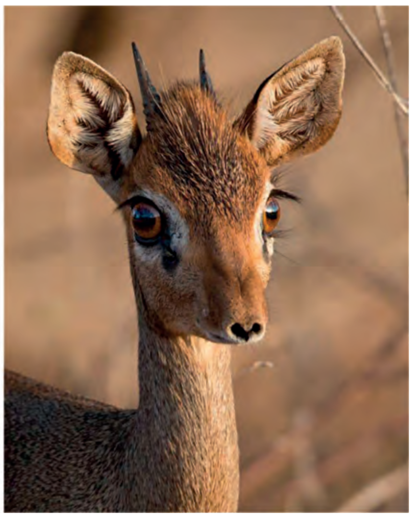
Η ευχή του Αγίου Μόδεστου για τα ζώα

Κύριε Ιησού Χριστέ, Εσύ που είσαι ο Θεός μου, γεμάτος ελεημοσύνη και Πανάγαθος, Εσύ που με σοφία δημιούργησες ολόκληρο τον κόσμο, που μπορούμε να συλλάβουμε με τον νου και τις αισθήσεις μας. Εσύ που όλα τα δημιουργήματά Σου τα πλημμυρίζεις με τα ελέη Σου.

Εσύ που με την πανάγαθη Πρόνοιά Σου για όλα προνοείς και για όλα σου τα κτίσματα, άυλα ή υλικά, λογικά ή άλογα, έμψυχα ή άψυχα, από το πρώτο μέχρι το τελευταίο φροντίζεις [...] Σε Σένα λοιπόν δέομαι, Δέσποτα Πανάγαθε και Ποιητή του παντός, και Σε, που είσαι ο αίτιος της ζωής, ικετεύω. Άκουσε με ευμένεια την προσευχή μου αυτή και διώξε κάθε θανατηφόρα ασθένεια και κακό από τα βόδια, τα άλογα, τα γαϊδούρια, τα μουλάρια, τα πρόβατα, τις κατσίκες, τις μέλισσες και τα υπόλοιπα ζώα, όσα χρειάζονται στη ζωή τους οι δούλοι Σου, που επικαλούνται Εσένα, που δίνεις όλα τα καλά και το όνομά μου. [....]

Ναι, Κύριε Ιησού Χριστέ, λυπήσου τα σπλάχνα Σου τα ίδια και ελέησε τα ζώα που πάσχουν, καθώς θερίζονται από το δρεπάνι του θανάτου. Και επειδή δεν μπορούν να μιλήσουν, μόνο με τα μουγκανίσματα και τις γοερές και άναρθρες φωνές μιλούν για τα βάσανα και τον πόνο τους, ώστε να τραβήξουν την συμπάθεια όσων έχουν λόγο [...]

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Δημήτριος για την κτίση

Ας θεωρήσουμε τους εαυτούς μας, ο καθένας ανάλογα με τη θέση του ή τη θέση της, ως προσωπικά υπεύθυνους για τον κόσμο, που μας εμπιστεύτηκε ο Θεός. Ό,τι προσέλαβε ο Υιός του Θεού και το έκανε σάρκα Του μέσα από την Ενσάρκωσή Του, δεν θα έπρεπε [να επιτρέψουμε] να χαθεί. Αντίθετα, θα έπρεπε να γίνει ευχαριστιακή προσφορά στον Δημιουργό ένας ζωοποιός άρτος, από τον οποίο θα μεταλαμβάνουν εν δικαιοσύνη και αγάπη όλοι· ένας δοξαστικός ύμνος για όλα τα πλάσματα του Θεού.

Δραστηριότητες

1. Υπογραμμίστε στα κείμενα των Ψαλμών τα ρήματα που φανερώνουν πώς ενεργεί ο Θεός μέσα στην κτίση. Τι δείχνουν για τη σχέση Θεού- κτίσης;
2. Ποια απάντηση δίνουν με τη ζωή τους ο Άγ. Μόδεστος και ο Γέροντας Σιλουανός στα ερωτήματα: «Είναι η φύση ιδιοκτησία μας; Ποια είναι η ευθύνη μας γι' αυτήν;».
3. Πώς περιγράφει ο Γέροντας Πορφύριος μέσα από τη συνάντησή του με το αηδονάκι τη σχέση της κτίσης με τον Θεό;
4. «Ατελιέ»: Δημιουργήστε μια ζωγραφιά εμπνευσμένη από τα κείμενα της θεματικής ενότητας για τη σχέση του ανθρώπου με την κτίση, αλλά και από δικούς σας προβληματισμούς για το σύγχρονο οικολογικό πρόβλημα. Στη συνέχεια θα αναρτήσουμε το έργο σας στην τάξη.

Γ΄ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
Ιεραποστολή και Διακονία: Η ζωή της Ορθόδοξης Εκκλησίας αγκαλιάζει τον κόσμο ολάκερο!

Ο άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος, φωτιστές των Σλάβων

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Η σημασια της αγκαλιας

i. Ποια συναισθήματα γεννά μια αγκαλιά πατρικής/μητρικής αγάπης;
ii. Πόσοι χωράνε σε μια αγκαλιά;

II. «Υμεις εστε το αλας της γης» (Μτ 5, 13): Ιεραποστολη και Διακονια

i. Διακονία: Οι πολλές όψεις της σε όλον τον κόσμο
ii. Ιεραποστολή: το άνοιγμα και η μαρτυρία στα πέρατα του κόσμου
iii. Ο Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας Αναστάσιος: Ένα ζωντανό παράδειγμα διακονίας

I. Η σημασία της αγκαλιάς

i. Ποια συναισθήματα γεννά μια αγκαλιά πατρικής/μητρικής αγάπης; ii. Πόσοι χωράνε σε μία αγκαλιά;

II. «Ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας τῆς γῆς» (Μτ 5, 13): Ιεραποστολή και Διακονία

i. Διακονία: Οι πολλές όψεις της σε όλον τον κόσμο

«Αείποτε η εκκλησιαστική φιλανθρωπία δεν περιωρίζετο απλώς εις την περιστασιακήν αγαθοεργίαν προς τον ενδεή και τον πάσχοντα, αλλά απέβλεπε και εις την απάλειψιν των αιτίων, τα οποία δημιουργούν τα κοινωνικά προβλήματα. Το «έργο διακονίας» της Εκκλησίας (Εφεσ. 4, 12) αναγνωρίζεται υπό πάντων».

Εγκύκλιος της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη 2016

«Η Ορθόδοξος Εκκλησία, επιτελούσα την σωτήριον αυτής αποστολήν εν τω κόσμω, μεριμνά εμπράκτως διά πάντας τους ανθρώπους χρήζοντας βοηθείας, τους πεινώντας, τους απόρους, τους ασθενείς, τους αναπήρους, τους υπερήλικας, τους διωκομένους, τους αιχμαλώτους, τους φυλακισμένους, τους αστέγους, τα ορφανά, τα θύματα των καταστροφών και των πολεμικών συγκρούσεων, της εμπορίας ανθρώπων και των συγχρόνων μορφών δουλείας. Αι καταβαλλόμεναι υπό της Ορθοδόξου Εκκλησίας προσπάθειαι διά την καταπολέμησιν της ενδείας και της κοινωνικής αδικίας αποτελούν έκφρασιν της πίστεως αυτής και διακονίαν Αυτού του Κυρίου, ο οποίος εταύτισεν Εαυτόν προς πάντα άνθρωπον [...]».

Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθόδοξης Εκκλησίας,
Η αποστολή της Ορθοδόξου Εκκλησίας στον σύγχρονον κόσμον, Κρήτη 2016

«Η Ιεροσύνη δεν είναι αξίωμα και εξουσία με την κοσμική σημασία, αλλά με την πνευματική. Σκοπός της είναι η διακονία του λαού. Κάθε λειτούργημα στην Εκκλησία είναι διακονία».

Γκότσης Χ., Μεταλληνός π. Γ., Φίλιας Γ., *Ορθόδοξη Πίστη και Λατρεία*

ii. Ιεραποστολή: το άνοιγμα και η μαρτυρία στα πέρατα του κόσμου

Με τον όρο Ιεραποστολή έχει καθιερωθεί η έννοια της αποστολής κηρύκων του χριστιανικού Ευαγγελίου με σκοπό τη διάδοση της διδασκαλίας του Χριστού και την ίδρυση νέων εκκλησιαστικών κοινοτήτων. Πρώτοι ιεραπόστολοι θεωρούνται οι ίδιοι οι μαθητές του Χριστού. Το έργο τους αυτό συνεχίζεται μέχρι και σήμερα από τους πιστούς και τις Εκκλησίες τους που διακονούν σε όλο τον κόσμο. Στο διάβα της Ιστορίας εντατικό ιεραποστολικό έργο σε όλο τον κόσμο ανέλαβαν κυρίως η Καθολική Εκκλησία και οι Προτεστάντες. Η Ορθόδοξη Εκκλησία ιστορικά έχει να επιδείξει κυρίως το έργο των αδελφών Κυρίλλου και Μεθοδίου (9ος αιώνας) στους σλαβικούς λαούς, ενώ ενεργότερο ρόλο ανέλαβε μόλις τον 20ό αιώνα.

«Η Ορθόδοξος Εκκλησία, πιστή εις την ομόφωνον ταύτην αποστολικήν παράδοσιν και μυστηριακήν εμπειρίαν, αποτελεί την αυθεντικήν συνέχειαν της μιας, αγίας, καθολικής και αποστολικής Εκκλησίας, ως αύτη ομολογείται εις το Σύμβολον της πίστεως και βεβαιούται διά της διδασκαλίας των Πατέρων της Εκκλησίας. Ούτως, αισθάνεται μείζονα την ευθύνην αυτής όχι μόνον διά την αυθεντικήν βίωσιν της εμπειρίας αυτής υπό του εκκλησιαστικού σώματος, αλλά και διά την αξιόπιστον μαρτυρίαν της αληθείας προς πάντας τους ανθρώπους».

Εγκύκλιος της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη 2016

«Οι ορθόδοξοι πιστοί είναι και οφείλουν να είναι απόστολοι του Χριστού εν τω κόσμω. Η αποστολή αυτή πρέπει να εκπληρούται όχι επιθετικώς, αλλ’ ελευθέρως, εν αγάπη και εν σεβασμώ προς την πολιτιστικήν ταυτότητα ατόμων και λαών. Εις την προσπάθειαν αυτήν οφείλουν να συμμετέχουν πάσαι αι Ορθόδοξοι Εκκλησίαι με τον δέοντα σεβασμόν εις την κανονικήν τάξιν».

Εγκύκλιος της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη 2016

«Η Εκκλησία ασκώντας ιεραποστολικό έργο θέλει να δημιουργήσει πρόσωπα κι όχι οπαδούς. Οι οπαδοί είναι αμφιλεγόμενα πρόσωπα.[…] Στόχος της ιεραποστολής είναι να σχηματίσει εκκλησιαστικές κοινωνίες όχι σαν «πολιτείες του Θεού», αλλά σαν πολιτείες ελεύθερων που η κοινωνικότητά τους δεν θα σταματάει στην ανταλλαγή και απόλαυση των «αγαθών του πολιτισμού», «της ποιότητας ζωής», αλλά θα είναι αντανάκλαση της κοινωνικότητας των τριών Προσώπων της Αγίας Τριάδος. […] Οι άνθρωποι, [...] δεν ζητούν συμπόνια, αλλά «φιλανθρωπία», δηλαδή αγάπη για τον άνθρωπο. […] Χρειάζεται ένας στόχος: Να φανερωθεί η αλήθεια του Θεού στον κόσμο όλο, μακριά από πιθανή σύνδεση της με ιδεολογίες, ευσεβισμούς, αφελείς δεισιδαιμονικές αντιλήψεις ή μια ξερή επιστημονικοφάνεια».

Καριώτογλου Αλ., *Ένας μονόδρομος καταργείται*

«Αυτός που στην πραγματικότητα κάνει την ιεραποστολή δεν είναι ο ιεραπόστολος. Είναι ο ίδιος ο Θεός. [...] Αυτό σημαίνει ότι η ιεραποστολή είναι βασικά έργο του Θεού, στο οποίο μας κάνει την τιμή να μας καλεί για συνεργούς».

Βουλγαράκης Η., *Ποιος ασκεί το έργο της ιεραποστολής;*

ii. Ιεραποστολή: το άνοιγμα και η μαρτυρία στα πέρατα του κόσμου

«Αργότερα, θυμάμαι, στην Κένυα το 1988, στη Λαϊκίπια, σε 2.000 μ. υψόμετρο, κοντά στον Ισημερινό, κάτω από την επιβλητική κορυφή του όρους Κένυα. Ανάμεσα στους νεοφώτιστους ήταν πολλοί και πολλές από τη φυλή Τουρκάνα, που μέχρι πρότινος ζούσαν σε πρωτόγονες συνθήκες. Είχα τη χαρά να λειτουργήσω μαζί τους στο Ολ Μαράν, σε ένα παράπηγμα που άφηνε ελεύθερο τον βουνίσιο δυνατό αέρα και τη βροχή να ανακατεύονται με τις ψαλμωδίες. Βλέποντας τα ηλιοκαμένα πρόσωπα των νεοφωτίστων Αφρικανών να προσέρχονται εκστατικά στη Θεία Κοινωνία, ένιωσα την ανάγκη να ομολογήσω: Εκ μέρους του λαού και της Εκκλησίας της χώρας μου, που την ίδρυσε ο Απόστολος Παύλος, θέλω να σας ζητήσω συγγνώμη γιατί ήρθαμε τόσο αργά, με καθυστέρηση αιώνων».

Συνέντευξη Αρχιεπισκόπου Αλβανίας Αναστασίου, εφημ. *Καθημερινή*, 18-1-2009

Δραστηριότητες

1. Ας καταγράψουμε στον πίνακα λέξεις ή μικρές φράσεις που μας έρχονται στον νου με τις λέξεις «Ιεραποστολή» και «Μαρτυρία».
2. «Διακονία στον σημερινό κόσμο». Με βάση αυτήν την πρόταση σκεφτείτε ατομικά γύρω από το υπό διερεύνηση θέμα. Στη συνέχεια σε ζευγάρια παρουσιάστε τις απόψεις σας και προσπαθήστε να διαμορφώσετε και να καταγράψετε κοινές απόψεις που εκφράζουν την ομάδα σας. Στο τέλος κάθε ομάδα-ζευγάρι θα παρουσιάσει τις ιδέες της σε όλη την τάξη και θα συζητήσουμε στην ολομέλεια της τάξης.
3. Έρευνα: «Ορθόδοξη Ιεραποστολή». Χωρισμένοι σε ομάδες θα εντοπίσετε πληροφορίες για την Ορθόδοξη Ιεραποστολή (από έντυπο και ηλεκτρονικό υλικό) και θα τις παρουσιάσετε στην τάξη.
4. Αφού χωριστούμε σε ομάδες, θα προσπαθήσουμε να οργανώσουμε την προετοιμασία ενός ιεραποστολικού ταξιδιού με βάση το κριτήριο της διακονίας και της μαρτυρίας. Κάθε ομάδα θα αναλάβει και έναν διαφορετικό τομέα (χρονοδιάγραμμα κ.ά.). Στο τέλος, όλες οι ομάδες θα συνεργαστούν για να παρουσιάσουν συνολικά το ιεραποστολικό ταξίδι.
5. Παρουσίαση συνέντευξης Αρχιεπισκόπου Αλβανίας Αναστασίου στην ολομέλεια της τάξης.
6. Η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος διαπιστώνει ότι η Εκκλησία δεν περιορίζεται στην περιστασιακή αγαθοεργία αλλά και στην απάλειψη των αιτίων των κοινωνικών προβλημάτων. Καταγράψτε τη γνώμη σας με συντομία για το ζήτημα αυτό και παρουσιάστε στην ολομέλεια της τάξης.

Δ΄ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
Ο σεβασμός του άλλου στην Ορθόδοξη παράδοση

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Ποιος είναι για μας ο «άλλος»;

i. Ο άλλος ως ξένος. Από τον «μακρινό» στον «ανεπιθύμητο»

II. Ο «άλλος» για τους Χριστιανούς

i. Κάτω από τη δρυ της Μαμβρή: Ο Θεός ως ξένος που ζητάει τη φιλοξενία του ανθρώπου

Ο Κύριος παρουσιάστηκε στον Αβραάμ, κοντά στη Δρυ Μαμβρή, ενώ αυτός καθόταν στο άνοιγμα της σκηνής του κατά το μεσημέρι. Σήκωσε τα μάτια του και είδε τρεις άντρες να στέκονται απέναντί του. Αμέσως έτρεξε να τους προϋπαντήσει και τους προσκύνησε ώς τη γη.

«Κύριέ μου», είπε, «αν έχω την εύνοιά σου, μην προσπεράσεις το δούλο σου. Ας φέρουν λίγο νερό να πλύνετε τα πόδια σας, και μετά μπορείτε ν' αναπαυθείτε κάτω από το δέντρο. Θα φέρω και λίγο ψωμί να πάρετε δύναμη, και μετά μπορείτε να πηγαίνετε. Περάστε λοιπόν από τον δούλο σας». Εκείνοι απάντησαν: «Κάνε

Η φιλοξενία των τριών αγγέλων από τον Αβραάμ, Μαρκ Σαγκάλ, 1931

όπως είπες». Τότε ο Αβραάμ έτρεξε στη σκηνή και είπε στη Σάρρα: «Πάρε γρήγορα τρεις γαβάθες αλεύρι εκλεκτό, ζύμωσέ το και κάνε πίττες». Μετά έτρεξε στα βόδια, πήρε ένα μοσχάρι τρυφερό και καλό, το έδωσε στον υπηρέτη, κι εκείνος το ετοίμασε στα γρήγορα. Πήρε ακόμα βούτυρο, γάλα και το μοσχάρι που είχε ετοιμάσει, και τα έβαλε μπροστά στους άντρες. Αυτός στεκόταν απέναντί τους κάτω από τα δέντρα κι εκείνοι έτρωγαν.

Γεν 18, 1-8

ii. «Ποιος είναι ο πλησίον μου;» Ο σπλαγχνικός Σαμαρείτης

Η παραβολή του καλού Σαμαρείτη, Αντώνιος Φίκος, Αυγοτέμπερα σε χειροποίητο ιαπωνικό χαρτί κολλημένο σε ξύλο, 2013.

Κάποιος νομοδιδάσκαλος παρουσιάστηκε στον Ιησού και, για να τον φέρει σε δύσκολη θέση, του είπε: «Διδάσκαλε, τι πρέπει να κάνω για να κερδίσω την αιώνια ζωή;». Κι ο Ιησούς τού είπε: «Ο νόμος τι γράφει;». Εκείνος απάντησε: «Ν' αγαπάς τον Κύριο τον Θεό σου μ' όλη την καρδιά σου και μ' όλη την ψυχή σου, μ' όλη τη δύναμή σου και με όλον τον νου σου· και τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου». «Πολύ σωστά απάντησες», του είπε ο Ιησούς· «αυτό κάνε και θα ζήσεις». Εκείνος όμως, θέλοντας να δικαιολογήσει τον εαυτό του, είπε στον Ιησού: «Και ποιος είναι ο πλησίον μου;». Πήρε τότε αφορμή ο Ιησούς και είπε: «Κάποιος άνθρωπος, κατεβαίνοντας από τα Ιεροσόλυμα για την Ιεριχώ, έπεσε πάνω σε ληστές. Αυτοί τον ξεγύμνωσαν, τον τραυμάτισαν κι έφυγαν παρατώντας τον μισοπεθαμένο. Έτυχε να κατεβαίνει από 'κείνον τον δρόμο και κάποιος ιερέας, ο οποίος, παρόλο που τον είδε, τον προσπέρασε χωρίς να του δώσει σημασία. Το ίδιο και κάποιος λευίτης, που περνούσε από κείνο το μέρος· κι αυτός, παρόλο που τον είδε, τον προσπέρασε χωρίς να του δώσει σημασία. Κάποιος όμως Σαμαρείτης που ταξίδευε, ήρθε προς το μέρος του, τον είδε και τον σπλαχνίστηκε. Πήγε κοντά του, άλειψε τις πληγές του με λάδι και κρασί και τις έδεσε καλά. Μάλιστα, τον ανέβασε στο δικό του το ζώο, τον οδήγησε στο πανδοχείο και φρόντισε γι' αυτόν. Την άλλη μέρα, φεύγοντας, έβγαλε κι έδωσε στον πανδοχέα δύο δηνάρια και του είπε: «Φρόντισέ τον, και ό,τι παραπάνω ξοδέψεις, εγώ όταν ξαναπεράσω θα σε πληρώσω». Ποιος λοιπόν απ' αυτούς τους τρεις, κατά τη γνώμη σου, αποδείχτηκε "πλησίον" εκείνου που έπεσε στους ληστές;». Κι εκείνος απάντησε: «Αυτός που τον σπλαχνίστηκε». Τότε ο Ιησούς τού είπε: «Πήγαινε, και να κάνεις και συ το ίδιο».

Λκ 10, 25-37

iii. Αγίου Επιφανίου, «δός μοι τοῦτον τὸν ξένον»

Δυο κρυφοί μαθητές έρχονται να κρύψουν τον Ιησού στον τάφο. Ο μεν Νικόδημος μεγαλόψυχος, προσφέροντας σμύρνα και αλόη, ο δε Ιωσήφ αξιέπαινος στην τόλμη και το θάρρος προς τον Πιλάτο. Διώχνοντας κάθε φόβο, με τόλμη παρουσιάστηκε στον Πιλάτο ζητώντας το σώμα του Ιησού. Και όταν παρουσιάστηκε, φέρθηκε με μεγάλη σοφία για να επιτύχει αυτό που ήθελε. Γι' αυτό δε χρησιμοποιεί μπροστά στον Πιλάτο υπερήφανα και υψηλά λόγια, για να μην του ανάψει την οργή και χάσει το ζητούμενο. Αλλά τι του λέει; Ένα τιποτένιο αίτημα, και για όλους μικρό, άρχοντά μου, ήλθα να σου ζητήσω. Ένα πολύ μικρό αίτημα.

Τὸν ἥλιον κρύψαντα τὰς ἰδίας ἀκτῖνας καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ διαῤῥαγὲν τῷ τοῦ Σωτῆρος θανάτῳ, ὁ Ἰωσὴφ θεασάμενος, προσῆλθε τῷ Πιλάτῳ καὶ καθικετεύει λέγων· Δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, τὸν ἐκ βρέφους ὡς ξένον ξενωθέντα ἐν κόσμῳ.

Δός μοι τοῦτον τόν ξένον, ὃν ὁμόφυλοι μισοῦντες θανατοῦσιν ὡς ξένον.

Δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, ὃν ξενίζομαι βλέπειν τοῦ θανάτου τὸ ξένον.

Δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, ὅστις οἶδε ξενίζειν τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ξένους.

Δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, ὃν Ἰούδας δολίως ἀπεξένωσε κόσμου.

Δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, ἵνα κρύψω ἐν τάφῳ, ὃς ὡς ξένος οὐκ ἔχει τὴν κεφαλὴν ποῦ κλίνῃ.

Δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, ὃν ἡ μήτηρ ὁρῶσα νεκρωθέντα, ἐβόα· «Ω Υἱὲ καὶ Θεέ μου, εἰ καὶ τὰ σπλάγχνα τιτρώσκομαι καὶ καρδίαν σπαράττομαι νεκρόν σε καθορῶσα, ἀλλὰ τῇ σῇ ἀναστάσει θαῤῥοῦσα μεγαλύνω». Καὶ τούτοις τοίνυν τοῖς λόγοις δυσωπῶν τὸν Πιλᾶτον ὁ εὐσχήμων λαμβάνει τοῦ Σωτῆρος τὸ σῶμα, ὃ καὶ φόβῳ ἐν σινδόνι ἐνειλήσας καὶ σμύρνῃ κατέθετο ἐν τάφῳ τὸν παρέχοντα πᾶσι ζωὴν αἰώνιον καὶ τὸ μέγα ἔλεος.

Στιχηρὸν ψαλλόμενον τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ σαββάτῳ, ποιηθὲν παρὰ τοῦ κυροῦ μεγάλου λογοθέτου Γεωργίου τοῦ Ἀκροπολίτου (ιγ΄ αἰ.).

Είδε ο Ιωσήφ τον ήλιο να κρύβει το ίδιο το φως του – ο Σωτήρας πέθαινε και ο Ναός στα δυο σκιζόταν... Κι ευθύς στον Πιλάτο πηγαίνει και τον παρακαλεί: Αυτόν τον Ξένον δος μου τον, από μωρό που ξενιτεύθηκε στον κόσμο μας – σαν ξένο τον σκοτώσαν οι δικοί του.

Δος μου ετούτον τον Ξένο – παράξενος που 'ναι ο χαμός του...

Αυτόν τον Ξένον δος μου τον, φιλόξενος ήταν για φτωχούς και ξένους.

Δος μου τον τούτον τον Ξένο – πώς τον αποξένωσε απ' τον κόσμο ο Ιούδας...

Δος μου τον τούτον τον Ξένο –ξένος είναι, να πάει δεν έχει πού– άσε σε τάφο να τον κρύψω.

Παρακαλώ σε δος μου τον, που η Μάννα του νεκρόν τον κράζει: «Θεέ και γυιόκα μου, τρύπια τα σπλάγχνα μου, πληγή η καρδιά μου νεκρόν που σ' είδα – μα αναθαρρίζω κι ευλογώ, καθώς Ανάσταση λογιάζω». Έτσι θερμοπαρακαλούσε ο Ιωσήφ ο κόσμιος τον Πιλάτο. Παίρνει το Σώμα του Ιησού, με σμύρνα τρέμοντας τ' αλείφει, κι ένα σεντόνι απλώνει γύρω του στον τάφο ώς τον κατεβάζει. – Ποιόν; Αυτόν που μέγα δίνει έλεος και ζωήν αιώνια!

Γλωσσική απόδοση: Θεοδόσης Τάσιος

iv. Το Ευαγγέλιο στη γλώσσα των άλλων: Ο εκχριστιανισμός των Σλάβων (Άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος)

Αρχικά οι κάτοικοι της γης μιλούσαν όλοι μία γλώσσα και χρησιμοποιούσαν τις ίδιες λέξεις. Καθώς μετακινούνταν από την ανατολή, βρήκαν μια πεδιάδα στη χώρα της Σεναάρ κι εγκαταστάθηκαν εκεί. Τότε είπαν μεταξύ τους: «Ελάτε να κατασκευάσουμε πλίθρες και να τις ψήσουμε στη φωτιά». Έτσι για τις οικοδομές άρχισαν να χρησιμοποιούν πλίθρες αντί για πέτρες και πίσσα αντί για λάσπη. Μετά είπαν: «Ελάτε να χτίσουμε μια πόλη, κι έναν πύργο που η κορφή του να φτάνει στους ουρανούς. Έτσι θα γίνουμε ονομαστοί και δε θα διασκορπιστούμε πάνω στη γη».

Ο Πύργος της Βαβέλ,
Σαλβαντόρ Νταλί, 1967

Κατέβηκε, λοιπόν, ο Κύριος να δει την πόλη και τον πύργο που έχτιζαν οι άνθρωποι. Και είπε ο Κύριος: «Τώρα όλοι αυτοί αποτελούν ένα λαό με κοινή γλώσσα· και τούτο 'δω είναι η αρχή των πράξεών τους. Από 'δω και πέρα τίποτε απ' όσα θα σκέφτονται να κάνουν δε θα τους είναι αδύνατο. Εμπρός, ας κατεβούμε κι ας επιφέρουμε εκεί σύγχυση στη γλώσσα τους, ώστε να μην καταλαβαίνει ο ένας τη γλώσσα του άλλου». Έτσι ο Κύριος τους διασκόρπισε από 'κει σε όλη τη γη και σταμάτησαν να χτίζουν την πόλη. Γι' αυτό ονόμασαν την πόλη εκείνη Βαβέλ, γιατί εκεί ο Κύριος προκάλεσε σύγχυση στη γλώσσα των ανθρώπων και από 'κει τους διασκόρπισε σε όλη τη γη.

Γεν 11, 1-9

Κοντάκιο της Πεντηκοστής

Ὅτε καταβὰς τὰς γλώσσας συνέχεε,
διεμέριζεν ἔθνη ὁ Ὕψιστος·
ὅτε τοῦ πυρὸς τὰς γλώσσας διένειμεν,
εἰς ἑνότητα πάντας ἐκάλεσε·
καὶ συμφώνως δοξάζομεν
τὸ πανάγιον Πνεῦμα.

Όταν (τον καιρό της Παλαιάς Διαθήκης) κατέβηκε ο Ύψιστος Θεός, δημιούργησε σύγχυση στις γλώσσες των ανθρώπων, χωρίζοντάς τους σε φυλές. Τώρα (την ημέρα της Πεντηκοστής), που μοιράζει τις πύρινες γλώσσες του Αγίου Πνεύματος, τους καλεί και πάλι όλους στην ενότητα. Γι' αυτό, με μία φωνή, μία πίστη, δοξολογούμε το Πανάγιο Πνεύμα.

Το δώρο της Πεντηκοστής: ενότητα και ποικιλία

Σχετικὰ μὲ τὸ δῶρο τοῦ Παρακλήτου τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς τρία πράγματα εἶναι ἰδιαίτερα ἐντυπωσιακά: Πρῶτο, εἶναι ἕνα δῶρο σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ: «καὶ ἐπλήσθησαν ἅπαντες Πνεύματος Ἁγίου» (Πράξ. 2, 4). Τὸ δῶρο ἢ χάρισμα τοῦ Πνεύματος δὲν ἀπονέμεται μόνο στοὺς ἐπισκόπους καὶ τὸν κλῆρο, ἀλλὰ σὲ κάθε βαπτισμένο.

Δεύτερο, εἶναι ἕνα δῶρο ἑνότητας: «ἦσαν ἅπαντες ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτό» (Πράξ. 2, 1). Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κάνει τοὺς πολλοὺς νὰ εἶναι ἕνα Σῶμα ἐν Χριστῷ. Ἡ κάθοδος τοῦ Πνεύματος τὴν Πεντηκοστὴ ἀντιστρέφει τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πύργου τῆς Βαβὲλ.

Τὸ Πνεῦμα φέρνει ἑνότητα καὶ ἀμοιβαία κατανόηση, ἱκανώνοντάς μας νὰ μιλᾶμε «ἐν μιᾷ φω-

νῇ». Μεταμορφώνει τὰ ἄτομα σὲ πρόσωπα. Γιὰ τὴν πρώτη Χριστιανικὴ κοινότητα στὰ Ἱεροσόλυμα, στὴν περίοδο ἀμέσως μετὰ τὴν Πεντηκοστή, λέγεται ὅτι «εἶχον ἅπαντα κοινὰ» καὶ ὅτι «τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία» (Πράξ. 2, 44· 4, 32)· κι αὐτὸ θά ’πρεπε νά ’ναι τὸ σημάδι τῆς κοινότητας τοῦ Χριστοῦ τῆς Πεντηκοστῆς σὲ κάθε ἐποχή. Τρίτο, τὸ δῶρο τοῦ Πνεύματος εἶναι ἕνα δῶρο διαφοροποίησης· οἱ γλῶσσες τῆς φωτιᾶς «διαμερίζονται» ἢ «χωρίζονται» (Πράξ. 2, 3) καὶ κατανέμονται ἄμεσα στὸν καθένα. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δὲν μᾶς κάνει μόνο ὅλους ἕνα, ἀλλὰ κάνει καὶ τὸν καθένα μας διαφορετικό. Στὴν Πεντηκοστὴ ἡ πολλαπλότητα τῶν γλωσσῶν δὲν καταργήθηκε, ἀλλὰ ἔπαψε νὰ εἶναι ἡ αἰτία τοῦ χωρισμοῦ· ὅπως προηγουμένως, ὁ καθένας μιλοῦσε στὴ δική του γλώσσα, ἀλλὰ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Πνεύματος ὁ καθένας μποροῦσε νὰ καταλάβει τοὺς ἄλλους. Γιὰ μένα τὸ νὰ εἶμαι Πνευματοφόρος σημαίνει ν’ ἀντιλαμβάνομαι ὅλα τὰ διακριτικὰ χαρακτηριστικά τῆς προσωπικότητάς μου· σημαίνει νὰ γίνω ἀληθινὰ ἐλεύθερος, ἀληθινὰ ὁ ἑαυτός μου μέσα στὴ μοναδικότητά μου. Ἡ ζωὴ μέσα στὸ Πνεῦμα ἔχει μιὰ ἀνεξάντλητη ποικιλία.

Πεντηκοστή, Ευαγγέλιο του Ραμπουλά, 6ος αι., Λαυρεντιανή Βιβλιοθήκη, Φλωρεντία.

Κάλλιστος Ware, Ἐπίσκοπος Διοκλείας, *Ο Ορθόδοξος Δρόμος*

Η προσφορά των δύο αδελφών στον σλαβικό πολιτισμό

Κύριλλος και Μεθόδιος

Για να τελούν τη Θεία Λειτουργία στη σλαβική και να κηρύττουν στην ίδια γλώσσα, έπρεπε να έχουν λειτουργικά βιβλία, πατερικές ομιλίες, νομοκανονικά και άλλα κείμενα, μεταφρασμένα στη γλώσσα αυτή. Στην αρχή δημιούργησαν ένα αλφάβητο, κατάλληλο να εκφράζει όλους τους φθόγγους της σλαβικής γλώσσας. Το αλφάβητο αυτό είναι γνωστό ως γλαγολιτικό (από τη σλαβική ρίζα gol, πρβλ. παλαιοσλαβικό glagol: λέξη, glagolati: ομιλώ). Μετά, με τη βοήθεια σλαβικών αλλά και ελληνικών ριζών, σχημάτισαν έναν πλουσιότατο αριθμό λέξεων και εκφράσεων, για να μπορέσουν να μεταφέρουν στους Σλάβους όλο τον ποιητικό κόσμο των λειτουργικών βυζαντινών κειμένων, των ευαγγελικών και αποστολικών περικοπών, τα κανονικά και νομικά κείμενα, τις πατερικές ομιλίες κ.ά. Έτσι η σλαβική γλώσσα από άγραφη έγινε ένα ευέλικτο όργανο, με το οποίο ο βυζαντινός πολιτισμός μεταφυτεύθηκε στους Σλάβους. Και όχι μόνο αυτό· οι δύο αδελφοί έθεσαν τα θεμέλια μιας νέας λογοτεχνίας, της σλαβικής. Δεν μετέφρασαν στη γλώσσα αυτή μόνο ελληνικά κείμενα, αλλά έγραψαν και πρωτότυπα έργα.

Δημητρίου Γόνη, *Ιεραποστολικοί αγώνες των αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου – Αποτίμηση της προσφοράς τους*

v. Πέρα από δικαιώματα και υποχρεώσεις: Η αγάπη «ἄνευ ὅρων καὶ ὁρίων»

Ο Ιωάννης Χρυσόστομος για την κοινωνική αδικία

Δε φρίττεις, άνθρωπε, δεν κοκκινίζεις από ντροπή, όταν χαρακτηρίζεις επιτιθέμενον αυτόν που παλεύει για το ψωμί του; Αυτός, αν και φέρεται επιθετικά, ωστόσο δικαιούται τη συμπάθειά μας, γιατί τόσο πολύ πιέζεται από την πείνα, ώστε αναγκάζεται να φορέσει το προσωπείο της επιθετικότητας. Και πρέπει να σου πω ακόμα πως αυτός που επιτίθεται στην πραγματικότητα είσαι εσύ, γιατί –αν και έρχεσαι τακτικά στην Εκκλησία και ακούς τα κηρύγματά μου– στην αγορά εντούτοις προτιμάς το χρυσάφι, τις επιθυμίες και τους φίλους σου, παρά τις δικές μου προτροπές.

P.G. 60,535-538

Δραστηριότητες

1. Με βάση τη λέξη «Ξένος» ας καταγράψουμε με σύντομο και χαρακτηριστικό τρόπο οτιδήποτε σας φέρνει στον νου η λέξη. Στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε ομοιότητες στις ιδέες που έχουν καταγραφεί και κατόπιν αντιθέσεις.
2. Ας υποδυθούμε κάποιους από τους πρωταγωνιστές του σπλαχνικού Σαμαρείτη. Μία ομάδα θα υποδυθεί έναν ρόλο. Το κάθε μέλος μπορεί να αυτοσχεδιάσει, όταν το κρίνει σκόπιμο και χωρίς να υπάρχει απόλυτη συμφωνία μεταξύ των μελών ώστε να ανακαλύψουμε τις πολλές διαστάσεις ενός χαρακτήρα και τη συνθετότητα της συμπεριφοράς.
3. Ας προσπαθήσουμε να μετασχηματίσουμε το βιβλικό κείμενο για τον Καλό Σαμαρείτη σε λογοτεχνικό και κατόπιν να το παρουσιάσουμε στην ολομέλεια της τάξης. Τι αλλαγές θα πρέπει να κάνουμε; Τι δυσκολίες ενδεχομένως θα αντιμετωπίσουμε; Καταγράψτε τις ιδέες σας και κατόπιν παρουσιάστε στην τάξη.
4. Ιστοεξερεύνηση: Στα βήματα των αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου (ταξίδια, τόποι, συναντήσεις). Παρουσίαση στην ολομέλεια της τάξης.
5. Χωρισμένοι σε ομάδες προσπαθήστε να εξηγήσετε τον χαρακτηρισμό των αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου ως «φωτιστών των Σλάβων» με βάση αυτά που μελετήσατε και κατόπιν παρουσιάστε στην ολομέλεια της τάξης αιτιολογώντας τη θέση σας.
6. Project: Οι Έλληνες ως «άλλοι» τα νεότερα χρόνια (πρόσφυγες, μετανάστες).

Ε΄ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
Η Ορθόδοξη Εκκλησία σε διάλογο με τον δυτικό Χριστιανισμό

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Κοντά και μακριά

i. Συγκρούσεις, χωρισμοί, απομάκρυνση (σκέψεις και συναισθήματα)

II. Σχίσμα του 1054

Με τη διαίρεση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας σε Ανατολική και Δυτική, αργά αλλά βαθμιαία διακρίθηκε και η Εκκλησία σε Ανατολική και Δυτική. Τον 11ο μ.Χ. αιώνα οι διαφορές μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας είχαν πολλαπλασιαστεί και ενταθεί.

α. Η απομάκρυνση Ανατολικής και Δυτικής Εκκλησίας. Τα αίτια του Σχίσματος

Τον 5ο και τον 6ο μ.Χ. αιώνα ο Πάπας αντιδρά έντονα στα ίσα «πρεσβεία τιμής» (ισοτιμία) των δύο Εκκλησιών (Ανατολικής και Δυτικής), που είχαν αναγνωριστεί από τις Β΄ και Δ΄ Οικουμενικές Συνόδους. Στους αιώνες αυτούς η Ανατολική Εκκλησία αναπτυσσόταν και άκμαζε, ενώ η Δυτική παρακολουθούσε τις διαρκείς πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές που συντελούνταν στη Δυτική Ευρώπη και προσπαθούσε να διατηρήσει το κύρος και τη δύναμη που είχε τους πρώτους μετά Χριστόν αιώνες.

Στις αρχές του 9ου αι. οι Εκκλησίες Ανατολής και Δύσης βρίσκονται σε διένεξη με αφορμή τη χειροτονία του Φωτίου και την εκλογή του, σε ελάχιστο χρόνο, ως Πατριάρχη. Η διαδικασία αυτή δεν προβλέπεται από τους κανόνες της Εκκλησίας και γι' αυτό το λόγο δε γίνεται αποδεκτή από τη

Άγ. Μάρκος ο Ευγενικός, υπέρμαχος της Ορθοδοξίας στη Σύνοδο Φερράρας-Φλωρεντίας. Εικόνα του 18ου αι.

Δυτική Εκκλησία. Το 879 αναγνωρίζεται τελικά ο Φώτιος ως νόμιμος Πατριάρχης και από τη Δυτική Εκκλησία, και η κρίση μεταξύ των Εκκλησιών εκτονώνεται. Στη σύγκρουση, όμως, είχαν αναδειχθεί δογματικές και εκκλησιαστικές διαφορές:

α. Στο «Σύμβολο της Πίστεως» η Δυτική Εκκλησία προσέθεσε τη λέξη filioque (Το Άγιο Πνεύμα εκπορεύεται *και* εκ του Υιού). Όμως, αυτή η διπλή εκπόρευση του Αγίου Πνεύματος και από τον Πατέρα και από τον Υιό καταλύει το δόγμα της Αγίας Τριάδας, γιατί κάθε πρόσωπό της είναι μοναδικό, ανεπανάληπτο και έχει τα δικά του αποκλειστικά χαρακτηριστικά (ο Πατέρας είναι αγέννητος-άναρχος, ο Υιός γεννάται από τον Πατέρα και το Άγιο Πνεύμα εκπορεύεται από τον Πατέρα). Η ανάμειξη των αποκλειστικών αυτών ιδιοτήτων των προσώπων της Αγίας Τριάδας δημιουργεί σύγχυση και ακυρώνει την κοινωνία τους στη βάση της ισότητας και της διαφοράς. Με την εκπόρευση του Αγίου Πνεύματος και από τον Πατέρα και από τον Υιό δεν έχουμε μόνο διαρχία στην Αγία Τριάδα αλλά και σαφή υποτίμηση του Αγίου Πνεύματος.

β. Η Δυτική Εκκλησία άρχισε να περιβάλλει το θεσμό του επισκόπου Ρώμης με εξουσία ασυνήθιστη για την υπόλοιπη Εκκλησία. Αναγνωρίζεται, δηλαδή, το ιδιαίτερο πρωτείο του Πάπα σε θέματα διοίκησης και πίστης στην Εκκλησία, ο οποίος έτσι τείνει να αντικαταστήσει το συνοδικό σύστημα της Εκκλησίας.

Αν και οι κύριες αιτίες του Σχίσματος ήταν δογματικές, η οριστική ρήξη μεταξύ των Εκκλησιών επήλθε εξαιτίας κρίσης στην Ιταλία, στα μέσα του $11^{ου}$ μ.Χ. αι.

Οι κάτοικοι της νότιας Ιταλίας και της Σικελίας θαύμαζαν τις παραδόσεις και τη λαμπρότητα της Ανατολικής Εκκλησίας και Αυτοκρατορίας. Ο Πάπας Λέων Θ' (1049-1054) προσπάθησε να εισαγάγει τα λατινικά έθιμα στη λατρεία, στην εκκλησιαστική και στην κοινωνική ζωή των περιοχών αυτών. Ο Πατριάρχης Μιχαήλ Κηρουλάριος (1043-1069) αντέδρασε σθεναρά και έδωσε εντολή να κλείσουν όλα τα λατινικά μοναστήρια και ναοί στην Κωνσταντινούπολη. Η αφορμή για το Σχίσμα δόθηκε.

β. Το Σχίσμα: γεγονότα και σύγκρουση των Εκκλησιών

Ο Πατριάρχης Μιχαήλ Κηρουλάριος με επιστολή του καταδικάζει με σφοδρότητα τις καινοτομίες της Δυτικής Εκκλησίας. Ο Πάπας ορίζει τον καρδινάλιο Ουμβέρτο επικεφαλής της αποστολής που θα μεταβεί στην Κωνσταντινούπολη να παραδώσει επιστολές προς τον αυτοκράτορα και τον Πατριάρχη. Με τις επιστολές αυτές ο Πάπας Λέων Θ΄ διεκδικεί την προσάρτηση των Εκκλησιών της Βουλγαρίας και της Ιλλυρίας στη δικαιοδοσία του, ενώ συγχρόνως αμφισβητεί τον τίτλο του Οικουμενικού Πατριάρχη για τον Μ. Κηρουλάριο. Όταν ο Ουμβέρτος πληροφορείται το θάνατο του Πάπα (15/4/1054), επισπεύδει τις κινήσεις του.

Ο Οικ. Πατρ. Αθηναγόρας Α΄ και ο Πάπας Παύλος ΣΤ΄ (25/7/1967), οι πρωτεργάτες του διαλόγου Ανατολής και Δύσης.

Ο Ουμβέρτος φέρεται αλαζονικά. Υποστηρίζει απόλυτα το παπικό πρωτείο. Ο Μ. Κηρουλάριος, από την πλευρά της Ανατολικής Εκκλησίας, πιστεύει ότι ο Πάπας πρέπει να διαπραγματεύεται μαζί του ως ίσος προς ίσο. Είναι έτοιμος να καταδικάσει απερίφραστα όλες τις καινοτομίες της Δυτικής Εκκλησίας.

Το κλίμα φορτίστηκε, όταν διαβάστηκαν οι επιστολές του Πάπα από τους αντιπροσώπους του. Στην απογευματινή Θεία Λειτουργία του Σαββάτου, της 16ης Ιουλίου 1054, την ώρα της

τέλεσης του μυστηρίου, ο καρδινάλιος Ουμβέρτος προκλητικά καταθέτει, μαζί με τους άλλους δύο παπικούς αντιπροσώπους, στην Αγία Τράπεζα του ναού της Αγίας Σοφίας τον **αφορισμό** του Πατριάρχη Μιχαήλ Κηρουλάριου και των κυριότερων συνεργατών του και αναθεματίζει ολόκληρη την Ορθόδοξη Εκκλησία. Οι δυτικοί αντιπρόσωποι αποχωρούν επιδεικτικά από το ναό.

Ο Πατριάρχης συγκαλεί στις 24 Ιουλίου 1054 Σύνοδο, στην οποία αναθεματίζει και αφορίζει τους συντάκτες της επιστολής της Δυτικής Εκκλησίας και όλους όσοι την ακολουθούν.

Οι Πατριάρχες της Ανατολής (Ιεροσολύμων, Αντιοχείας και Αλεξανδρείας) ενημερώνονται για τα γεγονότα από τον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως και συντάσσονται μαζί του, παραμένοντας πιστοί στην Ορθοδοξία.

Το Σχίσμα των Εκκλησιών Ανατολής και Δύσης είναι πια πραγματικότητα.

γ. Συνέπειες του Σχίσματος σε Ανατολή και Δύση

Το Σχίσμα αποτελεί καμπή στην ιστορία της Εκκλησίας. Οι συνέπειές του συνοψίζονται στα εξής:

Ο Πατριάρχης της Κωνσταντινούπολης αυξάνει βαθμιαία την πνευματική κυριαρχία στην Ανατολή, όπου διατηρείται το συνοδικό σύστημα στη διοίκηση της Εκκλησίας.

Για την πολιτική ζωή της αυτοκρατορίας το Σχίσμα είναι καταστροφικό. Η Δύση εκτρέφει συνεχώς σχέδια κατάκτησης της Ανατολής με τις Σταυροφορίες. Με την τέταρτη Σταυροφορία (1202-1204) καταλαμβάνει και καταστρέφει την Πόλη. Προσπαθεί να επιβάλει στα κατακτημένα μέρη τα λατινικά έθιμα. Αντιμετωπίζει τους ορθοδόξους ως εχθρούς χειρότερους και από τους μουσουλμάνους, οι οποίοι αποτελούσαν το πρόσχημα της Σταυροφορίας.

Λίγους αιώνες αργότερα, η Δυτική Εκκλησία γνωρίζει κρίσεις και διαδοχικά σχίσματα (π.χ. Προτεσταντισμός) που είχαν ως αιτία τους τις αυταρχικές θέσεις της Ρωμαϊκής Εκκλησίας σε ζητήματα εκκλησιαστικά, αλλά και πολιτικά.

δ. Προσπάθειες άρσης του Σχίσματος των Εκκλησιών

Από το 1054 μέχρι την άλωση της Κωνσταντινούπολης, το 1453 έγιναν απόπειρες για την άρση του Σχίσματος. Οι αυτοκράτορες –κυρίως οι Παλαιολόγοι– περίμεναν βοήθεια από τη Δύση για να αντιμετωπίσουν τους Σελτζούκους Τούρκους και κατόπιν τους Οθωμανούς. Οι απαιτήσεις, όμως, των Παπών για κυριαρχία και υπαγωγή της Ανατολής στην εκκλησιαστική τους δικαιοδοσία εύρισκαν εμπόδιο το ορθόδοξο εκκλησιαστικό φρόνημα του λαού.

Οι σημαντικότερες προσπάθειες ένωσης των Εκκλησιών επιχειρήθηκαν με τη Σύνοδο της Λυών (1274) και της Φερράρας-Φλωρεντίας (1438-1439).

Στη Λυών, ο αυτοκράτορας Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος προσπάθησε να ενώσει τις δύο Εκκλησίες, για να ενισχύσει πολιτικά και στρατιωτικά την ανατολική αυτοκρατορία, η οποία κινδύνευε από τους Τούρκους. Οι αξιώσεις του Πάπα και η αντίδραση που αυτές προκάλεσαν εμπόδισαν την ένωση των Εκκλησιών.

Για τον ίδιο λόγο συμμετείχε στη Σύνοδο της Φερράρας-Φλωρεντίας ο Ιωάννης Η΄ Παλαιολόγος. Πολλοί υπέγραψαν την ένωση, πιεζόμενοι με κάθε θεμιτό και αθέμιτο μέσο. Ελάχιστοι αντέδρασαν, με πρώτο τον Μάρκο τον Ευγενικό, επίσκοπο Εφέσου. Τα Πατριαρχεία της Ανατολής συμφώνησαν με τη θεολογία του Μάρκου και η ένωση –περισσότερο υποτέλεια στη Δύση θα ήταν– ακυρώθηκε στην πράξη.

Σχολικό Βιβλίο Θρησκευτικών Γ΄ Γυμνασίου, Διδ. Εν. 26

i. Καθολική Εκκλησία

Η Καθολική Εκκλησία σήμερα

Η Καθολική Εκκλησία είναι εξαπλωμένη σε ολόκληρο σχεδόν τον σύγχρονο κόσμο. Οι πολυπληθέστερες περιοχές είναι ορισμένες χώρες της Ευρώπης (Ιταλία, Ισπανία, Βέλγιο, Ελβετία, Πολωνία), σχεδόν όλες οι χώρες της Λατινικής Αμερικής, καθώς και οι χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας (κυρίως τα νησιά των Φιλιππίνων). Αλλά και σε όλο τον υπόλοιπο κόσμο έχει μέλη.

Στην Ελλάδα υπάρχουν μικρότερες ή μεγαλύτερες καθολικές κοινότητες στις μεγάλες, κυρίως, πόλεις. Αρκετοί καθολικοί βρίσκονται σε νησιά των Κυκλάδων (κυρίως τη Σύρο και την Τήνο) και του Ιονίου (Κέρκυρα). Στην Αθήνα έχει την έδρα της η Αρχιεπισκοπή της Καθολικής Εκκλησίας, δηλαδή η κεντρική εκκλησιαστική της διοίκηση στην Ελλάδα.

Σχολικό Βιβλίο Θρησκευτικών Γ΄ Γυμνασίου, Διδ. Εν. 32

Η Καθολική Εκκλησία από τον μεσαίωνα στο σήμερα

Μέχρι τον 14ο αιώνα το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού της Ευρώπης ήταν καθολικοί χριστιανοί. Η Καθολική Εκκλησία κατείχε γη, διέθετε ένα οργανωμένο διοικητικό σύστημα που της επέτρεπε να ελέγχει πνευματικά ολόκληρη την Ευρώπη και οι αρμοδιότητές της αφορούσαν και πολλές δραστηριότητες της κοινωνικής ζωής. Ο Πάπας της Ρώμης, ως επικεφαλής της Καθολικής Εκκλησίας, είχε μεγάλη ισχύ και παρενέβαινε καθοριστικά και στις πολιτικές εξελίξεις.

Κατά τον Μεσαίωνα η ζωή των ανθρώπων ρυθμιζόταν από τις χριστιανικές τελετές και γιορτές, ενώ τα μυστήρια, όπως η βάπτιση και ο γάμος, σηματοδοτούσαν τα μεγάλα βήματα της ζωής των χριστιανών της Ευρώπης. Η Εκκλησία χρησιμοποιούσε μέρος από τα πλούτη της για να βοηθήσει τους φτωχούς και τους ασθενείς, ιδρύοντας και συντηρώντας νοσοκομεία και άλλα ευαγή ιδρύματα. Παράλληλα, διέσωζε την πολιτιστική κληρονομιά και οργάνωνε την εκπαίδευση.

Δημητρούκας Ι., Ιωάννου Θ., *Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία. Β΄ Γυμνασίου*

Η Β΄ Βατικανή Σύνοδος (1962-65)

«Μετά τη Β΄ Βατικανή Σύνοδο η Εκκλησία δεν είναι πια σαν πυραμίδα που έχει στην κορυφή τον κλήρο, αλλά συγκροτείται από όλα τα μέλη της τα καθαγιασμένα με το Βάπτισμα, το χρίσμα και την ιεροσύνη, και χρειάζεται συνεχής επιμόρφωση και επαγρύπνηση. Τίποτε δεν είναι πια όπως πριν. Ο κόσμος έχει ξυπνήσει, ενηλικιωθεί, και η Εκκλησία δεν έχει δικαίωμα να μένει πίσω και ουραγός στις ανάγκες του κόσμου, συμπεριλαμβανομένης και της λειτουργικής της ζωής, της ενδυμασίας των λειτουργών της και άλλων […]».

Λούβαρης, π. Ι., *40 χρόνια από την έναρξη της Β΄ Βατικανής Συνόδου*

Από τα κείμενα της Β΄ Βατικανής Συνόδου

«Με εκείνους, οι οποίοι κοσμούνται μεν με το χριστιανικό όνομα διά του αγίου Βαπτίσματος, δεν ομολογούν όμως ακέραιη την πίστη ή δεν διαφυλάσσουν την ενότητα της κοινωνίας με τον διάδοχο του Πέτρου, η Εκκλησία αισθάνεται συνδεδεμένη για ποικίλους λόγους. Διότι πολλοί απ’ αυτούς τιμούν την Αγία Γραφή ως κανόνα πίστεως και ζωής, επιδεικνύουν ζωηρό θρησκευτικό ζήλο, πιστεύουν με αγάπη στον Θεό, τον παντοδύναμο Πατέρα, και στον Χριστό, τον Υιό του Θεού και Σωτήρα, συνδέονται με τον Χριστό διά του Βαπτίσματος και αναγνωρίζουν τα Μυστήρια. Πολλοί απ’ αυτούς έχουν το επισκοπικό αξίωμα, τελούν τη Θεία Ευχαρι-

στία και καλλιεργούν την λατρεία της Θεοτόκου. Σ’ αυτά ας προστεθεί η κοινωνία διά της προσευχής και ένας αληθινός σύνδεσμος εν Αγίω Πνεύματι, το Οποίο δρα σ’ αυτούς με δώρα και χάριτας και με την αγιαστική του δύναμη, και μάλιστα έχει ενισχύσει κάποιους απ’ αυτούς στο μαρτύριο. Έτσι, το Πνεύμα αφυπνίζει σ’ όλους τους μαθητές του Χριστού τη νοσταλγία και τη δράση, ώστε αυτοί κάποτε να ενωθούν ειρηνικά –όπως το ζήτησε ο Χριστός– σε μία ποίμνη υπό ένα Ποιμένα. Για την επιτυχία του σκοπού αυτού, η Μητέρα Εκκλησία προσεύχεται, ελπίζει και δρα αδιαλείπτως, προτρέποντας τα τέκνα της σε καθαρμό και ανακαίνιση, ώστε να λάμψει λαμπρότερα το σημείο του Χριστού στο πρόσωπο της Εκκλησίας».

Στ. Χαρκιανάκι, *Το περί Εκκλησίας σύνταγμα της Β΄ Βατικανής Συνόδου*

ΙΙΙ. Χριστιανικές Εκκλησίες και Ομολογίες

Μετά το σχίσμα και για περισσότερο από δύο αιώνες οι Πάπες επιβλήθηκαν ως υπέρτατοι κύριοι στην Δυτική Εκκλησία έχοντας και ισχυρότατη πολιτική εξουσία. Ταυτόχρονα επιθυμούσαν και την κυριαρχία στην Ανατολή (οργάνωση Σταυροφοριών με τις ευλογίες τους).

i. Καθολική Εκκλησία

α. Η κρίση στους κόλπους της δυτικής χριστιανοσύνης: αδιέξοδα και αντιδράσεις

Η απόλυτη εξουσία της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας την οδήγησε σε αυθαιρεσίες που επέφεραν κρίση. Από το 14^{ο} αιώνα η παπική δύναμη άρχισε να δέχεται πλήγματα στο κύρος της (υπήρξε εποχή, το 1378-1415, όταν η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία είχε δύο Πάπες, έναν με έδρα τη Ρώμη και άλλον με έδρα την Αβινιόν της Γαλλίας, δηλαδή είχαμε παπικό σχίσμα). Ο λαός θεώρησε δυσβάστακτη τη φορολογία που είχε επιβληθεί από τον Πάπα προκειμένου να καλυφθούν τα υπέρογκα ποσά που είχαν δαπανηθεί σε πολέμους και για την ανέγερση των πολυτελών οικοδομημάτων. Ο λαός ήταν δυσαρεστημένος και απογοητευμένος από το χαμηλό ηθικό επίπεδο του κλήρου. Η αναγκαιότητα για κάθαρση ήταν προφανής.

Μοναχοί και θεολόγοι όπως ο Σαβοναρόλα στην Ιταλία (†1498), ο Ιωάννης Χους στην Πράγα (†1415), ο Ουίκλιφ στην Αγγλία (†1374) επιδίωκαν με πύρινα κηρύγματα να κλονίσουν το τείχος της διαφθοράς που απομάκρυνε το λαό από την γνησιότητα της πίστης του. Η κατάληξη των περισσότερων μεταρρυθμιστών ήταν τα βασανιστήρια και ο θάνατος στην πυρά που επιβαλλόταν από την Ιερά Εξέταση, το εκκλησιαστικό δικαστήριο που λειτουργούσε από τον 12^{ο} αι. Αμφισβητήσεις, όμως, προέρχονταν και από υψηλόβαθμα διοικητικά στελέχη της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας που, σιωπηρά, δεν αναγνώριζαν τον Πάπα ως κεφαλή της Εκκλησίας αλλά τις Οικουμενικές Συνόδους.

Παράλληλα, τον 15^{ο} αιώνα πλήθος νέες ιδέες και γεγονότα σε Ανατολή και Δύση κλόνισαν τη **θεοκρατική** αντίληψη του Μεσαίωνα και προετοίμασαν την Αναγέννηση. Στην Ιταλία έκανε την εμφάνισή του ο Ανθρωπισμός (Ουμανισμός) που γρήγορα διαδόθηκε στην Ισπανία, στη Γαλλία, στην Αγγλία, στις Κάτω Χώρες και στη Γερμανία. Ο Ανθρωπισμός χαρακτηριζόταν από «στροφή προς τις πηγές», δηλαδή τη μελέτη των αρχαίων συγγραμμάτων. Οι Ευρωπαίοι γνώρισαν και άρχισαν να χρησιμοποιούν τις φιλοσοφικές μεθόδους και τον τρόπο σκέψης των αρχαίων Ελλήνων, αναζητώντας ατομικά την αλήθεια και απορρίπτοντας την αυθεντία της Εκ-

κλησίας που ίσχυε ως τότε. Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα, η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία είχε επικεντρωθεί στις συζητήσεις σχετικά με τον Θεό εκλογικεύοντας τη διδασκαλία της. Οι Ανθρωπιστές, όμως, μετακίνησαν το κέντρο του ενδιαφέροντος από τον Θεό στον άνθρωπο. Η ανθρώπινη σοφία έγινε το μέτρο κατανόησης των πάντων. Οι συνειδήσεις των ανθρώπων προετοιμάστηκαν να δεχτούν νέες ερμηνείες για το θεσμό της Εκκλησίας και για τη σωτηρία του ανθρώπου.

β. Μαρτίνος Λούθηρος: πρωτεργάτης της Μεταρρύθμισης (1483-1546)

Ο Λούθηρος γεννήθηκε στη Σαξονία της Γερμανίας. Έγινε μοναχός σε νεαρή ηλικία. Σπούδασε θεολογία και έγινε καθηγητής ερμηνείας της Αγίας Γραφής στη Βιτεμβέργη. Τον απασχόλησε ιδιαίτερα η έννοια της δικαιοσύνης του Θεού, όπως διατυπώνεται στη διδασκαλία του Αποστόλου Παύλου. Η Εκκλησία της Ρώμης, ταυτίζοντας την θεία δικαιοσύνη με την ανθρώπινη, που πολλές φορές χρειάζεται να επιβάλλει ποινές, πρόβαλλε την άποψη ότι η σωτηρία επιτυγχάνεται διά της τιμωρίας. Ο Μαρτίνος Λούθηρος υποστήριζε ότι ο δίκαιος Θεός επιδιώκει τη σωτηρία του ανθρώπου χωρίς αντάλλαγμα. Η σωτηρία, κατά την ερμηνεία του Λούθηρου, ως δώρο του Θεού προς τον άνθρωπο, εξαρτάται μόνο από την πίστη στον Χριστό και δεν επηρεάζεται από τις καλές πράξεις του ανθρώπου. Αντίθετα, η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία τόνιζε ιδιαίτερα τη σημασία των καλών έργων. Δίδασκε ότι και οι αγαθοεργίες ή αξιομισθίες μπορούν να εξασφαλίσουν άφεση αμαρτιών, άρα και σωτηρία. Επίσης, υποστήριζε ότι οι άγιοι έχουν περίσσευμα καλών έργων και μπορούν να αντισταθμίσουν τις αμαρτίες άλλων ανθρώπων. Αυτό το περίσσευμα το διαχειριζόταν ο Πάπας και έδινε τις παπικές αφέσεις (**συγχωροχάρτια**). Έτσι εξαγοράζονταν οι αμαρτίες όχι μόνο στην παρούσα ζωή αλλά και μετά θάνατον.

Πώληση συγχωροχαρτιών. Ξυλογραφία.

Κατά το 1516 και 1517 ο μοναχός Τέτσελ πωλούσε στη Γερμανία τέτοιες αφέσεις αμαρτιών του Πάπα Λέοντα Ι΄, προκειμένου να συγκεντρωθούν χρήματα για την ανοικοδόμηση του ναού του Αγίου Πέτρου στη Ρώμη. Με αφορμή αυτές τις ενέργειες ο Μαρτίνος Λούθηρος θυροκόλλησε το 1517 στον μητροπολιτικό ναό της Βιτεμβέργης έγγραφο που περιείχε 95 θέσεις του. Στο έγγραφο, εκτός από το θέμα των συχωροχαρτιών, καταδίκαζε και άλλες παπικές διδασκαλίες. Σκοπός του Λούθηρου ήταν η κάθαρση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας από υπερβολές και καταχρήσεις. Οι 95 θέσεις κυκλοφόρησαν ταχύτατα στη Γερμανία και βρήκαν απήχηση σε κληρικούς, κυρίως ουμανιστές, και σε μεγάλο μέρος του λαού. Το 1520 ο Πάπας Λέων ο Ι΄ εξέδωσε εναντίον του απόφαση (βούλα), με την οποία διέτασσε να καίγονται τα βιβλία του Λούθηρου, χαρακτήριζε αιρετικές πολλές από τις διδασκαλίες του και τον απειλούσε με αναθεματισμό, αν δεν τις ανακαλούσε.

Ο Λούθηρος έκαψε την παπική βούλα στη Βιτεμβέργη και αναθεματίστηκε από τον Πάπα και ο ίδιος και οι οπαδοί του (αποκόπηκαν, δηλαδή, από τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία). Η ανάμειξη του καθολικού αυτοκράτορα Καρόλου του Ε΄, που έθεσε τον Λούθηρο εκτός νόμου, έκανε την κρίση βαθύτερη. Για να αποφύγει τη σύλληψη, ο Λούθηρος κατέφυγε στον ηγεμόνα

της Σαξονίας και κατά την παραμονή του εκεί μετέφρασε την Καινή Διαθήκη στα γερμανικά. Οι μεταρρυθμιστές τον θεωρούν ως τον μεγαλύτερο δάσκαλο, ιδιαίτερα οι Γερμανοί που τον συνδέουν με το έθνος και τη γλώσσα τους.

γ. Οι μεταρρυθμιστές Ζβίγκλιος (1484-1531) και Καλβίνος (1509-1564)

Ο Ζβίγκλιος έφερε τη Μεταρρύθμιση στην Ελβετία. Έγινε κληρικός, σπούδασε στη Βιέννη και στη Βασιλεία της Ελβετίας και επηρεάστηκε από τις ουμανιστικές αντιλήψεις της εποχής του. Πίστευε στη μελέτη της Βίβλου και τη δεχόταν ως μόνη πηγή αλήθειας στην Εκκλησία, ενώ απέρριπτε την Ιερή Παράδοση. Απέρριπτε τα συγχωροχάρτια, όπως και ο Λούθηρος, από τα κείμενα του οποίου είχε επηρεαστεί. Δεν εκδήλωσε όμως ανοιχτά την υποστήριξή του προς αυτόν ούτε την αντίθεσή του προς τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, παρά μόνο όταν εξασφάλισε την υποστήριξη της αστικής τάξης της Ζυρίχης. Δέχεται ότι μόνο η θεία Χάρη, που απορρέει από τη σταυρική θυσία, δικαιώνει τον άνθρωπο. Τις μεταρρυθμιστικές του διδασκαλίες ο Ζβίγκλιος κατάφερε να τις επιβάλει, με αποφάσεις της κυβέρνησης της Ζυρίχης, στο συγκεκριμένο και σε άλλα καντόνια της Ελβετίας. Δεν κατάφερε όμως να πάρει με το μέρος του τους Γερμανούς ηγεμόνες, που έμειναν πιστοί στον Λουθηρανισμό. Έτσι η εξάπλωση της διδασκαλίας του περιορίστηκε κυρίως στα καντόνια της Ζυρίχης, της Βασιλείας και της Βέρνης. Τα καντόνια αυτά ενεπλάκησαν σε πολεμική σύγκρουση με τα ρωμαιοκαθολικά καντόνια και στη μάχη του Κάπελ ο Ζβίγκλιος βρήκε το θάνατο.

Ο Καλβίνος έζησε στη Γαλλία και στην Ελβετία. Τις θέσεις του τις γνωρίζουμε από το έργο *Χριστιανική Διδασκαλία*. Εκεί περιέχεται η άποψη ότι η Αγία Γραφή δεν είναι μόνο ένα θεόπνευστο βιβλίο αλλά ένα κείμενο-κανόνας, με βάση το οποίο ελέγχεται κάθε χριστιανική διδασκαλία και πράξη. Η σταυρική θυσία του Χριστού έγινε μόνο για τους προορισμένους από την αρχή του κόσμου εκλεκτούς, που έτσι έλαβαν τη θεία χάρη για να σωθούν. Ο Καλβινισμός απομακρύνθηκε αρκετά από τον Λουθηρανισμό και αποτέλεσε ιδιαίτερο κλάδο. Διαδόθηκε στην Ελβετία, στις Κάτω Χώρες και στη Σκοτία. Στη Γαλλία επικράτησε η διδασκαλία του Καλβίνου μόνο σε ένα μέρος του πληθυσμού, γιατί αντέδρασαν οι ρωμαιοκαθολικοί ηγεμόνες της.

Σχολικό Βιβλίο Θρησκευτικών Γ΄ Γυμνασίου, Διδ. Εν. 27

δ. Η επικράτηση της Μεταρρύθμισης και οι συνέπειές της για τη Δυτική Ευρώπη

Οι νέες ιδέες του Λούθηρου βρήκαν πλήθος οπαδών. Η Μεταρρύθμιση εξαπλωνόταν ταχύτατα με υποστηρικτές πολλούς Γερμανούς ηγεμόνες. Αυτοί το 1526 οργάνωσαν συνέδριο για να πετύχουν τη νόμιμη ίδρυση λουθηρανικών κοινοτήτων στις γερμανικές επαρχίες. Το 1529, σε συνέδριο, Ρωμαιοκαθολικοί ηγεμόνες προσπάθησαν να εμποδίσουν αυτή την εξάπλωση. Οι οπαδοί του Λούθηρου διαμαρτυρήθηκαν και απέκτησαν το όνομα Διαμαρτυρόμενοι ή Προτεστάντες (το λατινικό ρήμα «protesto» σημαίνει «διαμαρτύρομαι»). Τα 1530 ο ανθρωπιστής συνεργάτης του Λούθηρου **Μελάγχθων** συνέταξε και υπέβαλε κείμενο με τις μεταρρυθμιστικές διδασκαλίες του Λούθηρου στο συνέδριο των Γερμανών ηγεμόνων στην πόλη Αυγούστα της Βαυαρίας (Αυγουσταία Ομολογία).

Ο Λούθηρος, αν και αρχικά επεδίωκε να φέρει τη μεταρρύθμιση στην Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, κατέληξε στην ίδρυση μιας νέας χριστιανικής Εκκλησίας, αυτής των Διαμαρτυρομένων (Προτεσταντών).

Ορόσημο στην επικράτηση της Μεταρρύθμισης αποτελεί το έτος 1555, τότε που έγινε η ειρήνη της Αυγούστας. Ύστερα από αντιθέσεις μεταξύ προτεσταντών θεολόγων, αποφασίστηκε

να επικρατήσει το μεταρρυθμιστικό δίκαιο στη Γερμανία. Κάθε τοπικός ηγεμόνας είχε το δικαίωμα να επιβάλει τη δική του θρησκεία στην περιοχή του (Cujus regio, ejus religio). Μετά την ειρήνη της Αυγούστας, η Γερμανία χωρίστηκε οριστικά σε περιοχές ρωμαιοκαθολικές και προτεσταντικές.

Η αναταραχή που προκάλεσαν οι νέες ιδέες του Λούθηρου, αλλά και οι σκληροί θρησκευτικοί πόλεμοι που ακολούθησαν, όπως ο Τριακονταετής (1618-1648), συντάραξαν την Ευρώπη. Οι περιοχές της χωρίστηκαν θρησκευτικά σε εκείνες που έμειναν πιστές στον Ρωμαιοκαθολικισμό και στις άλλες που προσχώρησαν στους Προτεστάντες. Ειδικότερα ένα τμήμα της Ευρώπης (Ιταλία, Ισπανία, Αυστρία, Φλάνδρα-Βέλγιο) παρέμεινε Ρωμαιοκαθολικό. Ενώ ένα άλλο τμήμα (βόρεια Γερμανία, Σκανδιναβία, Αγγλία, Ολλανδία) υιοθέτησε τον Προτεσταντισμό. Στη Γαλλία ο αγώνας για την επικράτηση της μιας ή της άλλης πλευράς ήταν αμφίρροπος για πολύ καιρό. Κατέληξε στη σφαγή των Ουγενότων (Γάλλων Προτεσταντών) από τους Ρωμαιοκαθολικούς το 1572, τη νύχτα του αγίου Βαρθολομαίου, και στην φυγή τους προς την Αμερική. Τα πνεύματα δεν ηρέμησαν παρά στο τέλος του 17ου αι.

Νύχτα του Αγ. Βαρθολομαίου. 1572. Ξυλογραφία

Σχολικό Βιβλίο Γ΄ Γυμνασίου, Διδ. Εν. 28

ii. Προτεσταντικές Ομολογίες

Το κίνημα της Μεταρρύθμισης και οι βασικές θεολογικές ιδέες του μέσα από την οπτική της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας

«Το αναμορφωτικό εκείνο κίνημα είχε σαν σκοπό να μας επαναφέρει στην αρχική απλή χριστιανική διδασκαλία των αποστολικών χρόνων. Οι βασικές αρχές της μπορούν να συνοψιστούν στα εξής: 1. Η απόλυτη αυθεντία της Αγίας Γραφής, και το ατομικό δικαίωμα καθενός Χριστιανού να έχει και να μελετά ατομικά τον Λόγο του Θεού στην μητρική του γλώσσα. 2. Η δικαίωση (σωτηρία) του αμαρτωλού διά της πίστεως στον Χριστό, τον μόνο μεσίτη μεταξύ Θεού και ανθρώπων. 3. Η ισότητα των πιστών και η συμμετοχή των μελών της Εκκλησίας στην διοίκησή της. Παρά τους διωγμούς, την ιερά εξέταση, τα βασανιστήρια και την χρησιμοποίηση της πολιτικής εξουσίας, το φως νίκησε και η Ευαγγελική Εκκλησία εδραιώθηκε στην υφήλιο με εκατοντάδες εκατομμύρια πιστών σε όλη τη γη».

Κυριακάκης Μ., *Η Αναμόρφωση του 16ου αιώνα*

Η πορεία του Προτεσταντισμού στην ιστορία

«Στην ιστορική του διαδρομή ο Προτεσταντισμός εμφανίστηκε ως μία Εκκλησία συνεχών μεταβολών… Οι οπαδοί του Λουθήρου διαμόρφωσαν την ονομαζόμενη “Λουθηρανική Εκκλη-

σία”, που αριθμεί σήμερα αρκετά μέλη στη Γερμανία, τις Σκανδιναβικές χώρες και τις Η.Π.Α. Όταν εμφανίστηκε ο Καλβίνος, ο οποίος διαφοροποιήθηκε σε κάποια σημεία από τη διδασκαλία του Λουθήρου, δημιουργήθηκε η “Εκκλησία των Καλβινιστών”, η οποία δραστηριοποιείται σήμερα σε Ελβετία, Ολλανδία και Βέλγιο. Αργότερα εμφανίστηκε η Αγγλικανική Εκκλησία (μία τάση ανάμεσα σε Λουθηρανούς και Ρωμαιοκαθολικούς), η οποία σήμερα συναντάται στην Αγγλία και στις Η.Π.Α. Τέλος, τον 19ο και 20ο αιώνα δημιουργήθηκαν πολλές «προτεσταντικές ομολογίες» (Πεντηκοστιανοί, Αντβεντιστές, Ευαγγελικοί, Βαπτιστές κ.ά.)».

Καραχάλιας Σ., Μπράτη Π., Πασσάκος Δ., Φίλιας Γ., *Θρησκευτικά Γ΄ Γυμνασίου*

Το πρεσβυτεριανό σύστημα

Φαίνεται ότι ο Καλβίνος ταυτίζει τους πρεσβυτέρους με τους επισκόπους της Καινής Διαθήκης, στην οποία μερικές φορές οι όροι «πρεσβύτερος» και «επίσκοπος» έχουν την ίδια σημασία, αλλά σε καμία περίπτωση δεν συγχέονται οι ρόλοι τους. Σύμφωνα με την συγκεκριμένη αντίληψη του Καλβίνου, επιβάλλεται η ύπαρξη πρεσβυτέρων στην Εκκλησία, που μαζί με τους λειτουργούς του λόγου θα πρέπει να μετέχουν στη διακυβέρνησή της. Είναι, δηλαδή, οι πρεσβύτεροι η τοπική διοικητική αρχή της θρησκευτικής κοινότητας, ενώ καταργούνται οι επίσκοποι. Τα τοπικά πρεσβυτέρια μπορούν να συμμετέχουν σε μια ευρύτερη σύνοδο πρεσβυτερίων ή σε μια γενική συνέλευση των Εκκλησιών.

Το πρεσβυτεριανό σύστημα μεταφέρθηκε στη Σκοτία, στην Αγγλία, στη Β. Ιρλανδία, καθώς και στη Β. Αμερική από τους μετανάστες της Δυτικής Ευρώπης. Σήμερα οι πρεσβυτεριανοί κλάδοι είναι πολλοί. Η λατρεία τους έχει αυστηρό χαρακτήρα, απουσιάζουν απ' αυτήν οι εικόνες, το εκκλησιαστικό όργανο, κυριαρχεί το κήρυγμα και ορισμένοι ψαλμοί. Οι πρεσβυτεριανοί είναι σχολαστικοί μελετητές της Βίβλου. Είναι πολύ αυστηροί στα ήθη τους και ιδιαίτερα στην τήρηση της αργίας της Κυριακής.

Σχολικό Βιβλίο Γ΄ Γυμνασίου, Διδ. Εν. 28

Δόγμα και Λατρεία Ρωμαιοκαθολικών και Προτεσταντών

	Ρωμαιοκαθολικοί	Λουθηρανοί	Προτεστάντες Καλβινιστές	Αγγλικανοί
Δόγμα	Η σωτηρία της ψυχής είναι αποτέλεσμα της πίστης και των καλών πράξεων	Η σωτηρία της ψυχής είναι αποτέλεσμα μόνο της πίστης	Η σωτηρία της ψυχής είναι αποτέλεσμα της πίστης και του απόλυτου προορισμού (δηλ. ο Θεός προκαθορίζει την τύχη των ανθρώπων)	Η σωτηρία της ψυχής είναι αποτέλεσμα μόνο της πίστης
Λατρεία	7 μυστήρια	2 μυστήρια: βάπτιση και θεία κοινωνία		
	Λατρεία της Θεοτόκου και των Αγίων	Άρνηση της λατρείας της Θεοτόκου και των Αγίων		
	Υπακοή στον πάπα	Δεν αναγνωρίζεται η δικαιοδοσία του πάπα		
	Λειτουργία	Ανάγνωση της Βίβλου, άσματα και κηρύγματα		
	Τελετές πομπώδεις	Τελετές πολύ απλές	Τελετές πολύ απλές	Τελετές πομπώδεις
	Επίσκοποι και καρδινάλιοι	Επίσκοποι, όχι καρδινάλιοι	Ούτε επίσκοποι, ούτε καρδινάλιοι	Επίσκοποι, όχι καρδινάλιοι
	Απαγορεύεται ο γάμος των κληρικών	Επιτρέπεται ο γάμος των κληρικών		

Πηγή: Δημητρούκας Ι., Ιωάννου Θ., *Μεσαιωνική και Νεότερη Ιστορία. Β΄ Γυμνασίου*

Οι πιο γνωστές Προτεσταντικές Ομολογίες και κινήματα

Λουθηρανισμός, Καλβινισμός, Μεθοδισμός, Μεταρρυθμισμένες ή Αναμορφωμένες Εκκλησίες, Αγιαστικό κίνημα, Πεντηκοστιανισμός, Πρεσβυτεριανισμός, Κουακέροι, Αρμινιανιστές, Ευαγγελικοί, Νεοπροτεσταντικά κινήματα.

ii. Προτεσταντικές Ομολογίες

Η γένεση της Αγγλικανικής Εκκλησίας

Αγγλικανικός ναός Αγ. Παύλου στην Αθήνα

«Στην Αγγλία η τάση για ανεξαρτητοποίηση από την παπική επιρροή χρονολογείται από τότε που ο **Ιωάννης Ουίκλιφ** (1320-1384) χαρακτηρίστηκε ως αιρετικός, και ενδυναμώθηκε με την επίδραση του χριστιανικού ανθρωπισμού. Μια διαμάχη του βασιλιά **Ερρίκου του Η'** (1534-1547) με τον πάπα για προσωπικούς λόγους στάθηκε η αφορμή για την οριστική ρήξη της Εκκλησίας της Αγγλίας με τη Ρώμη (1534) και η αφετηρία της αγγλικανικής μεταρρύθμισης που είχε χαρακτήρα θρησκευτικό, πνευματικό και πολιτικό. Η μεταρρύθμιση αυτή δεν αποτελούσε ιδιαίτερο δόγμα, αλλά συνδύασε στοιχεία του Λουθηρανισμού και του Καλβινισμού. Αργότερα, στα χρόνια των διαδόχων του Ερρίκου, εδραιώθηκε η Αγγλικανική Εκκλησία, η οποία ήταν η μόνη που αναγνωριζόταν από το κράτος».

Δημητρούκας Ι., Ιωάννου Θ., Μπαρούτας Κ., *Ιστορία του μεσαιωνικού και του ύστερου κόσμου*

Δραστηριότητες

1. Τι χαρακτηριστικά έχουν οι συγκρούσεις; Τι αποτελέσματα; Ας προσπαθήσουμε να καταγράψουμε σύντομα τις απόψεις σας και στη συνέχεια να τις κατηγοριοποιήσουμε.
2. Προσπαθήστε να εντοπίσετε και να καταγράψετε τις θεολογικές και πολιτικές συνέπειες του Σχίσματος των Εκκλησιών. Κατόπιν παρουσιάστε στην ολομέλεια της τάξης τα ευρήματά σας.
3. Σημειώστε σε μια χρονογραμμή τα κύρια γεγονότα που οδήγησαν στην επικράτηση της Μεταρρύθμισης.
4. Με βάση τις γνώσεις που αποκομίσατε στο μάθημα εργαζόμενοι πρώτα ατομικά και έπειτα ομαδικά, εντοπίστε και καταγράψτε τις κύριες θεολογικές διαφορές μεταξύ των Προτεσταντών και των υπόλοιπων Χριστιανών.
5. Προβολή φωτογραφιών: Βάπτιση, Χρίσμα, Θεία Ευχαριστία χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιών.
6. Ας προσπαθήσουμε ανά ομάδες να κατασκευάσουμε ένα διάγραμμα με ομοιότητες και διαφορές των χριστιανικών Εκκλησιών.
7. Ας υποθέσουμε ότι μετέχετε, κατά ομάδες, σε μια συνάντηση αλληλογνωριμίας μεταξύ εκπροσώπων διαφορετικών χριστιανικών παραδόσεων. Κάθε ομάδα να ετοιμάσει μια σύντομη παρουσίαση της παράδοσης που εκπροσωπεί. Ετοιμάστε έναν κατάλογο θεμάτων που θα θέλατε να συζητήσετε με την ευκαιρία της συνάντησης.

IV. «Υπέρ της των πάντων ενώσεως»: Το αίτημα της ενότητας

i. Η αρχιερατική προσευχή του Ιησού: «Ἵνα πάντες ἓν ὦσι» (Ιω. 17, 21)

«[…] ώστε να είναι όλοι ένα, όπως εσύ, Πατέρα, είσαι ενωμένος μ' εμένα κι εγώ μ' εσένα. Να είναι κι αυτοί ενωμένοι μ' εμάς, κι έτσι ο κόσμος να πιστέψει ότι μ' έστειλες εσύ».

Ιω. 17, 21

ii. Άρση αναθεμάτων Ορθοδόξων και Καθολικών (1965)

Η ιστορική συνάντηση του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα και του Πάπα Παύλου στα Ιεροσόλυμα, 1964

«Μέχρι τη σύγκληση της Β΄ Βατικανής Συνόδου στη Ρώμη (1962-1965) δεν είχε σημειωθεί ούτε ένα βήμα προσέγγισης Ορθοδόξων και Ρωμαιοκαθολικών. Η Β΄ Βατικανή Σύνοδος, όμως, τόνισε την ανάγκη να εγκαινιασθεί ο διάλογος με την Ορθόδοξη Εκκλησία. Στο πλαίσιο αυτό, το 1964 συναντήθηκαν στα Ιεροσόλυμα ο Πάπας Παύλος ΣΤ΄ και ο Οικουμενικός Πατριάρχης Αθηναγόρας Α΄. Οι δύο πνευματικοί ηγέτες προσευχήθηκαν μαζί, ώστε η συνάντησή τους αυτή να αποτελέσει την αρχή για ουσιαστικό διάλογο μεταξύ των δύο Εκκλησιών. Αργότερα (1967 και 1968) αντάλλαξαν επισκέψεις σε Ρώμη και Κωνσταντινούπολη. Σε ένδειξη καλής θέλησης, οι δύο Εκκλησίες αποφάσισαν να άρουν (καταργήσουν) τα αναθέματα που είχαν επιβληθεί κατά το Σχίσμα του 1054 μ.Χ. το 1965».

Καραχάλιας Σ., Μπράτη Π., Πασσάκος Δ., Φίλιας Γ., *Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου*

iii. Κοινή Διακήρυξη Καθολικών - Ορθοδόξων (2006)

« – […] Η συνάντηση μας μακάρι να είναι σημείο και ενθάρρυνση όλων μας για να συμμεριζόμαστε τα ίδια αισθήματα και τις ίδιες διαθέσεις αδελφοσύνης, συνεργασίας και κοινωνίας μέσα από την αγάπη και την αλήθεια. Το Άγιο Πνεύμα είθε να μας οδηγήσει στην προετοιμασία της μεγάλης ημέρας της αποκαταστάσεως της πλήρους ενότητας, όταν και όπως το θελήσει ο Θεός. Τότε θα μπορέσουμε να ευφρανθούμε και να αγαλλιασθούμε αληθινά.

– Προτρέπουμε τους πιστούς μας να αναλάβουν ενεργό ρόλο στη διαδικασία αυτή μέσω της προσευχής και μέσω σημαντικών ενεργειών.

– Ως Ποιμένες δε μπορούμε να αγνοήσουμε την έξαρση της εκκοσμίκευσης, της σχετικοκρατίας ή και του μηδενισμού, ιδιαίτερα στον δυτικό κόσμο. Για το λόγο αυτό οφείλουμε να ενισχύσουμε την συνεργασία και την κοινή μαρτυρία μας προς πάντα τα έθνη.

– Αξιολογήσαμε θετικά την πορεία για τη διαμόρφωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι πρω-

ταγωνιστές της μεγάλης αυτής πρωτοβουλίας ασφαλώς θα λάβουν υπόψη όλα όσα άπτονται του ανθρώπινου προσώπου και των αναπαλλοτρίωτων δικαίων του, ιδιαίτερα την θρησκευτική ελευθερία, η οποία είναι απόδειξη και εγγύηση του σεβασμού κάθε άλλης ελευθερίας.

– Ρωμαιοκαθολικοί και Ορθόδοξοι καλούνται να αναλάβουν από κοινού δράση υπέρ του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων, κάθε ανθρώπου που πλάστηκε κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν Θεού, όπως και υπέρ της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής ανάπτυξης.

– Θέλουμε πρωτίστως να διακηρύξουμε ότι ο φόνος αθώων στο όνομα του Θεού είναι προσβολή προς Αυτόν και προς την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Οφείλουμε να δεσμευθούμε όλοι για μια ανανεωμένη διακονία του ανθρώπου και για την προστασία της ανθρώπινης ζωής, κάθε ανθρώπινης ζωής.

– Σήμερα, μπροστά στους μεγάλους κινδύνους για το φυσικό περιβάλλον, θέλουμε να εκφράσουμε την αγωνία μας ως προς τις αρνητικές συνέπειες για την ανθρωπότητα και για όλη τη δημιουργία μιας άνευ ορίων οικονομικής και τεχνολογικής προόδου».

Κοινή διακήρυξη Πατριάρχου Βαρθολομαίου και Πάπα Βενεδίκτου, Κωνσταντινούπολη, 30-11-2006

iv. Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών

«Το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών (Π.Σ.Ε.) είναι ένα συγκεκροτημένο, διαχριστιανικό, σώμα αποτελούμενο από 345 Εκκλησίες - μέλη, προερχόμενες από 110 χώρες και εκπροσωπώντας σχεδόν 500 εκ. ανθρώπους, το οποίο ιδρύθηκε το 1948 στο Άμστερνταμ της Ολλανδίας. Έκτοτε έχουν πραγματοποιηθεί 10 Γενικές Συνελεύσεις. Οι Ορθόδοξες Εκκλησίες, εκτός της Εκκλησίας της Γεωργίας και της Βουλγαρίας που αποχώρησαν από το Συμβούλιο το 1997 και 1998 αντίστοιχα, συμμετέχουν πλήρως στο σύνολό τους, χωρίς ωστόσο ν' αποδέχονται την ισότητα των ομολογιών και χωρίς να επιδιώκουν την ενότητα μέσα από ένα σχήμα δογματικής διομολογιακής προσαρμογής. Η βάση της ενότητας είναι «η εν τοις μυστηρίοις τηρουμένη και βιουμένη εν τη Ορθοδόξω Εκκλησία ενότης της πίστεως», σύμφωνα με το επίσημο κείμενο.

Το Συμβούλιο δεν είναι και σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται να λειτουργεί ή να δρα ως υπερ-Εκκλησία. Σκοπός του Συμβουλίου είναι να φέρνει τις Εκκλησίες - μέλη σε ζώσα επαφή και συνεχή θεολογικό διάλογο, καθώς οι ίδιες οι Εκκλησίες είναι αυτές που θα επιτύχουν ή όχι εξ ιδίων πρωτοβουλιών την ενότητα, και όχι το Π.Σ.Ε. αυτό καθ' αυτό, το οποίο δεν έχει καμία αρμοδιότητα ούτε να επιβάλλει, ούτε να υποχρεώνει συμβατές συμφωνίες στις Εκκλησίες - μέλη και το οποίο σε τελική ανάλυση συγκροτείται από τις ίδιες τις Εκκλησίες. Όλα τα παραπάνω στοιχεία αποτελούν το λεγόμενο άρθρο - βάση του καταστατικού χάρτη λειτουργίας του Π.Σ.Ε.

Ειδικότερα η Οικουμενική Κίνηση λοιπόν με κυριότερους θεσμικούς φορείς το Π.Σ.Ε. και την Διάσκεψη των Ευρωπαϊκών Εκκλησιών (Κ.Ε.Κ.) εκφράζει την προσπάθεια υπέρβασης του χριστιανικού σχίσματος. Μία όμως αντικειμενική δυσκολία είναι ότι το Συμβούλιο συγκροτείται από Εκκλησίες που διέπονται από διαφορετικές εκκλησιολογικές αρχές, κουλτούρες και παραδόσεις».

π. Αυγουστίνου Μπαϊραχτάρη, Σχέσεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας
με το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών κατά την προσυνοδική φάση

ν. Θεολογικοί διάλογοι

«Η Εκκλησία μας ανταποκρινομένη στο χρέος να μαρτυρεί την αλήθεια και την αποστολική της πίστη, αποδίδει μεγάλη σημασία στον διάλογο κυρίως με τους ετεροδόξους Χριστιανούς. Με τον τρόπο αυτό και ο λοιπός χριστιανικός κόσμος γνωρίζει ακριβέστερα τη γνησιότητα της Ορθοδόξου Παραδόσεως, την αξία της πατερικής διδασκαλίας, τη λειτουργική εμπειρία και την πίστη των Ορθοδόξων. Οι διάλογοι πού διεξάγει η Ορθόδοξος Εκκλησία δεν σημαίνουν ποτέ συμβιβασμό σε ζητήματα πίστεως».

Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

11η Συνάντηση Διαλόγου μεταξύ Ορθοδόξων και Καθολικών, Πάφος, 2009

«Οι διμερείς θεολογικοί διάλογοι πού διεξάγει σήμερα η Εκκλησία μας είναι οι θεολογικοί διάλογοι: α) με τους Παλαιοκαθολικούς, β) με τους Μη-Χαλκηδονίους, γ) με τους Ρωμαιοκαθολικούς, δ) με τους Αγγλικανούς, ε) με τους Λουθηρανούς και στ) με τους Μεταρρυθμισμένους. Από αυτούς οι σημαντικότεροι θεολογικοί διάλογοι πού ελκύουν ιδιαίτερα το ενδιαφέρον των Ορθοδόξων, ευρισκόμενοι μάλιστα και στο διεθνές προσκήνιο του σύγχρονου θεολογικού και οικουμενικού προβληματισμού, είναι οι διμερείς θεολογικοί διάλογοι με τούς Παλαιοκαθολικούς, με τις Μη-Χαλκηδόνιες Εκκλησίες της Ανατολής και με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία».

Μαρτζέλος, Γ., *Οι θεολογικοί διάλογοι σήμερα: το μήνυμα, η αξία και η προοπτική τους*

«Το να συναντηθούμε, και να κοιτάξει ο ένας το πρόσωπο του άλλου, το να ανταλλάξουμε τον ασπασμό της ειρήνης, το να προσευχηθούμε ο ένας για τον άλλο, αποτελούν ουσιαστικές διαστάσεις της πορείας εκείνης προς την αποκατάσταση της πλήρους κοινωνίας προς την οποίαν τείνουμε. Όλα αυτά προηγούνται και συνοδεύουν σταθερά εκείνη την άλλη ουσιαστική διάσταση αυτής της πορείας που είναι ο θεολογικός διάλογος. Ένας αυθεντικός διάλογος είναι πάντα μεταξύ προσώπων με ένα όνομα, με μία όψη, με μία ιστορία, και όχι μόνο ανταλλαγή ιδεών».

Πάπας Ρώμης Φραγκίσκος, Ομιλία κατά τη Θεία Λειτουργία στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, 30 Νοεμβρίου 2014

Δραστηριότητες

1. Διερευνήστε τι ακριβώς έγινε το 1054. Σκεφτείτε, πρώτα ατομικά και έπειτα ομαδικά, γιατί η άρση των αναθεμάτων του 1054 είναι σπουδαίο γεγονός, αν και δεν ακύρωσε το σχίσμα μεταξύ Ορθοδόξων και Καθολικών. Ζητήστε και καταγράψτε τις απόψεις σας και στη συνέχεια παρουσιάστε στην ολομέλεια της τάξης αιτιολογώντας τις απόψεις σας.
2. Κάνοντας σύσκεψη της τάξης, προτείνετε ένα επιπλέον θέμα που κατά τη γνώμη σας θα μπορούσε να περιληφθεί στην κοινή Διακήρυξη Ορθοδόξων και Καθολικών και του 2006. (Σημείωση: Το κείμενο που παρατίθεται είναι απόσπασμα.)
3. Σε συνεργασία με καθηγητές/τριες Ξένων Γλωσσών ας προσπαθήσουμε να μεταφράσουμε την αρχιερατική προσευχή του Ιησού, Ιω. 17, 21 από τα ελληνικά στα αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά και το αντίθετο.

V. «Ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν Θεόν»: Λατρεία και τέχνη στην Ανατολή και στη Δύση

i. Αρχιτεκτονική, ζωγραφική, γλυπτική, ψηφιδωτό, υαλογραφία (βιτρό), μουσική

Η χριστιανική αρχιτεκτονική

Αρχικά οι χριστιανοί τελούσαν τη λατρεία τους σε ιδιωτικές κατοικίες πιστών. Όταν αυξήθηκε σημαντικά ο αριθμός τους, συγκεντρώνονταν σε μεγαλύτερες αίθουσες, τον **ευκτήριο οίκο** ή **κυριακό** (οίκος αφιερωμένος στον Κύριο). Στη διάρκεια των διωγμών φαίνεται ότι τελούσαν περιοδικά τη Θ. Ευχαριστία και στις **κατακόμβες**. Μετά το τέλος των διωγμών (4ος αιώνας) κατασκεύασαν μεγαλόπρεπους ναούς στον τύπο της **βασιλικής.** Την ίδια περίοδο έκτισαν και μικρούς στρογγυλούς ναούς με θόλο ή τρούλο. Από τον 6ο αιώνα οι Βυζαντινοί άρχισαν να συνδυάζουν τεχνοτροπίες και να καινοτομούν αρχιτεκτονικά. Αποτέλεσμα ήταν η επινόηση ενός νέου τύπου ναού, της βασιλικής με θόλο - τρούλο.

Βαπτιστήριο χριστιανικής οικίας στη Δούρα Ευρωπό, αρχές 3ου αι.

Κατακόμβη Αγίας Πρίσκιλλας, Ρώμη

Σημαντική αλλαγή στα αρχιτεκτονικά δεδομένα έφερε η κατασκευή του ναού της Αγίας του Θεού Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη. Η

σημαντικότερη καινοτομία του ήταν τα τέσσερα σφαιρικά τρίγωνα, τα οποία συναντώνται στην οροφή σχηματίζοντας μία στεφάνη, στην οποία στηρίζεται ο τρούλος. Επιπλέον, προστέθηκε στο ανατολικό άκρο μία κόγχη (ιερό βήμα), ενώ στο δυτικό ο νάρθηκας ή πρόναος. Από τον $9^{ο}$ αιώνα εμφανίστηκε ένας νέος τύπος, ο εγγεγραμμένος σταυροειδής με τρούλο, που επικράτησε μέχρι και τον $13^{ο}$ αιώνα. Από την περίοδο αυτή στον ναό αποδόθηκαν και έντονα

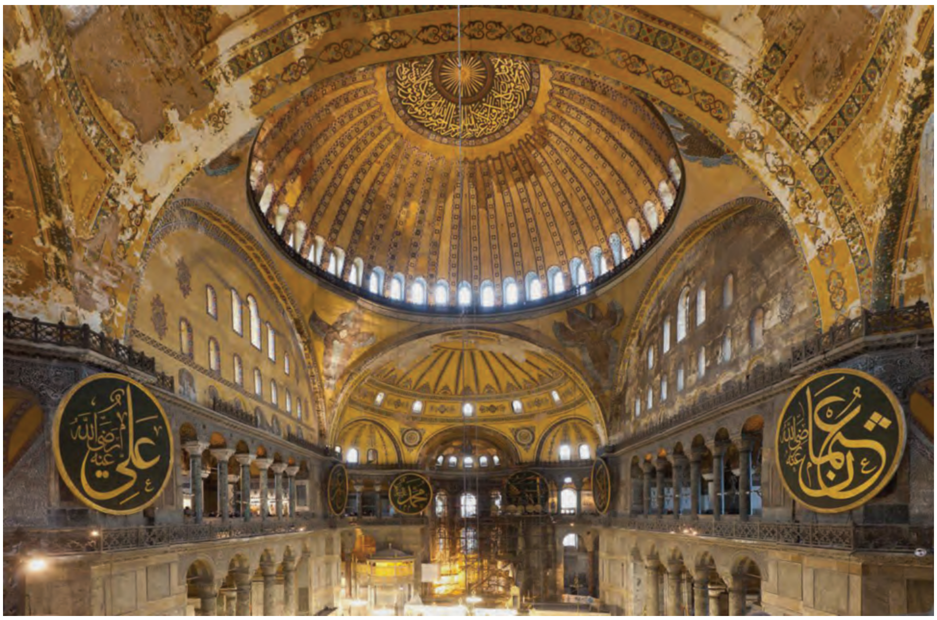
Η Βασιλική του Αγίου Δημητρίου, Θεσσαλονίκη, $5^{ος}$ αι.

Ροτόντα, Θεσσαλονίκη, $4^{ος}$ αι.

Μονή Οσίου Λουκά Βοιωτίας, $11^{ος}$ αι.

Ο ναός της Αγίας Σοφίας, Κωνσταντινούπολη, $6^{ος}$ αι.

συμβολικά στοιχεία. Το μέγεθος των ναών και ο εικονογραφικός πλούτος μεταβάλλονταν ανάλογα με την οικονομική και πολιτική κατάσταση της βυζαντινής αυτοκρατορίας.

Κατά την περίοδο της οθωμανικής αυτοκρατορίας, εξαιτίας των δύσκολων πολιτικών και θρησκευτικών συνθηκών, κτίστηκαν μικρότεροι ναοί. Στα νεώτερα χρόνια, μετά τη συγκρότηση εθνικών κρατών στη Βαλκανική χερσόνησο και ευρύτερα, κατασκευάστηκαν νέοι μεγάλοι ναοί. Σήμερα οι ναοί χτίζονται με πρότυπο κυρίως τους διάφορους βυζαντινούς τύπους.

Στη Δύση, από τον 11ο αιώνα, αποκρυσταλλώθηκαν δύο νέοι τύποι ναών: ο ρομανικός και ο γοτθικός. Ο ρομανικός πρωτοεμφανίστηκε στη Γαλλία, έχοντας ως χαρακτηριστικό του τις πολλές στρογγυλές αψίδες. Ο γοτθικός δημιουργήθηκε στην ίδια χώρα εκατό χρόνια αργότερα, έχοντας ως χαρακτηριστικό του τις πολλές αιχμηρές αψίδες, τα μεγάλα παράθυρα με υαλογραφήματα (βιτρό) και τον πολύ ψηλό αιχμηρό θόλο. Κατά τον 15ο αιώνα, με τη σταδιακή επικράτηση της Αναγέννησης, αναβίωσαν στοιχεία και ρυθμοί της κλασικής και ελληνορωμαϊκής αρχιτεκτονικής παράδοσης, ενώ το ύφος βασίστηκε στη λογική. Τον 17ο αιώνα, με αφετηρία την Ιταλία, θα επικρατήσουν τα στοιχεία μπαρόκ με κύρια χαρακτηριστικά την εκφραστική ελευθερία και την επιτηδευμένη διακόσμηση, ενώ υπερτονίστηκε το δραματικό ύφος προκειμένου να προκληθεί η συναισθηματική συμμετοχή των πιστών στα τελούμενα εντός του ναού. Τον 18ο αιώνα - αρχές 19ου αιώνα κτίστηκαν ναοί επηρεασμένοι από το πνεύμα του νεοκλασικισμού. Τον 20ό αιώνα κατασκευάστηκαν νέοι σύμφωνα με το ρεύμα του μοντερνισμού, ενώ σήμερα οι αρχιτέκτονες δοκιμάζουν και πειραματίζονται με νέες τεχνικές και υλικά σε μια προσπάθεια να ενσωματώσουν τον αστικό και μεταμοντέρνο τρόπο ζωής και τις σύγχρονες ανάγκες και ανησυχίες των χριστιανών της Δύσης.

Αβαείο Μούρμπαχ, ναός ρομανικού τύπου, 12ος αι.

Η Παναγία των Παρισίων, ναός γοτθικού τύπου, Παρίσι, 13ος αι.

Ο ναός του Αγίου Πέτρου, αναγεννησιακός τύπος, Ρώμη, 16ος αι.

Η χριστιανική ζωγραφική, γλυπτική, υαλογραφία (βιτρό)

Οι χριστιανοί από τους πρώτους αιώνες χρησιμοποίησαν τις εικαστικές τέχνες για να εκφράσουν την πίστη τους. Στην Ανατολή η χριστιανική ζωγραφική εκκινώντας από την ελληνιστική και ρωμαϊκή παράδοση διαμορφώθηκε σταδιακά γνωρίζοντας την αποκορύφωσή της από τον 10ο έως τον 14ο αιώνα. Έκτοτε καθιερώθηκε μια συγκεκριμένη τεχνοτροπία που παραμένει ζωντανή μέχρι σήμερα.

Ιησούς Χριστός,
εγκαυστική εικόνα,
Σινά, $6^{ος}$ αι.

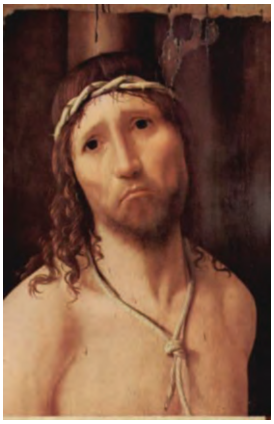
Ιησούς Χριστός, ψηφιδωτό,
Αγία Σοφία Κων/λης,
$13^{ος}$ αι.

Ιησούς Χριστός,
Α. Ρουμπλιόφ, ρώσικη
εικόνα, $15^{ος}$ αι.

Ιησούς Χριστός,
Θεοφάνης ο Κρης,
$16^{ος}$ αι.

Ο Χριστός στη στήλη.
Αντονέλλο ντα Μεσίνα,
$15^{ος}$ αι.

Χριστός Σωτήρας,
Δ. Θεοτοκόπουλος,
1600

Ο Χριστός δείχνει την
πληγή, Καραβάτζιο,
$17^{ος}$ αι.

Βάπτιση του Χριστού,
σύγχρονη τέχνη,
St Edmunds, Tyseley

Μωυσής, Μιχαήλ Άγγελος, Ρώμη, 1515

Βιτρό στην Παναγία της Σαρτρ στη Γαλλία

Στη Δύση η ζωγραφική ακολούθησε διαφορετικό δρόμο, κυρίως από την εποχή της Αναγέννησης και εξής, και συνδέθηκε με τις ανησυχίες των καλλιτεχνών και τα νέα ρεύματα κάθε εποχής. Η εξέλιξη αυτή συνεχίζεται μέχρι και σήμερα. Στον ίδιο γεωγραφικό χώρο πέρα από τη ζωγραφική αναπτύχθηκε και η γλυπτική ως μορφή θρησκευτικής τέχνης, ενώ από τον 12^{ο} αιώνα και εξής χρησιμοποιήθηκε και η τεχνική της υαλογραφίας (βιτρό), τέχνες που γνώρισαν την ίδια εξέλιξη με τη δυτική ζωγραφική.

Η χριστιανική μουσική

Χειρόγραφο βυζαντινής μουσικής γραφής

Κοινό χαρακτηριστικό όλων των χριστιανών είναι η χρήση ύμνων στη λατρεία τους. Οι ύμνοι σε όλες τις χριστιανικές Εκκλησίες εκτελούνται με την ανθρώπινη φωνή. Στην Ανατολή η εκκλησιαστική υμνωδία (ποίηση και μέλος) διαμορφώθηκε κατά τους οκτώ πρώτους χριστιανικούς αιώνες σε συνέχεια της αρχαίας ελληνικής παράδοσης. Από τότε μέχρι σήμερα επικρατεί η μονοφωνική ψαλμωδία.

Στη Δύση από τον 9^{ο} αιώνα η μονοφωνική αντικαταστάθηκε από την πολυφωνική μουσική και συνδυάστηκε και με τη συνοδεία του εκκλησιαστικού οργάνου και από τον 17^{ο} αιώνα κι άλλων μουσικών οργάνων. Στη Δύση κυριάρχησε από τον 4ο αιώνα μέχρι τον 6^{ο} αιώνα το λεγόμενο Αμβροσιανό μέλος (μονοφωνικό, στηριγμένο στην εκκλησιαστική μουσική της Ορθόδοξης Ανατολής), ενώ από τον 6^{ο} μέχρι τον 9^{ο} αιώνα το λεγόμενο γρηγοριανό μέλος (μονοφωνικό, στηριγμένο στο Αμβροσιανό μέλος, νέος καθορισμός ύμνων με συνολική ισχύ για όλη τη Δυτική Εκκλησία). Στα χρόνια της Μεταρρύθμισης ο Μαρτίνος Λούθηρος διαμόρφωσε ένα δικό του τρόπο ψαλμωδίας που επικράτησε στις Προτεσταντικές Εκκλησίες. Στην Καθολική Εκκλησία επικράτησε ο τύπος της Missa (Λειτουργία) και μέχρι τη Β΄ Βατικανή Σύνοδο ψαλλόταν υποχρεωτικά στα Λατινικά. Από τη Σύνοδο και μετά υπήρξε ελευθερία στην επιλογή της μουσικής και των ύμνων.

ii. Η Κυριακάτικη Λειτουργία

Η Κυριακή είναι αφιερωμένη στον Κύριο Ιησού Χριστό από όλους τους χριστιανούς. Σε αυτή, από τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες, τελούνταν η Θ. Ευχαριστία, που αποτελούσε το κέντρο της λατρευτικής ζωής των πιστών. Σταδιακά αναπτύχθηκαν συγκεκριμένοι τελετουργικοί τύποι.

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία κάθε Κυριακή τελείται η Θ. Λειτουργία του Ιωάννη του Χρυσοστόμου, με εξαίρεση πέντε Κυριακές της Μ. Τεσσαρακοστής και άλλες πέντε ημέρες, όπου τελείται η Θ. Λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου. Αποτελείται από δύο μέρη: τη Λειτουργία των Κατηχουμένων και τη Λειτουργία των Πιστών, στην οποία δεσπόζει το μυστήριο της Θ. Ευχαριστίας.

Στην Καθολική Εκκλησία τελείται κάθε Κυριακή η Λειτουργία (λατ.: Missa). Ενώ μέχρι τον 16ο αιώνα υπήρχαν διάφορα τυπικά, μετά την Σύνοδο του Τριδέντου καθιερώθηκε η τέλεση ενός και μόνου τύπου, πάντα στα Λατινικά. Το τυπικό αυτό άλλαξε μετά τη Β΄ Βατικανή Σύνοδο, οπότε και επιτράπηκε μια ελευθερία στην επιλογή ύμνων. Εξακολουθεί πάντως η Λειτουργία σήμερα να χωρίζεται σε δύο μέρη: την Ακολουθία του Λόγου και την Ακολουθία της Ευχαριστίας.

Στον Προτεσταντισμό κάθε Κυριακή τελείται Λειτουργία. Η μεγάλη διαφορά με την Ορθόδοξη και την Καθολική Εκκλησία είναι ότι σε πολλές Προτεσταντικές Ομολογίες δεν τελείται η Ευχαριστία, αλλά πραγματοποιείται μόνο το «Μυστήριο του λόγου», στο οποίο κυρίαρχη θέση έχει η ανάγνωση και ερμηνεία της Βίβλου. Η Ευχαριστία συνήθως λαμβάνει χώρα μία φορά τον μήνα. Τα τελευταία χρόνια λόγω του διαχριστιανικού διαλόγου πολλές Προτεσταντικές Εκκλησίες έχουν υιοθετήσει μια νέα αντίληψη για την Ευχαριστία και την τελούν κάθε Κυριακή.

iii. Λατρευτική παράδοση (Βάπτισμα, Χρίσμα, Ευχαριστία)

Το Βάπτισμα

Το Βάπτισμα είναι για τους χριστιανούς το μυστήριο ή η τελετή με την οποία ο άνθρωπος εισέρχεται στη χριστιανική Εκκλησία. Από τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες το Βάπτισμα καθιερώθηκε να τελείται με τη χρήση νερού και στο όνομα του Πατέρα, του Υιού και του Αγίου Πνεύματος.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία για το μυστήριο του Βαπτίσματος τηρεί την παράδοση της τριπλής κατάδυσης στο νερό, ενώ ταυτόχρονα πραγματοποιεί και το μυστήριο του Χρίσματος, με το οποίο ο πιστός δέχεται τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος. Στην Ανατολή ο νηπιοβαπτισμός φαίνεται πως καθιερώθηκε από τον 8ο περίπου αιώνα.

Στην Καθολική Εκκλησία σήμερα το μυστήριο του Βαπτίσματος τελείται με την επίχυση νερού στο κεφάλι του βαπτιζομένου, ανεξάρτητα από την ηλικία του. Το μυστήριο του Χρίσματος χορηγείται στα παιδιά από το 7ο ή 8ο έτος της ζωής τους, ακόμη κι αν έχουν βαπτιστεί ως νήπια, και τελείται πάντα από επίσκοπο.

Στις Προτεσταντικές Εκκλησίες η τελετή του Βαπτίσματος τελείται με κατάδυση στο νερό. Το Χρίσμα δε θεωρείται μυστήριο με την έννοια που του αποδίδουν οι Ορθόδοξοι και οι Καθολικοί και έχει περισσότερο τη σημασία μιας τελετής επιβεβαίωσης του Βαπτίσματος μέσα από μια δημόσια ομολογία της πίστης.

Βάπτισμα Ορθοδόξων στη Μαδαγασκάρη

Η Θ. Ευχαριστία τελείται σχεδόν από όλους τους Χριστιανούς, αλλά έχει τεράστια σημασία και βαρύτητα για τους Ορθόδοξους και τους Καθολικούς σε αντίθεση με τους Προτεστάντες που διατηρούν μια διαφορετική κατανόηση.

Για τους Ορθοδόξους αποτελεί την καρδιά του Σώματος της Εκκλησίας και πρόγευση και βίωση των Εσχάτων, της Βασιλείας του Θεού. Με τη συμμετοχή τους στο μυστήριο της Θ. Ευχαριστίας ενώνονται με τον Κύριο Ιησού Χριστό, καθώς και μεταξύ τους με ενότητα που σφυρηλατείται από την ειρήνη και την αγάπη. Ενωμένοι με όλους τους πιστούς με τον σύνδεσμο της ειρήνης και της αγάπης, ξαναγυρίζουν στον κόσμο, για να μαρτυρήσουν σε όλους τους ανθρώπους τον Χριστό. Επιπλέον, αποτελεί και τον βαθύτερο πυρήνα της συνοδικής λειτουργίας του εκκλησιαστικού σώματος και την αυθεντική βεβαίωση της Ορθοδοξίας της πίστης της Εκκλησίας. Στο μυστήριο της Θ. Ευχαριστίας συμμετέχει ο πιστός που έχει βαπτιστεί, ακόμη κι αν είναι νήπιο.

«Η μετοχή εις την θείαν Ευχαριστίαν είναι πηγή αποστολικού ζήλου προς ευαγγελισμόν του κόσμου. Μετέχοντες της θείας Ευχαριστίας και προσευχόμενοι εν τη ιερά Συνάξει υπέρ της Οικουμένης, καλούμεθα νά συνεχίσωμεν την "λειτουργίαν μετά την Λειτουργίαν" και να δίδωμεν την μαρτυρίαν περί της αληθείας της πίστεως ημών ενώπιον Θεού και ανθρώπων, μοιραζόμενοι τας δωρεάς του Θεού μεθ’ ολοκλήρου της ανθρωπότητος. [...] Ο Χριστός ως "ο Αμνός του Θεού" (Ιωάν. 1, 29) και ως "Άρτος Ζωής" (Ιωάν. 6, 48) προσφέρεται εις ημάς ως η αιωνία Αγάπη, ενώνων ημάς με τον Θεόν και προς αλλήλους. Μας διδάσκει να διανέμωμεν τα δώρα του Θεού και να προσφέρωμεν τον εαυτόν μας προς πάντας με χριστοειδή τρόπον».

Εγκύκλιος της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

«Κάθε τοπική Εκκλησία, προσφέρουσα την θεία Ευχαριστία, είναι η εν τόπω παρουσία και φανέρωση της Μιας, Αγίας, Καθολικής και Αποστολικής Εκκλησίας».

Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

* * *

Μετά τη Β΄ Σύνοδο του Βατικανού, η Καθολική Εκκλησία επανερμήνευσε δυναμικά και ανανέωσε τη θεολογία της για τη Θ. Ευχαριστία. Θέσεις της Καθολικής Εκκλησίας για τη Θεία Ευχαριστία:

«Η Θεία Ευχαριστία είναι το κατ’ εξοχήν μυστήριο ενότητας-κοινωνίας όλων των βαπτισμένων. Από την Θεία Ευχαριστία γεννιέται η Εκκλησία ως κοινωνία προσώπων. Σ’ αυτό το ιερό Μυστήριο έχουμε τη βαθιά εμπειρία ότι δεν ζούμε ως μεμονωμένα άτομα την πίστη μας, αλλά ως μέλη ενός σώματος, το οποίο ταυτόχρονα είναι Σώμα Χριστού και Εκκλησία. [...] Με την Ευχαριστία πραγματοποιείται η προοδευτική μας θέωση. Ο Κύριος Ιησούς Χριστός [...] έγινε άνθρωπος και ο άνθρωπος θεοποιήθηκε. Κι αυτό διότι, ενώ λαβαίνουμε τη Θεία Ευχαριστία σ’ ένα ανθρώπινο σώμα, στην ψυχή λαβαίνουμε τον ίδιο τον Θεό. Είναι βέβαιο ότι στο μυστήριο αυτό επιτελείται η γαμήλια ένωση της Εκκλησίας με τον Χριστό. Όντως, ο πιστός, που λαβαίνει το Σώμα του Κυρίου, μετατρέπεται πραγματικά αυτός ο ίδιος στο Σώμα του Χριστού».

Εγκύκλιος Επιστολή της Συνόδου της Ιεραρχίας Ελλάδος, *Το Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας*, 2004

Οι Προτεσταντικές Εκκλησίες δεν έχουν όλες μια κοινή κατανόηση της Θ. Ευχαριστίας. Οι περισσότερες την κατανοούν σαν μια τελετή ανάμνησης του Τελευταίου Δείπνου του Ιησού Χριστού με τους μαθητές του.

«Άρθρον 22ον, Περί των τελετών: [...] Το Κυριακόν Δείπνον ή η Ευχαριστία είναι η τελετή της κοινωνίας μετά του Χριστού και μετά του λαού Αυτού, εν η δίδεται και λαμβάνεται ο άρτος και ο οίνος προς ευγνώμονα ανάμνησιν Εκείνου και της επί του Σταυρού θυσίας Αυτού. Πάντες δε οι εν πίστει λαμβάνοντες ταύτα πνευματικώς μετέχουσι του σώματος και του αίματος του Κυρίου Ιησού Χριστού προς παρηγορίαν, τροφήν και αύξησιν αυτών εν τη χάριτι. Πάντες οι ποιήσαντες δημοσία ειλικρινή ομολογίαν πίστεως εις τον Κύριον Ιησούν Χριστόν και ασκούντες υποταγήν εις τον νόμον Αυτού, μετά προηγουμένην αυτεξέτασιν δικαιούνται να προσέλθωσιν εις το Κυριακόν Δείπνον [...]».

Ομολογία Πίστεως της Ελληνικής Ευαγγελικής Εκκλησίας

Δραστηριότητες

Δουλέψτε ατομικά ή/και σε ομάδες:

1. Ετοιμάστε σε ομάδες μία ψηφιακή παρουσίαση με θέμα «Χριστιανικές κατακόμβες».
2. Δημιουργήστε έναν εννοιολογικό χάρτη με θέμα τους κύριους τύπους της χριστιανικής ναοδομίας κατά την πρώτη χιλιετία, δίνοντας έμφαση στις διαφορές τους.
3. Δοκιμάστε μια εικονική περιήγηση στον ναό της Αγίας Σοφίας της Κωνσταντινούπολης, με διαδικτυακή εφαρμογή τρισδιάστατης απεικόνισης. Πριν ξεκινήσετε, συζητήστε στην ομάδα ποια στοιχεία θα μελετήσετε περισσότερο και καταγράψτε τα ευρήματά σας.
4. Επιλέξτε έναν ναό της βυζαντινής περιόδου και παρουσιάστε τα χαρακτηριστικά του στους/στις συμμαθητές/τριές σας.
5. Δημιουργήστε ένα πόστερ με φωτογραφίες ναών δυτικής τέχνης και βάλτε κατάλληλες λεζάντες, οι οποίες να κατατοπίζουν τον θεατή σχετικά με την εξέλιξή της.
6. Ιστοεξερεύνηση για τους ναούς του 20^{ού} και 21^{ου} αιώνα στην Ευρώπη.
7. Βρείτε εικόνες με το ίδιο θέμα χριστιανικής εικονογραφίας (π.χ. Ευαγγελισμός) από διαφορετικές εποχές και τεχνοτροπίες. Προσπαθήστε να βάλετε τις εικόνες σε μια χρονογραμμή με βάση τα χαρακτηριστικά τους.

ΣΤ΄ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
Μονοθεϊστικές θρησκείες: Ιουδαϊσμός και Ισλάμ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Ιουδαϊσμος

i. Ισραήλ, ένας περιπλανώμενος λαός μέσα στην ιστορία
ii. Ιερές Γραφές
iii. Πώς πρέπει να ζουν οι άνθρωποι;

II. Ισλαμ

i. Ισλάμ, Μουσλίμ: Υποταγή στον Θεό, υποταγμένος στον Θεό
ii. Αλλάχ: Ο μοναδικός και παντοδύναμος κύριος του κόσμου
iii. Ο προφήτης Μωάμεθ
iv. Κοράνιο: Ο λόγος του Αλλάχ
v. Πώς πρέπει να ζουν οι άνθρωποι;

Ι. Ιουδαϊσμός

i. Ισραήλ, ένας περιπλανώμενος λαός μέσα στην ιστορία

Η θρησκεία βρίσκεται στο κέντρο της ιστορίας του εβραϊκού λαού. Σύμφωνα με τα ιερά κείμενα των Εβραίων, ο ίδιος ο Θεός επέλεξε τους πατριάρχες Αβραάμ, Ισαάκ και Ιακώβ, για να διδάξουν στον λαό τους τη μονοθεΐα, δηλαδή την πίστη σε έναν Θεό. Σε αυτούς υποσχέθηκε ο Θεός τη δημιουργία ενός λαού από τους απογόνους τους και την κυριαρχία στη γη. Αρχικά επρόκειτο για την ιστορία μιας οικογένειας, της οικογένειας των πατριαρχών. Στη συνέχεια, η πείνα και οι δύσκολες συνθήκες έφεραν την οικογένεια στην Αίγυπτο, όπου βρήκε τροφή και καταφύγιο. Με την πάροδο των χρόνων, όμως, η οικογένεια αυτή πλήθυνε, η κατάσταση άλλαξε και οι Εβραίοι βρέθηκαν δούλοι των Αιγυπτίων, μέχρι τη στιγμή που, με ηγέτη και καθοδηγητή τους τον Μωυσή, ελευθερώθηκαν από τον ζυγό και ξεκίνησαν την πορεία τους μέσα στην έρημο, προς τη Γη της επαγγελίας, της υπόσχεσης. Εκεί, μέσα στην έρημο, οι Εβραίοι διαμορφώθηκαν ως λαός, ήρθαν σε επαφή με τον Θεό και παρέλαβαν τις 10 εντολές κι όλο τον Νόμο, τη λεγόμενη Τορά, που διέπει τη θρησκεία τους και θέτει τα θεμέλια των κοινωνικών αρχών οι οποίες μέχρι σήμερα εμπνέουν και καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τις σχέσεις των ανθρώπων στις οργανωμένες κοινωνίες. Εκεί στην έρημο, σύναψαν μια «Διαθήκη», δηλαδή μια συμφωνία, με τον Θεό: εκείνοι υποσχέθηκαν ότι θα υπακούν στον Θεό και θα τηρούν τον Νόμο του, και ο Θεός υποσχέθηκε ότι θα τους προστατεύει και θα τους θεωρεί λαό του. Μετά από περιπλάνηση 40 χρόνων οι Εβραίοι έφτασαν στη Γη της Επαγγελίας.

Στο πέρασμα των αιώνων, αναδείχθηκαν σπουδαίοι ηγέτες που οδήγησαν τον εβραϊκό λαό σε καιρούς ειρήνης και σε καιρούς πολέμων με τους εχθρούς του. Αναδείχθηκαν προφήτες που δίδασκαν τους Εβραίους να είναι πιστοί, όταν εκείνοι ξεχνούσαν την υπόσχεση που είχαν δώσει στον Θεό. Αναδείχθηκαν βασιλείς σοφοί και εμπνευσμένοι. Ο βασιλιάς Δαβίδ ήταν αυτός που καθιέρωσε την Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσα του κράτους και ο γιος του, ο βασιλιάς Σολομών, έχτισε εκεί τον φημισμένο Ναό (Ναό της Ιερουσαλήμ ή Ναό του Σολομώντα). Από τότε, οι Εβραίοι όλου του κόσμου θεωρούν την Ιερουσαλήμ ως ιερή πόλη και κοιτίδα του πολιτισμού τους. Για τους Εβραίους, η ιστορία τους αφηγείται την αγάπη και την παρέμβαση του Θεού σε κάθε πτυχή της ζωής τους.

Γύρω από τη σύγχυση των όρων που χρησιμοποιούμε για τους Εβραίους

Αν και καθένας από τους όρους Εβραίος, Ισραηλίτης και Ιουδαίος έχει τη δική του ιστορική προέλευση, σήμερα χρησιμοποιούνται με την ίδια ακριβώς σημασία. Δηλαδή, και οι τρεις χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν αυτόν που κατά το θρήσκευμα είναι Εβραίος, ανεξάρτητα από την εθνική του καταγωγή. Αντιθέτως, Ισραηλινός ονομάζεται ο υπήκοος του σύγχρονου κράτους του Ισραήλ, ο οποίος μπορεί να μην είναι Εβραίος κατά το θρήσκευμα.

Ο επίσημος χαρακτηρισμός των Εβραίων Ελλήνων είναι «Έλληνες Ισραηλίτες». Ο χαρακτηρισμός αυτός χρησιμοποιείται και από το Ελληνικό Κράτος και από τα επίσημα όργανα του ελληνικού Εβραϊσμού. Οι όροι «Έλληνας Εβραίος» ή «Έλληνας Ισραηλίτης» είναι ταυτόσημοι, αν και ο πρώτος όρος έχει πιο ευρεία χρήση, ενώ ο δεύτερος χρησιμοποιείται σε πιο επίσημες περιστάσεις.

Γιορτές

Οι εβραϊκές γιορτές βασίζονται στον ετήσιο κύκλο των εποχών της φύσης και στις γεωργικές και κτηνοτροφικές εργασίες κατά τη διάρκεια του έτους. Με την πάροδο των χρόνων, αυτές οι γιορτές συνδυάστηκαν με τα μεγάλα γεγονότα που σφράγισαν την ιστορική πορεία του εβραϊκού λαού. Έτσι, όταν οι Εβραίοι γιορτάζουν, ανακαλούν τα γεγονότα της ιστορίας τους και μεταφέρουν στις νεότερες γενιές τις συνήθειες και τα νοήματα της κάθε γιορτής. Οι εορτασμοί τελούνται τόσο στη Συναγωγή όσο και στο σπίτι με όμορφες τελετές. Οι τελετές αυτές επικεντρώνονται κυρίως στα παιδιά, τα οποία μέσα σε αυτές τις ευχάριστες εμπειρίες των οικογενειακών συγκεντρώσεων αντλούν το μήνυμα της πίστης και γνωρίζουν την ιστορία του λαού τους.

Πέσαχ

Γιορτάζεται την άνοιξη, διαρκεί οκτώ μέρες και θυμίζει την Έξοδο των Ισραηλιτών από τη σκλαβιά της Αιγύπτου και την εκ νέου γέννηση του λαού τους. Είναι μια γιορτή που φέρνει κοντά όλα τα μέλη της οικογένειας και είναι επικεντρωμένη γύρω από το τραπέζι του Πέσαχ, όπου τελείται το **Σέντερ (δείπνο)** τις δύο πρώτες νύχτες της γιορτής. Το Σέντερ είναι τελετουργία αυστηρά καθορισμένη. Στη διάρκειά της όλοι διαβάζουν τα κείμενα που αφηγούνται την ιστορία της Εξόδου, τους ψαλμούς που δοξάζουν τον Θεό για τις σωτήριες παρεμβάσεις και για τα θαύματά του, και τραγουδούν τα τραγούδια που αναφέρονται στην ιδιαίτερη αυτή γιορτή. Μια κομβική στιγμή στην αρχή του Σέντερ είναι οι «τέσσερις ερωτήσεις», που τραγουδούν συνήθως στα εβραϊκά τα μικρά παιδιά της οικογένειας. Εξάλλου, όλη αυτή η τελετουργία έχει ως σκοπό να διηγηθούν οι γονείς στα παιδιά την ιστορία του εβραϊκού λαού και να τα βοηθήσουν να νιώσουν τις εμπειρίες των προγόνων που βγήκαν από την Αίγυπτο. Κάθε Εβραίος θυμάται τις ακόλουθες φράσεις που σημάδεψαν την παιδική

του ηλικία μέσα στην γιορτινή και ζεστή ατμόσφαιρα της διευρυμένης οικογένειας: «Γιατί αυτή η νύχτα είναι διαφορετική από όλες τις άλλες; Διότι όλες τις άλλες νύχτες τρώμε είτε ζυμωτό είτε άζυμο ψωμί, αυτήν τη νύχτα όμως τρώμε μόνον άζυμο. Διότι όλες τις άλλες νύχτες τρώμε όλων των ειδών τα χορταρικά – αυτήν τη νύχτα όμως τρώμε μόνο πικρά χόρτα. Διότι όλες τις άλλες νύχτες δε βουτάμε ούτε μια φορά [τα λαχανικά στο ξίδι], αυτή την νύχτα όμως τα βουτάμε δύο φορές. Διότι όλες τις άλλες νύχτες τρώμε καθισμένοι, αυτήν τη νύχτα όμως είμαστε όλοι γερμένοι αναπαυτικά. Και η ανάγνωση-αφήγηση συνεχίζεται από όλους όσους παρευρίσκονται στο τραπέζι.

Στο κέντρο του τραπεζιού είναι τοποθετημένος ο **δίσκος του Σέντερ**. Όλα όσα περιέχει συμβολίζουν κάτι διαφορετικό. Ένα καλά βρασμένο σφιχτό αβγό συμβολίζει τη θυσία που γινόταν στον Ναό σε κάθε γιορτή. Η κνήμη του αρνιού συμβολίζει τη θυσία του Πέσαχ, όταν θυσίαζαν αρνιά στον Ναό. Τα πικρά χόρτα παραπέμπουν στην πικρή εμπειρία της σκλαβιάς στην Αίγυπτο. Μια κρέμα από μήλα, ξηρούς καρπούς κανέλα και κρασί θυμίζει τη λάσπη που χρησιμοποιούσαν οι Ισραηλίτες σκλάβοι στην Αίγυπτο. Το σέλινο θυμίζει ότι το Πάσχα γιορτάζεται την άνοιξη και έτσι ευλογούνται όλοι οι καρποί της γης. Αλατισμένο νερό ή ξίδι συμβολίζει τα δάκρυα των Ισραηλιτών στην Αίγυπτο ή τη δύσκολη ζωή που περνούσαν εκεί. Τα άζυμα ψωμιά (ματσά) παραπέμπουν στα άζυμα ψωμιά της Εξόδου. Τέσσερα ποτήρια με κρασί αντιστοιχούν σε τέσσερις βιβλικές φράσεις που αναφέρονται στη λύτρωση των Εβραίων. Το ποτήρι του προφήτη Ηλία συνδέεται με την προαναγγελία και τον ερχομό του Μεσσία, την εποχή δηλαδή της απόλυτης ελευθερίας και ειρήνης για τον λαό. Σε όλη τη διάρκεια του Σέντερ υπενθυμίζεται ότι όλα αυτά δεν είναι απλώς γεγονότα του παρελθόντος. Το Πάσχα δεν είναι κάτι που τελείωσε. Είναι η «εποχή της ελευθερίας μας».

Σαβουότ (Πεντηκοστή)

Γιορτάζεται στην αρχή του καλοκαιριού και υπενθυμίζει την ημέρα που έφερναν την πρώτη σοδειά της χρονιάς προσφορά στον Ναό, καθώς και τη μέρα που ο Θεός έδωσε τις Δέκα Εντολές στο Όρος Σινά ως όρο της Διαθήκης του με τον Ισραήλ.

Διαβάζεται το Βιβλίο της Ρουθ, όπου περιγράφεται γλαφυρά ο καλοκαιρινός θερισμός. Έθιμο του σπιτιού είναι η κατανάλωση γαλακτερών τροφών που συμβολίζουν την Τορά (καθώς ο Νόμος παρομοιάζεται με το γάλα, που είναι θρεπτική και ωφέλιμη τροφή).

Σουκότ (Σκηνοπηγία)

Γιορτάζεται το φθινόπωρο, διαρκεί εννέα μέρες και υπενθυμίζει τις περιπλανήσεις των Εβραίων στην έρημο, μετά την απελευθέρωσή τους από την Αίγυπτο, όταν ήταν αναγκασμένοι να ζουν σε σκηνές, καλύβες ή παραπήγματα.

Όλα τα γεύματα στη διάρκεια του Σουκότ τρώγονται μέσα στη Σουκά, μια πρόχειρη σκηνή σαν καλύβα, που στήνεται στο προαύλιο, στον κήπο ή στην ταράτσα του σπιτιού. Μέσα στη Σουκά είναι αναμμένα κεριά. Με την παραμονή όλων στις πρόχειρες αυτές σκηνές καταργούνται οι κοινωνικές διαφορές, τονίζεται η ματαιότητα των υλικών αγαθών και ενδυναμώνεται η πίστη προς τη θεϊκή προστασία.

Χανουκά

Γιορτάζεται μέσα στο χειμώνα και διαρκεί οκτώ μέρες. Αφορά στη νίκη των Μακκαβαίων (Εβραίων πολεμιστών) το 167 π.Χ. ενάντια στους εχθρούς τους, οι οποίοι βεβήλωσαν τον Ναό του Σολομώντα και δεν τους επέτρεπαν να ασκούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα σύμφωνα

με τις παραδόσεις τους. Η λέξη «χανουκά» σημαίνει «αφιέρωση» ή εγκαίνια, καθώς γιορτάζεται η κάθαρση του Ναού και η αφιέρωσή του εκ νέου στον αληθινό Θεό. Η γιορτή επίσης ονομάζεται και **Γιορτή των Φώτων** για το φως των κεριών που ανάβουν σε ανάμνηση του λεγόμενου θαύματος του λαδιού: ένα μπουκαλάκι με μια ποσότητα λαδιού που επαρκούσε για το άναμμα της επτάφωτης λυχνίας του Ναού για μία μέρα κράτησε τη λυχνία αναμμένη για οχτώ μέρες μετά τη νίκη των Μακκαβαίων. Από τότε η εθιμοτυπία που επικράτησε είναι το άναμμα της Χανουκίας τόσο στη Συναγωγή όσο και στο σπίτι: ένα κερί για κάθε βράδυ της γιορτής.

Αυτήν την εβδομάδα γίνονται στα σπίτια οικογενειακές και φιλικές συγκεντρώσεις για τα παιδιά, μοιράζονται δώρα, καθώς και το «νόμισμα» της Χανουκά. Το πιο γνωστό παιχνίδι της γιορτής είναι αυτό που παίζεται με μια μικρή σβούρα.

Πουρίμ

Γιορτάζεται η επέτειος της σωτηρίας των Εβραίων της Περσίας από τα χέρια του Αμάν, ενός αξιωματικού του βασιλιά που ήθελε να τους εξολοθρεύσει. Η λέξη σημαίνει «κλήρος» και αναφέρεται στις μηχανορραφίες του Αμάν, που έβαλε κλήρο για να αποφασίσει ποια μέρα θα διέταζε τη σφαγή των Εβραίων της Περσίας. Το σχέδιο του Αμάν δεν ευοδώθηκε και, αντί να σκοτωθούν οι Εβραίοι, ο βασιλιάς διέταξε να σκοτώσουν τον ίδιο.

ii. Ιερές Γραφές

Τορά

Η Τορά είναι ο νόμος του Θεού που ο Μωυσής έδωσε στους Ισραηλίτες, όπως του παραδόθηκε, σε πέντε βιβλία, την Πεντάτευχο. Η πίστη και η αναφορά στην Τορά αποτελούν ουσιώδη στοιχεία της εβραϊκής πίστης, καθώς θεωρείται η ολοκληρωμένη αποκάλυψη των εντολών του Θεού. Ένα από τα λίγα «δόγματα» του Ιουδαϊσμού είναι η πεποίθηση ότι η πηγή της Τορά είναι ο Θεός και ότι η Τορά οριστικοποιήθηκε από τον Μωυσή. Με τη στενή της σημασία η λέξη αναφέρεται μόνο στα πέντε πρώτα βιβλία της *Βίβλου*, την **Πεντάτευχο**. Συνήθως, όμως, η λέξη Τορά αναφέρεται σε ολόκληρο το περιεχόμενο της *Βίβλου* που την αποτελούν είκοσι τέσσερα βιβλία, γνωστά από τα αρχικά τους ως ΤΑΝΑΚ (αρκτικόλεξο). Ωστόσο, η σημασία της λέξης Τορά δεν περιορίζεται στη Βίβλο. Η Τορά αντιπροσωπεύει ολόκληρη την εβραϊκή διδασκαλία από την αρχή της *Βίβλου* ως τις μέρες μας.

Ταλμούδ

Είναι ο λεγόμενος προφορικός νόμος και θεωρείται η ραχοκοκαλιά της εβραϊκής θρησκείας και παράδοσης. Η παράδοση διδάσκει ότι ο Μωυσής στο όρος Σινά παρέλαβε τον γραπτό Νόμο (Τορά) και τον προφορικό νόμο, τον οποίο μετέδιδε η μια γενιά στην επόμενη. Μετά την καταστροφή του Ναού και την εξορία των Εβραίων, προκειμένου να σωθεί ο προφορικός νόμος, άρχισε η καταγραφή του. Γι’ αυτό, αν και αποκαλείται «προφορικός νόμος», το *Ταλμούδ*

αποτελεί μια συλλογή και προσεκτική καταγραφή των προφορικών παραδόσεων και περιλαμβάνει κείμενα που αφορούν την ερμηνεία του μωσαϊκού νόμου, αλλά και ποικίλο άλλο υλικό.

iii. Πώς πρέπει να ζουν οι άνθρωποι;

Προσευχή

Οι Εβραίοι πιστεύουν ότι ο Θεός ακούει τις προσευχές των πιστών και ότι πάντα ανταποκρίνεται σε αυτές, αν και όχι πάντα με τον τρόπο που περιμένουν οι άνθρωποι. Η προσευχή θεωρείται συνομιλία με τον Θεό, έκφραση ικεσίας και ευγνωμοσύνης.

Σαμπάτ

Σαμπάτ είναι η ονομασία της τελευταίας μέρας της εβδομάδας και η λέξη σημαίνει «διακόπτω την εργασία». Το Σαμπάτ όμως δεν είναι μόνο μέρα ανάπαυσης, αλλά και εξαγνισμού. Καθ’ όλη τη διάρκεια της μέρας αυτής, ο άνθρωπος πρέπει να αφοσιώνεται σε πνευματικά και θρησκευτικά ενδιαφέροντα. Η ιερότητα του Σαμπάτ παραπέμπει στην έβδομη μέρα της δημιουργίας του κόσμου η οποία διήρκεσε έξι μέρες. Την έβδομη μέρα της δημιουργίας, σύμφωνα με τη Γένεση, ο Θεός αναπαύθηκε. Γι’ αυτό, όποιος τηρεί το Σαμπάτ, δεν ασχολείται με τις καθημερινές του φροντίδες, απέχει από κάθε είδους εργασία, έτσι ώστε ο ίδιος, η οικογένειά του και οι άνθρωποι που δουλεύουν γι’ αυτόν, ακόμη και η φύση γύρω του να αναπαυτούν και να ηρεμήσουν. Η ευχή που ακούγεται την ημέρα του Σαββάτου είναι «Σαμπάτ σαλόμ», που σημαίνει «Να έχετε ένα ειρηνικό Σαμπάτ».

Ζωή σύμφωνα με το Νόμο του Θεού

Αν υπακούσετε πραγματικά στις εντολές που εγώ σας δίνω σήμερα κι αν αγαπάτε τον Κύριο, τον Θεό σας, και τον λατρεύετε μ’ όλη σας την καρδιά και μ’ όλη σας την ψυχή, τότε αυτός θα στέλνει βροχή στη χώρα σας στον κατάλληλο καιρό της, τη φθινοπωρινή και την ανοιξιάτικη, και θα έχετε καλή σοδειά στο στάρι, στο κρασί και στο λάδι σας.

Δτ 11, 13-15

Ξένον δεν πρέπει να τον καταπιέζετε ούτε να τον εκμεταλλεύεστε, γιατί κι εσείς ήσασταν κάποτε ξένοι στην Αίγυπτο. Χήρα και ορφανό δεν θα τους καταπιέζετε.

Εξ 22, 20-21

Όταν δανείζεις χρήματα σ’ έναν φτωχό συμπολίτη σου, μην του φέρεσαι όπως οι άλλοι δανειστές – μην του ζητάς τόκο. Αν πάρεις το πανωφόρι κάποιου για ενέχυρο, φρόντισε να του το επιστρέψεις πριν από τη δύση του ήλιου, γιατί είναι το μοναδικό του σκέπασμα, με το οποίο προστατεύεται από το κρύο. Με τι θα κοιμηθεί;

Εξ 22, 24-26

Μη διαδίδεις φήμες ψεύτικες. Μη δίνεις για χάρη ενός ανθρώπου αδίκου μαρτυρία αναληθή. Να μην ακολουθείς τους πολλούς στο κακό, και σε περίπτωση δίκης να μην καταθέτεις παίρνοντας το μέρος των πολλών για να διαστρέφεις το δίκαιο. Να μη μεροληπτείς στη δίκη ούτε για χάρη του αδύνατου διαδίκου.

Αν συναντήσεις το βόδι του εχθρού σου ή το υποζύγιό του να περιπλανιέται, πρέπει να το οδηγήσεις στον αφέντη του. Αν δεις το υποζύγιο του εχθρού σου να γονατίζει από το φορτίο του, μην τραβήξεις το δρόμο σου, αλλά να τον βοηθήσεις πρόθυμα.

Εξ 23, 1-5

Όταν θερίζετε τα χωράφια σας, μην κόβετε τα στάχια ως την τελευταία γωνιά του χωραφιού σας· και μη γυρίζετε πίσω, μετά το θερισμό, για να μαζέψετε τα στάχια που παρέπεσαν. Ούτε να γυρνάτε πίσω στο αμπέλι σας για να μαζέψετε τα τσαμπιά που έμειναν ή τις ρώγες που έχουν πέσει· να τ' αφήνετε για τον φτωχό και για τον ξένο. Εγώ ο Κύριος είμαι ο Θεός.

Λευ 19, 9-10

Μην κρατάς πικρία στην καρδιά σου για τον άλλο· εξηγήσου μαζί του ανοιχτά, για να μη σε βαραίνει καμιά αμαρτία εξαιτίας του. Μην είσαι εκδικητικός και μνησίκακος απέναντι στους άλλους, αλλά ν' αγαπάς τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου. Εγώ είμαι ο Κύριος.

Λευ 19, 17-18

Η Συναγωγή

Η Συναγωγή, κατά κυριολεξία σημαίνει «Οίκος συνάθροισης». Η γένεση της συναγωγής ανάγεται στην εποχή της εξορίας στη Βαβυλώνα, το 586 π.Χ. - 537 π.Χ., διάστημα στο οποίο οι Ιουδαίοι είχαν στερηθεί τον Ναό τους. Έτσι δημιούργησαν τις συναγωγές, δηλαδή χώρους όπου συγκεντρώνονταν, για να προσεύχονται και να μελετούν τον Νόμο. Η εξέλιξη και εδραίωση της Συναγωγής σχετίζεται με την εποχή της καταστροφής του δεύτερου Ναού, το 70 μ.Χ., οπότε και οι Εβραίοι αναγκάστηκαν να προσεύχονται χωρίς την τελετουργία των θυσιών. Έκτοτε, Συναγωγές κτίζονταν στις πόλεις και στα χωριά όπου ζούσαν οι Εβραίοι, και οι θυσίες αντικαταστάθηκαν από την προσευχή: «αντί για ταύρους σού προσφέρουμε τις προσευχές μας» (Ωσ 14, 3). Αν εξαιρέσουμε τον αρχιτεκτονικό ρυθμό και τη διακόσμηση, που ποικίλλουν ανάλογα με τον τόπο όπου βρίσκεται η κάθε Συναγωγή, όλες παρουσιάζουν περίπου την ίδια διάταξη όσον αφορά την εσωτερική διαμόρφωση του χώρου. Προσανατολισμένη προς την Ιερουσαλήμ, στηριγμένη στον τοίχο που βρίσκεται στο βάθος και καλυμμένη με κεντητό παραπέτασμα, τοποθετείται η Ιερή Κιβωτός που περιέχει τους «κυλίνδρους του Νόμου». Μπροστά στην Ιερή Κιβωτό βρίσκεται κρεμασμένη από την οροφή μια λυχνία που παραμένει διαρκώς αναμμένη. Στη βάση της Κιβωτού υψώνεται το αναλόγιο μπροστά στο οποίο στέκεται ο ψάλτης. Στη μέση του κτιρίου της Συναγωγής ορθώνεται μια εξέδρα, από όπου διαβάζεται η Τορά, ο Νόμος. Οι θέσεις για τους πιστούς βρίσκονται διατεταγμένες γύρω από την

εξέδρα. Ειδικό μέρος της Συναγωγής είναι προορισμένο για τις γυναίκες, ο γυναικωνίτης.

Τα παράθυρα της Συναγωγής είναι κυρίως βιτρό με εβραϊκές επιγραφές και ιερά σύμβολα. Τα χαρακτηριστικά σύμβολα που χρησιμοποιούνται για τη διακόσμηση του χώρου είναι οι πλάκες του Νόμου, απεικονίσεις λιονταριών (σύμβολο της φυλής του Ιούδα και χαρακτηριστικό δύναμης), το στέμμα (σύμβολο της Βασιλείας του Θεού) και το Μαγκέν Νταβίντ (το άστρο του Δαβίδ). Επίσης, στις Συναγωγές βρίσκουμε απομιμήσεις της Μενορά, της επτάφωτης λυχνίας που έκαιγε στην Κιβωτό της Διαθήκης, μαζί με τις πλάκες του Νόμου που δόθηκαν στην έρημο κι αργότερα μεταφέρθηκαν στον Ναό της Ιερουσαλήμ. Το φως της συμβολίζει το πνευματικό φως που θα πρέπει να φωτίζει ασταμάτητα όλη τη γη.

Στις Συναγωγές δεν υπάρχουν αγάλματα, εικόνες, απεικονίσεις παραστάσεων, προσώπων ή άλλες, λόγω της ρητής απαγόρευσης «Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον…» (Εξ 20, 4-5).

Ραβίνοι

Ο ραβίνος (=δάσκαλος) είναι ένας από τους κύριους λειτουργούς της εβραϊκής κοινότητας. Αρχικά, οι ραβίνοι ήταν δάσκαλοι. Οι πιο φωτισμένοι απ' αυτούς είχαν και δικαστικές αρμοδιότητες. Με το πέρασμα του χρόνου, οι ραβίνοι απέκτησαν και τις αρμοδιότητες του πνευματικού ηγέτη και του πρωτοστάτη των προσευχών. Μετά την καταστροφή του Ναού το 70 μ.Χ., το σώμα των ιερέων έπαψε να υφίσταται και υπεύθυνοι πλέον για τις θρησκευτικές ανάγκες της κοινότητας καθώς και για την επίσημη εκπροσώπησή της ήταν οι ραβίνοι.

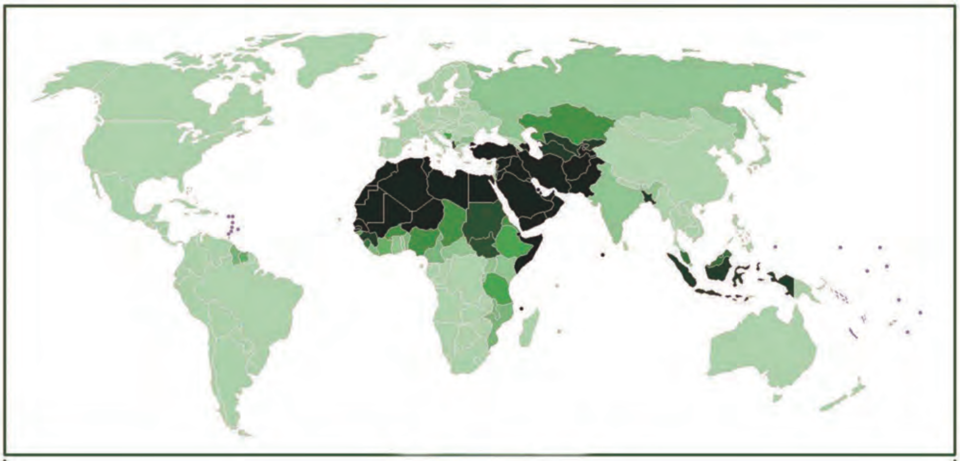
Δραστηριότητες

1. Εργασία σε ομάδες: Χωρισμένοι σε ομάδες θα διαλέξετε μία από τις εβραϊκές γιορτές και θα παρουσιάσετε στην τάξη το ιστορικό γεγονός με το οποίο συνδέεται η γιορτή, εξηγώντας το νόημα που έχει για την εβραϊκή οικογένεια και την κοινότητα.
2. Συγκέντρωση φωτογραφικού υλικού από τη σύγχρονη εβραϊκή ζωή και παρουσίαση στην ολομέλεια της τάξης.
3. Ιστοεξερεύνηση: Περπατώντας στη σύγχρονη Ιερουσαλήμ: Η πόλη-σύμβολο των τριών θρησκειών.
4. Επίλυση προβλήματος: Εξήγηση του όρου «αβρααμικές θρησκείες».
5. Εξερεύνηση στο διαδίκτυο και στον δικτυακό τόπο (site) του Εβραϊκού Μουσείου Ελλάδας με θέμα: «Εβραϊκές κοινότητες στην Ελλάδα».
6. Σε ομάδες ας προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε πληροφορίες για το καντήλι στις 3 μονοθεϊστικές θρησκείες και να τις παρουσιάσουμε την επόμενη φορά στην ολομέλεια της τάξης.
7. Οργάνωση επίσκεψης στο Εβραϊκό Μουσείο Ελλάδος ή αυτό της Θεσσαλονίκης.

II. Ισλάμ

i. Ισλάμ, μουσλίμ: Υποταγή στον Θεό, υποταγμένος στον Θεό

Το αραβικό ουσιαστικό **Ισλάμ** σημαίνει «υποταγή στον Θεό και το θέλημά του», το οποίο αποκάλυψε με το κήρυγμά του ο Προφήτης (του Ισλάμ) Μωάμεθ. Έτσι, στο Κοράνι η λέξη **μουσλίμ** (μουσουλμάνος) αναφέρεται σε αυτόν που παραδίδει τον εαυτό του στον Θεό και το θέλημά του. Βαθμιαία, ο όρος Ισλάμ κατέληξε να προσδιορίζει τη συγκεκριμένη θρησκεία και τον πολιτισμό που δημιούργησε. Βασικές πηγές της μουσουλμανικής θρησκευτικότητας είναι το *Κοράνιο* και η Παράδοση του Προφήτη.

ii. Αλλάχ: Ο μοναδικός και παντοδύναμος κύριος του κόσμου

Είναι ο παντοδύναμος και παντοκράτορας Θεός που έπλασε τον άνθρωπο, δημιούργησε τον κόσμο και προνοεί συνεχώς για το σύμπαν. Για τον Αλλάχ χρησιμοποιούνται 99 ονόματα, τα οποία περιγράφονται κυρίως στο *Κοράνιο* και στις παραδόσεις (Άγιος, Δημιουργός, Ισχυρός, Πλούσιος, Σοφός, Ελεήμων, Αγαπητός κ.ά.). Το εκατοστό θείο όνομα αγνοείται, πράγμα που σημαίνει ότι το μυστήριο του Θεού παραμένει ανεξερεύνητο.

iii. Ο προφήτης Μωάμεθ

Ο Μωάμεθ γεννήθηκε στη Μέκκα και ο πατέρας του πέθανε προτού γεννηθεί. Σε ηλικία έξι ετών ορφάνεψε και από τη μητέρα του και τον φρόντισε αρχικά ο παππούς του και στη συνέχεια ο θείος του. Παιδί ακόμη, συνόδευε τον θείο του σε εμπορικά ταξίδια στη Συρία. Σε ηλικία 25 ετών παντρεύτηκε μια πλούσια χήρα, τη Χαντζίτζα, της οποίας ήταν υπάλληλος. Έζησε είκοσι χρόνια με τη γυναίκα του, αποκτώντας τέσσερις κόρες και δύο γιους. Στο οικογενειακό του περιβάλλον και στα ταξίδια του άκουγε και αφομοίωνε τις βιβλικές ιστορίες. Συνήθιζε να

αποσύρεται σε ερημικούς τόπους και να στοχάζεται πάνω στα προβλήματα της ζωής, της κοινωνίας, της αδικίας κ.ά. Σε έναν τέτοιο τόπο, στον λόφο Χίρα, και σε ηλικία 40 ετών ο Μωάμεθ βίωσε μια βαθιά πνευματική εμπειρία, την οποία αισθάνθηκε ως κλήση από τον Θεό. Οραματίστηκε, δηλαδή, μια μορφή –αργότερα ο ίδιος την ταύτισε με τον αρχάγγελο Γαβριήλ– που τον διαβεβαίωσε ότι είναι ο απεσταλμένος του Θεού.

Ο Μωάμεθ μπροστά στην Κάαμπα, μινιατούρα

Επί τρία χρόνια ο Μωάμεθ περιόρισε το προφητικό του κήρυγμα σε λίγους μόνο φίλους. Επίσημα άρχισε τη δράση του το 613 μ.Χ. στη Μέκκα, όταν άρχισε να λαμβάνει εκ νέου την αποκάλυψη, καλώντας τους ανθρώπους να τον ακολουθήσουν στο δρόμο του Ισλάμ, της υποταγής δηλαδή στον Αλλάχ. Αρκετοί όμως άρχισαν να δυσαρεστούνται με τη δράση του Μωάμεθ και των οπαδών του. Εξαιτίας των αλλεπάλληλων διώξεων σε βάρος του, αναγκάστηκε να μεταναστεύσει από τη Μέκκα στη Μεδίνα. Αυτή είναι η ημερομηνία της **Εγίρας** (16 Ιουλίου 622 μ.Χ.), που αργότερα θεσπίστηκε ως η αφετηρία του μουσουλμανικού χρονολογικού συστήματος.

Στη Μεδίνα ο Μωάμεθ κατόρθωσε σε ελάχιστο διάστημα όχι μόνο να συνενώσει στη μουσουλμανική κοινότητα διάφορες και συχνά αντιμαχόμενες μεταξύ τους αραβικές φυλές και φατρίες, αλλά να κερδίσει και τον σεβασμό και των άλλων θρησκευτικών κοινοτήτων της περιοχής, κυρίως των Εβραίων. Ο Μωάμεθ επέμενε αυστηρά στον απόλυτο μονοθεϊσμό, στην ανάσταση των νεκρών και στη μέλλουσα κρίση. Τόνιζε την πίστη στους αγγέλους και τη σπουδαιότητα των προφητών, εντάσσοντας σε αυτούς και τον Ιησού και βέβαια και τον εαυτό του. Τόνιζε τη σημασία των βιβλίων των προφητών, υψώνοντας στην κορυφή ως ιερό βιβλίο του Ισλάμ το *Κοράνιο*. Λειτουργώντας ως προφήτης, αλλά και θρησκευτικός, κοινωνικός και ηθικός καθοδηγητής, δημιούργησε τη μουσουλμανική κοινότητα (ούμμα) της Μεδίνας. Μετά από πολλές συγκρούσεις με τις τοπικές φυλές, το 630 μ.Χ. κατέλαβε τη Μέκκα, από όπου οδήγησε τη νικηφόρο πορεία του Ισλάμ. Πέθανε το 632 μ.Χ. σε ηλικία 62 ετών. Μετά το θάνατό του, οι διάδοχοί του, οι χαλίφες, δηλαδή οι πολιτικοί και θρησκευτικοί αρχηγοί της μουσουλμανικής κοινότητας, κατόρθωσαν με εκπληκτική ταχύτητα να βγουν εκτός των ορίων της Αραβικής Χερσονήσου κηρύττοντας το Ισλάμ. Έτσι, το θρησκευτικό κράτος που δημιούργησε ο Μωάμεθ εξαπλώθηκε σε μια τεράστια έκταση.

Το Ισλάμ δεν αρνείται ότι ο Θεός αποκαλύφθηκε μέσω των προφητών τόσο στους χριστιανούς όσο και στους ιουδαίους. Καθώς, ωστόσο, θεωρεί το Κοράνιο ως την ορθή, αρχική και τελευταία Αποκάλυψη, ο Μωάμεθ θεωρείται η σφραγίδα των Προφητών, ο έσχατος των προφητών.

iv. *Κοράνιο*: ο λόγος του Αλλάχ

Το ***Κοράνιο*** είναι το απόλυτο θεμέλιο του Ισλάμ και οι Μουσουλμάνοι το θεωρούν αντίγραφο του ουράνιου πρωτότυπου βιβλίου, το οποίο βρίσκεται πάντοτε μπροστά στον Θεό και από το οποίο ανακοινώθηκε το θέλημα του Θεού. Η λέξη σημαίνει «ανάγνωσμα» αλλά και «απαγγελία». Σύμφωνα με την αραβική παράδοση, μια νύχτα του μήνα Ραμαντάν, ενώ ο Μωάμεθ βρισκόταν σε περισυλλογή στη σπηλιά Χίρα κοντά στη Μέκκα, παρουσιάστηκε μπροστά του

ο άγγελος Γαβριήλ και τον διέταξε να απαγγείλει ένα κομμάτι από το ουράνιο αρχέτυπο του *Κορανίου*. Λέγεται ότι κατά τη νύκτα αυτή κατέβηκε ολόκληρο το *Κοράνιο* ως τον χαμηλότερο ουρανό, αλλά αποκαλύφθηκε αργότερα στον προφήτη, μέσω του αγγέλου Γαβριήλ, διαδοχικά και κατά μικρά τμήματα.

Αυτά τα αποσπάσματα πήραν τον $7^{ο}$ αι. μ.Χ. μια ενιαία μορφή, η οποία μέχρι και σήμερα θεωρείται ως το επίσημο κορανικό κείμενο. Είναι γραμμένο στην αραβική γλώσσα και αποτελείται από 6.236 στίχους, οι οποίοι διαιρούνται σε 114 κεφάλαια (σούρες).

Οι Μουσουλμάνοι πιστεύουν ότι στη διαδρομή της ιστορίας ο Θεός αποκάλυψε και σε άλλους προφήτες το λόγο του. Το *Κοράνιο* αναφέρει 26 ονόματα προφητών. Τα περισσότερα από αυτά έχουν ληφθεί από την Αγία Γραφή (λ.χ. Ενώχ, Νώε, Ισμαήλ, Αβραάμ, Ισαάκ, Ιακώβ, Μωυσής, Δαβίδ, Σολομών, Ζαχαρίας, Ιωάννης ο Βαπτιστής, Ιησούς).

Το *Κοράνιο*, ως **ο Λόγος του Αλλάχ**, θεωρείται από τους πιστούς τόσο τέλειο, ώστε «ακόμη κι αν ενωθούν άνθρωποι και πνεύματα για να δημιουργήσουν ένα παρόμοιο ανάγνωσμα, δεν θα κατορθώσουν να το πράξουν παρά το ότι θα βοηθούν ο ένας τον άλλον» (Σούρα 17, 90). Οι μεταφράσεις του *Κορανίου* επιτρέπονται μόνο για να μπορούν οι μη αραβόφωνοι μουσουλμάνοι να το διδάσκονται και να το κατανοούν και όχι για τις προσευχές.

Οι πέντε στύλοι

Οι πέντε στύλοι αποτελούν την έμπρακτη απόδειξη της απόλυτης αφοσίωσης στο νόμο του Αλλάχ και στις εντολές του. Η τήρησή τους κάνει τον πιστό τέλειο Μουσουλμάνο. Επιπλέον, εκφράζουν την ισότητα και τους ισχυρούς δεσμούς μεταξύ των μελών της μουσουλμανικής κοινότητας.

1) Ομολογία πίστεως

«Δεν υπάρχει άλλος θεός εκτός από τον Αλλάχ και ο Μωάμεθ είναι ο απόστολος του Αλλάχ». Η ομολογία απαγγέλλεται στα αραβικά από όλους τους μουσουλμάνους σε όλο τον κόσμο. Και μόνο αυτή η απλή δήλωση αρκεί για να χαρακτηριστεί κάποιος Μουσουλμάνος.

2) Προσευχή

Είναι η βασική λατρευτική πράξη του Μουσουλμάνου και θεωρείται το «κλειδί του παραδείσου». Οι Μουσουλμάνοι προσεύχονται πέντε φορές την ημέρα: α) το πρωί, μεταξύ χαραυγής και ανατολής του ήλιου, β) το μεσημέρι, γύρω στις τρείς, γ) το απόγευμα, δ) μετά τη δύση του ηλίου και ε) το βράδυ, όταν πλέον έχει πέσει το σκοτάδι. Πριν από την προσευχή επιβάλλεται τελετουργικό πλύσιμο του προσώπου, των χεριών μέχρι τους αγκώνες και των ποδιών μέχρι τους αστραγάλους. Όταν δεν υπάρχει νερό, ο πιστός μπορεί να χρησιμοποιήσει λεπτή άμμο. Η προσευχή γίνεται σε καθαρό τόπο και πάνω σε ειδικό χαλί, ο δε προσευχόμενος οφείλει να είναι νηφάλιος.

Σε καθορισμένες ώρες της μέρας ο μουεζίνης είτε από τον μιναρέ του τεμένους είτε από κάποιο βάθρο κοντά στο πλήθος καλεί μελωδικά τους πιστούς να προσευχηθούν. Οι πιστοί, ανυπόδητοι, αφού πλυθούν και ετοιμαστούν, στρέφονται προς την κατεύθυνση της Μέκκας και προσεύχονται. Η καθιερωμένη μουσουλμανική προσευχή έχει έναν αυστηρά καθορισμένο ρυθμό, στον οποίο μετέχει ολόκληρο το σώμα.

3) Ελεημοσύνη

Ογδόντα δύο σούρες αναφέρονται σε αυτήν και μάλιστα σε συνάρτηση με την προσευχή, καθώς η μία θεωρείται στοιχειώδες χρέος πίστης και αγάπης προς τον Θεό, και η άλλη προς την κοινότητα. Η ελεημοσύνη θεωρείται καθήκον κάθε ενήλικου Μουσουλμάνου και παρέχεται σε χρήμα ή σε είδος.

4) Νηστεία

Το Κοράνιο επιβάλλει νηστεία 29 έως 30 ημερών το χρόνο για όλους τους σωματικά και πνευματικά υγιείς πιστούς –άντρες και γυναίκες– πάνω από τα δεκατέσσερα. Η νηστεία αυτή τελείται κατά τον μήνα **Ramadan** (Ραμαζάνι), τον ένατο μήνα του μουσουλμανικού σεληνιακού έτους, και συνδέεται με το γεγονός της αποκάλυψης του Κορανίου στον Μωάμεθ. Αρχίζει και λήγει με την εμφάνιση της νέας σελήνης. Κατά τη διάρκεια της μέρας απαγορεύεται το κάπνισμα, η όσφρηση αρώματος, ακόμη και η χρήση ένεσης. Αυτό σημαίνει ότι καμιά ξένη ουσία δεν πρέπει να μπει στο σώμα του ανθρώπου που νηστεύει. Τη νύχτα, όμως, αίρονται όλοι οι περιορισμοί.

5) Χατζ: Ιερή Αποδημία

Μάστζιντ αλ-Χαράμ (Το μεγάλο Τέμενος) στη Μέκκα

Πρόκειται για το ετήσιο ιερό προσκύνημα στη Μέκκα και θεωρείται υποχρεωτικό θρησκευτικό καθήκον των Μουσουλμάνων. Σύμφωνα με το *Κοράνιο*, ο κάθε Μουσουλμάνος που είναι φυσικά και οικονομικά ικανός πρέπει τουλάχιστον μία φορά στη ζωή του να κάνει αυτό το ταξίδι. Η συγκέντρωση του πλήθους κατά τη διάρκεια του Χατζ θεωρείται η μεγαλύτερη ετήσια θρησκευτική συγκέντρωση ανθρώπων στον κόσμο. Το προσκύνημα γίνεται στις 8-12 του μήνα Ραμαντάν.

Οι προσκυνητές δέκα μίλια πριν από τη Μέκκα φορούν λευκό χιτώνα από δύο κομμάτια ύφασμα χωρίς ραφές, που συμβολίζει την απομάκρυνση του πιστού από την κοινωνία και την προσπάθειά του να ενωθεί με τον Θεό με απόλυτη ισότητα μεταξύ των πιστών, η οποία εκφράζεται με το κοινό απέριττο ντύσιμο. Η ιδιαίτερη πνευματική κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι προσκυνητές ονομάζεται Ιχράμ.

Η κορυφαία στιγμή του προσκυνήματος συντελείται στον ιερό χώρο της **Καάμπα**. Εκεί οι προσκυνητές γυρνούν επτά φορές γύρω από τον μαύρο λίθο που είναι σκεπασμένος με πολύτιμο ύφασμα, προσπαθώντας να τον φιλήσουν ή να τον αγγίξουν και σε συγκεκριμένη στιγμή φωνάζουν: «Παρόντες στις διαταγές Σου».

Η Καάμπα (που σημαίνει στα αραβικά «κύβος») είναι ένα κυβοειδές οικοδόμημα επενδυμένο με γρανίτη που βρίσκεται μέσα στο τζαμί Μάστζιντ αλ-Χαράμ (Το μεγάλο Τέμενος) στη Μέκκα. Θεωρείται ο ιερότερος τόπος του Ισλάμ γι’ αυτό και οι Μουσουλμάνοι σε όλο τον κόσμο όταν προσεύχονται στρέφονται προς αυτόν. Σύμφωνα με το Κοράνι, το μεγάλο Τέμενος αρχικά οικοδομήθηκε από τον Ιμπράχημ (Αβραάμ) και τον γιο του Ισμαήλ.

Σαρία: ο ηθικός και θρησκευτικός «νόμος» των μουσουλμάνων

Η λέξη σαρία σημαίνει τον «δρόμο προς την πηγή ύδατος», έναν δρόμο, δηλαδή, πίστης και πρακτικής στηριγμένο στο θέλημα του Θεού. Ο ίδιος ο Μωάμεθ έθεσε τα θεμέλια της σαρία με αποκλειστικό σκοπό τη σωτηρία των πιστών. Ωστόσο, σε καμία περίπτωση ο Μωάμεθ δεν θεωρείται ότι διαθέτει καθαρά νομοθετική εξουσία, καθώς αυτό το δικαίωμα ανήκει αποκλειστικά στον Θεό.

Η σαρία περιλαμβάνει διατάξεις πάνω σε θέματα πίστης, ντυσίματος, προσωπικής υγιεινής, νηστείας κ.ά. Καθορίζει, δηλαδή, όλες τις πλευρές της ανθρώπινης ζωής τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό βίο, όλες τις περιπτώσεις οικογενειακής, εμπορικής, πολιτικής, θρησκευτικής και ποινικής δραστηριότητας και συμπεριφοράς. Με αυτόν τον τρόπο, όλη η ζωή του Μουσουλμάνου βρίσκεται κάτω από τον νόμο και την εποπτεία του Θεού.

Καθώς στο Ισλάμ θρησκεία και κράτος ταυτίζονται, κατ’ αναλογία, ο θρησκευτικός νόμος είναι συγχρόνως νόμος της πολιτείας και αντίστροφα.

Η Παρασκευή στο τζαμί: η Ημέρα της Προσευχής

Η κοινή προσευχή των Μουσουλμάνων πραγματοποιείται το μεσημέρι κάθε Παρασκευής στο κεντρικό τζαμί της μουσουλμανικής κοινότητας. Εκεί ο ιμάμης στέκεται μπροστά στη σύναξη, απαγγέλλει τους καθορισμένους στίχους του *Κορανίου* και οι πιστοί, στοιχισμένοι πίσω του, εκτελούν ρυθμικά τις προβλεπόμενες κινήσεις. Είναι χαρακτηριστική η εικόνα πλήθους Μου-

σουλμάνων που προσεύχονται απόλυτα συντονισμένοι, πραγματικά σαν ένα σώμα. Με την ομαδική προσευχή αναδεικνύεται η αναγνώριση όλων των Μουσουλμάνων ως αδελφών μεταξύ τους. Όλες οι απαγγελίες από το *Κοράνιο* γίνονται στο πρώτο ενικό, εκτός από τη Φάτιχα που είναι στο πρώτο πληθυντικό, για να τονιστεί η αποκλειστικά ατομική ευθύνη κάθε πιστού απέναντι στον Θεό. Η Παρασκευή είναι η ημέρα της επίσημης λατρείας, ωστόσο δεν είναι μέρα αργίας. Ο πιστός μετά την προσευχή στο τέμενος μπορεί να πάει στη δουλειά του.

Θρησκευτικοί λειτουργοί

Πρόκειται για πρόσωπα που δεν έχουν ιερατική ιδιότητα, αφού στο Ισλάμ δεν αναγνωρίζεται ιεροσύνη.

- Ο **ιμάμης**: Με τον όρο εννοείται ο καθοδηγητής, η κεφαλή της μουσουλμανικής κοινότητας, που προΐσταται στη δημόσια προσευχή.
- Ο **μουεζίνης**: καλεί τους πιστούς στην προσευχή.
- Ο **κατίμπ** είναι ο ιεροκήρυκας.
- Οι **ουλαμάδες** είναι οι γνώστες και μελετητές του νόμου, οι θεολόγοι, οι «νομικοί». Η επιρροή τους μέσα στη ζωή του ισλαμικού κόσμου είναι τεράστια.

Γιορτές

Με βάση τους Πέντε Στύλους έχουν αναπτυχθεί διάφορες γιορτές και λατρευτικές εκδηλώσεις. Καθώς το ισλαμικό ημερολόγιο στηρίζεται στο «σεληνιακό έτος», οι μουσουλμανικές γιορτές είναι κινητές.

- **Εγίρα (Χίτζρα)**

Το ισλαμικό έτος αρχίζει με τον εορτασμό της Εγίρας, δηλαδή της εξόδου του Μωάμεθ και των συντρόφων του το 622 μ.Χ. από τη Μέκκα στη Μεδίνα.

- **Μαουλίντ**

Τη $12^{η}$ μέρα του τρίτου μήνα του μουσουλμανικού έτους οι Μουσουλμάνοι γιορτάζουν τη γέννηση του Μωάμεθ.

- **Ραμαντάν (Ραμαζάν)**

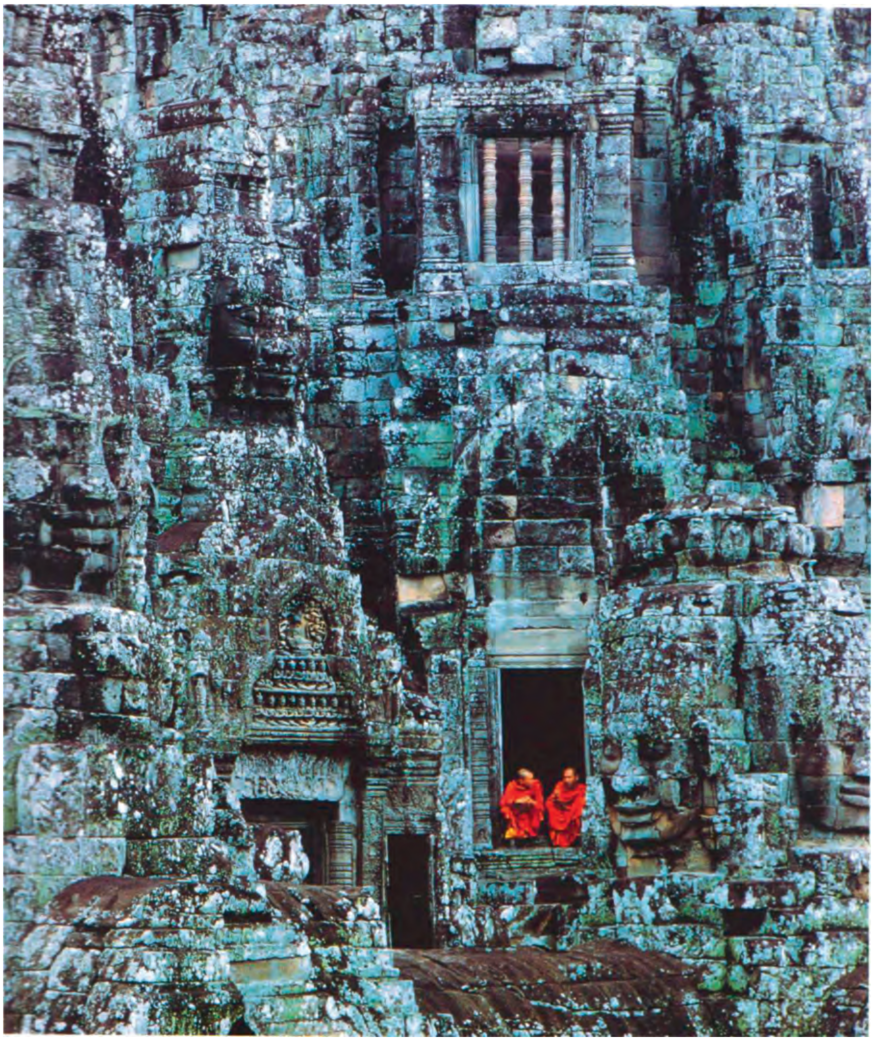
Το Ραμαζάν (τουρκικά) ή Ραμαντάν (αραβικά) είναι μουσουλμανική γιορτή νηστείας. Ο μήνας Ραμαντάν είναι μια χρονική περίοδος κατάλληλη για προσευχή, για καλές πράξεις και για περισσότερο χρόνο με την οικογένεια και τους φίλους. Η νηστεία έχει σκοπό να βοηθήσει τους Μουσουλμάνους να ασκηθούν στην αυτοπειθαρχία, στην εγκράτεια, στη γενναιοδωρία, στη συγχώρεση, αλλά και στην υπομονή. Τους θυμίζει επίσης το πόσο υποφέρουν οι φτωχοί, εκείνοι που σπάνια τρέφονται επαρκώς ή δε βρίσκουν το κατάλληλο φαγητό.

• **Ιντ αλ-Καμπίρ (Κουρμπάν μπαϊράμ)**
Είναι η κορωνίδα των γιορτών και τελείται κατά τον 12ο μήνα, στη διάρκεια του οποίου πραγματοποιείται μεγάλο προσκύνημα στη Μέκκα. Όσοι δεν καταφέρνουν να αποδημήσουν, συμμετέχουν σε αυτήν τη μεγάλη γιορτή θυσιάζοντας ζώα σε ανάμνηση της θυσίας του Αβραάμ και με αυτόν τον τρόπο συντονίζονται με τους προσκυνητές. Το κρέας του ζώου μαγειρεύεται και τρώγεται από τα μέλη της οικογένειας, τους καλεσμένους και τους φτωχούς. Την παραμονή της γιορτής συνηθίζουν να επισκέπτονται τους τάφους των νεκρών.

Δραστηριότητες

1. Εντοπίστε στη ζωή του Μωάμεθ τα στοιχεία εκείνα που δείχνουν πώς εξελίχθηκε η σχέση του με τον Θεό.
2. Εξερεύνηση στο διαδίκτυο με θέμα: Περιήγηση σε ευρωπαϊκά τζαμιά.
3. Ας προσπαθήσουμε να δημιουργήσουμε χωρισμένοι σε ομάδες έναν οδηγό γνωριμίας με τόπους λατρείας των τριών μονοθεϊστικών θρησκειών και να τον παρουσιάσουμε στην ολομέλεια της τάξης.
4. Επίσκεψη στο Μουσείο Ισλαμικών Τεχνών - Μουσείο Μπενάκη.

Ζ΄ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ
Θρησκείες της Ανατολής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τόποι και συνήθειες: Ένα πανόραμα

i. Ινδοϊσμός

Ο Ινδοϊσμός είναι η τρίτη μεγαλύτερη θρησκεία του κόσμου σε αριθμό πιστών, μετά τον Χριστιανισμό και το Ισλάμ, με περίπου ένα δισεκατομμύριο πιστούς. Πάνω από το 90% από αυτούς κατοικούν στην Ινδία. Η επίσημη ονομασία της ινδικής θρησκείας είναι **Βραχμανισμός**. Οι Ινδοί θεωρούν τη θρησκεία τους αιώνια, γι’ αυτό και την ονομάζουν **sanatana dharma**, δηλαδή αιώνιο νόμο ή αιώνια θρησκευτική διδασκαλία. Πιστεύουν ότι οι ρίζες της χάνονται στα βάθη των απαρχών του κόσμου, πριν ακόμη αρχίσει η ανθρώπινη ιστορία.

Η ιερή συλλαβή Ωμ σε ινδική γραφή: το σύμβολο του Ινδοϊσμού.

Βασικές ιδέες

Ένας Ινδοϊστής μπορεί να λατρεύει έναν θεό ή πολλούς, να λατρεύει κάποιον άνθρωπο σαν θεό ή να μην τιμά κανένα θεό. Πολλές θρησκευτικές τάσεις και ομάδες υπάρχουν. Όλες βασίζονται στα ιερά κείμενα και στη διδασκαλία τους, η οποία αγκαλιάζει όλες τις πλευρές της ζωής. Θεμελιώδης αναζήτηση του Ινδοϊσμού είναι η επίτευξη της παγκόσμιας αρμονίας που διαπερνά το σύμπαν. Η υπέρτατη αρχή που περιλαμβάνει τα πάντα, ό,τι υπάρχει και δεν υπάρχει, είναι το **Brahman**.

Για την ινδική σκέψη υπάρχει διαβάθμιση των όντων, μια κλίμακα δηλαδή που αρχίζει από τα φυτά, τα ζώα και φτάνει στους υπέρτατους θεούς. Ο άνθρωπος βρίσκεται σε μια ενδιάμεση βαθμίδα και είναι δυνατόν να γεννιέται και να ξαναγεννιέται –όπως και τα άλλα όντα– παίρνοντας διάφορες μορφές ύπαρξης. Η πίστη στη **μετενσάρκωση** αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της ινδοϊστικής θρησκείας.

Βασική ινδοϊστική αναζήτηση είναι ο **δρόμος για τη λύτρωση**. Οι τρεις κατευθύνσεις αυτής της πορείας, όπως τους καθόρισε η ινδική σκέψη, είναι: α) η **οδός των έργων** (κάρμα γιόγκα), β) η **οδός της γνώσης** (τζνάνα γιόγκα) και γ) η **οδός της αφοσίωσης** (μπάκτι γιόγκα). Η λέξη **γιόγκα** σημαίνει άσκηση, εκγύμναση.

Ιερά κείμενα και παραδόσεις

Πρόκειται για ογκώδεις συλλογές κειμένων και παραδόσεων που διαμορφώθηκαν σε διάστημα σχεδόν δύο χιλιετηρίδων και περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τις *Βέδες*, τις *Ουπανισάδες*, και τα έπη *Μαχαμπαράτα* και *Ραμαγιάνα*. Όλες οι παραδοσιακές ιστορίες και οι διδασκαλίες αυτών των γραφών μεταδίδονται από γενιά σε γενιά από ειδικούς αφηγητές σε δημόσιες απαγγελίες αλλά και διαμέσου της τάξης των βραχμάνων (ιερέων).

Θεοί/Θεές

Στον Ινδοϊσμό υπάρχουν πολυάριθμοι θεοί και θεές, καθένας από τους οποίους μπορεί να λειτουργεί διαφορετικά, ανάλογα με την περίσταση. Οι θεοί και οι θεές βρίσκονται παντού. Είναι κρυμμένοι μέσα σε μεγαλοπρεπείς ναούς και μικρούς βωμούς, εικονίζονται σε πολύπλοκα κομψοτεχνήματα και σε κοσμήματα που πουλιούνται σε πάγκους της αγοράς και σε καταστήματα, αλλά και σε ημερολόγια τοίχου και κινηματογραφικές αφίσες. Τους συναντάς στα

πιο απομακρυσμένα χωριά και στις πολυπληθείς πόλεις της Ινδίας και σε ινδοϊστικές κοινότητες από την Καραϊβική έως τη Βόρεια Αμερική και τη Βρετανία, από τη Νότια Αφρική έως την Ταϊλάνδη. Είναι αγαπητοί σε όλους. Η εξάπλωσή τους και οι ανεξάντλητες αναπαραστάσεις τους αποδεικνύουν την ποικιλία και τον πλούτο του ινδικού πολιτισμού. Ωστόσο, όσους θεούς και όσες θεές κι αν λατρεύει ο Ινδός, ταυτόχρονα πιστεύει σε έναν υπέρτατο θεό, σε μια απόλυτη αλήθεια, η οποία είναι η αιώνια αρχή και το τέλος της ύπαρξης.

Βισνού και Σίβα: Είναι δύο από τις πιο δημοφιλείς και σεβάσμιες μορφές που προσέλαβε ο υπέρτατος θεός του Ινδοϊσμού. Γύρω από αυτούς αναπτύχθηκαν ιστορίες και μύθοι, καλλιεργήθηκαν λατρευτικές πρακτικές και δογματικές διδασκαλίες. **Η λατρεία του Σίβα είναι η πιο διαδεδομένη στην Ινδία.**

Αβατάρα: Ο όρος σημαίνει «κάθοδο της θεότητας» στη γη. Σύμφωνα με αυτή τη διδασκαλία, όταν ο κόσμος βρίσκεται σε μεγάλη κρίση, ο Βισνού, για να δώσει λύση, ενσαρκώνεται, έρχεται δηλαδή στον κόσμο παίρνοντας μια ορισμένη μορφή ανθρώπου ή ζώου. Οι αβατάρες του είναι πολυάριθμες, από τις οποίες δέκα οι πιο σημαντικές. Σε αυτές έχει εμφανιστεί ως ψάρι, ιχθύς, χελώνα, αγριόχοιρος/κάπρος, άνθρωπος-λιοντάρι, νάνος, πελεκυφόρος Ράμα, Ράμα ως Ραμάγιανα Βίσνου, Κρίσνα, Βούδας και Καλκίν.

Ράμα και Κρίσνα: Αυτοί οι θεοί είναι «αβατάρα», κάθοδοι-εκφάνσεις του Βισνού, αλλά λατρεύονται και ως ανεξάρτητες θεότητες.

Λατρευτικές παραδόσεις

Η Ινδία είναι κατάσπαρτη από ιερά και ναούς, από τους πιο απλούς βωμούς έως τα πιο εντυπωσιακά κτίσματα. Τα σπουδαιότερα βρίσκονται σήμερα στο νότιο τμήμα της Ινδίας. Ο ιερότερος χώρος του ναού, όπου φυλάσσεται το είδωλο ή το σύμβολο του θεού, είναι συνήθως ένα μικρό κτίσμα. Ο ινδοϊστικός **ναός** είναι περισσότερο ένα παλάτι-οίκος του θεού, παρά οικοδόμημα για τις συνάξεις του λαού.

Στο **είδωλο** του θεού αποδίδονται καθημερινά βασιλικές τιμές. Στις επίσημες γιορτές γίνονται λιτανείες του ειδώλου και άλλες εντυπωσιακές τελετές. Αν και δεν υπάρχει επίσημη υποχρέωση για τον Ινδό να επισκέπτεται τους ναούς, εντούτοις συνηθίζει να πηγαίνει για να δώσει προσφορές, να ζητήσει κάποια χάρη, να εκπληρώσει κάποιο τάμα.

Οι περισσότερες οικογένειες διαθέτουν μια γωνιά ή και ολόκληρο δωμάτιο στο σπίτι τους, όπου τοποθετούν το είδωλο ή το ιδιαίτερο σύμβολο του προστάτη θεού ή και άλλων προσφιλών θεοτήτων, ακόμη και εικόνες ιερών προσώπων. Τα σύμβολα ή τα ειδώλια του θεού δέχονται ιδιαίτερες λατρευτικές περιποιήσεις.

Χαρακτηριστικό της ινδοϊστικής λατρείας είναι η έμφαση στον **διαλογισμό** και την **περισυλλογή** που αναπτύχθηκε με διάφορες ψυχοσωματικές τεχνικές. Σκοπός του διαλογισμού είναι να βοηθήσει τον πιστό να διεισδύσει στο εσωτερικό του εγώ του και να κατακτήσει την αυτοσυνειδησία.

Ινδοϊστής διαλογίζεται

Η λατρευτική ζωή του Ινδοϊσμού διαφέρει από κάστα σε κάστα, από περιοχή σε περιοχή, από χωριό σε χωριό, από θεό σε θεό. Για τον ευλαβή Ινδό, αυτό που έχει σημασία είναι να λατρεύει κάτι ή κάποιον με όλη του την καρδιά. Διακρίνονται τέσσερις κατηγορίες λατρευτικής ζωής: η λατρεία στους ναούς, η οικογενειακή, η ατομική και η ομαδική.

Μαντουράι (Madurai): μια πόλη-ναός

Πρόκειται για μια αρχαία πόλη στον νότο της Ινδίας, η οποία είναι κάτι περισσότερο από ένας τεράστιος τόπος λατρείας. Η κύρια θεότητα που λατρεύεται στο Madurai είναι η Μιναξί. Ο γάμος της με τον Sundareshvara γιορτάζεται κάθε χρόνο συγκεντρώνοντας περίπου 50.000 προσκυνητές. Στην καθημερινή δημόσια λατρεία οι ιερείς του ναού, μετά την προσευχή και τις άφθονες προσφορές, μεταφέρουν τελετουργικά μια φορητή εικόνα του Sundareshvara στην κρεβατοκάμαρα της Μιναξί, όπου οι δύο θεοί θα περάσουν τη νύχτα μαζί.

Ο υψηλότερος πύργος αυτού του συγκροτήματος ναών φτάνει τα 52 μέτρα και είναι διακοσμημένος με 33.000 πολύχρωμα αγάλματα που απεικονίζουν ζώα, θεούς, δαίμονες και διάφορες σκηνές της λαϊκής θρησκευτικότητας.

Γάγγης: ο ιερός ποταμός

Στον Ινδοϊσμό σπουδαίο ρόλο διαδραματίζουν μια σειρά από ιερά αντικείμενα, φυτά δέντρα, ζώα, βουνά και ιεροί ποταμοί.

Τα **Ιμαλάια** είναι ιερό βουνό, μέρος του μυθικού βουνού Μερού που θεωρείται το κέντρο και ο ομφαλός της γης. Σε αυτό το μυθικό βουνό έχουν οι θεοί τις κατοικίες τους.

Από τους ποταμούς ιδιαίτερη είναι η σημασία του **Γάγγη** (στα σανσκριτικά ο ποταμός είναι

Ινδοϊστές στα νερά του Γάγγη στην ιερή πόλη Μπενάρες

θηλυκού γένους). Θεωρείται πως είναι το μοναδικό ποτάμι που έχει πρόσβαση και στους τρεις κόσμους: τον παράδεισο, την κόλαση και τη γη. Οι Ινδοϊστές πιστεύουν πως, όταν ο άνθρωπος πλένεται στα νερά του Γάγγη, εξαγνίζεται από τις αμαρτίες, ενώ πολλοί από αυτούς φυλάσσουν νερό από τον ποταμό στα σπίτια τους ως αποτρεπτικό του κακού. Παρά, λοιπόν, το γεγονός ότι ο Γάγγης είναι πλέον εξαιρετικά μολυσμένος, αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής και του πολιτισμού των Ινδών. Χιλιάδες Ινδοϊστές προσέρχονται στον ιερό ποταμό, είτε για να εξαγνιστούν, είτε για να αναζωογονηθούν, είτε για να χρησιμοποιήσουν τα νερά του για τις καθημερινές τους ανάγκες.

Κατά μήκος του ποταμού υπάρχουν ιερές πόλεις. Η πόλη **Βαρανάσι** (**Μπενάρες**) θεωρείται η πιο ιερή πόλη της Ινδίας, όχι μόνο για τους Ινδοϊστές αλλά και για τους οπαδούς του Βουδισμού, καθώς εκεί κήρυξε για πρώτη φορά ο Σιντάρτα Γκαουτάμα (Βούδας). Στην πόλη υπάρχουν εκατοντάδες ναοί κτισμένοι στις όχθες του ποταμού, που συχνά πλημμυρίζουν κατά τη διάρκεια της περιόδου των βροχών. Εκτός από τους εξαγνισμούς, στο Βαράνασι τελούνται καθημερινά αποτεφρώσεις νεκρών και οι στάχτες των πτωμάτων ρίχνονται στα νερά του ποταμού, ενώ πολλές φορές στον Γάγγη ρίχνονται και ολόκληρα τα σώματα των νεκρών.

Ιερά ζώα

Η πίστη στη μετενσάρκωση έχει οδηγήσει τους Ινδούς να δείχνουν σεβασμό όχι μόνο σε θεούς και σε ορισμένους ανθρώπους, αλλά και σε ζώα. Ιδιαίτερα ιερό ζώο είναι η **αγελάδα**. Σε αυτήν βλέπουν τη γενική εικόνα της ευλογίας, της διατροφής και της γενναιοδωρίας. Η αγελάδα με το γάλα της και τα προϊόντα που προέρχονται από αυτό, εξασφαλίζει την επιβίωση του λαού. Ακόμα και τα περιττώματά της που ξεραίνονται στον ήλιο χρησιμοποιούνται ως καύσιμη ύλη από τους φτωχούς Ινδούς. Ο Γκάντι ονόμασε την αγελάδα σύμβολο της μητρότητας και μητέρα των εκατομμυρίων. Οι περισσότερες αγελάδες κυκλοφορούν ελεύθερες στις πόλεις και τις ταΐζουν οι πιστοί. Συχνά μάλιστα τους προσφέρουν γιρλάντες από λουλούδια και σαφράν. Για τους περισσότερους Ινδούς απαγορεύεται η βρώση βοδινού κρέατος. Ένα από τα σοβαρότερα αμαρτήματα είναι η θανάτωση της αγελάδας. Στο πέρασμα των αιώνων τής έχουν αποδοθεί θρησκευτικοί συμβολισμοί. Τα πόδια της συμβολίζουν τις τέσσερις *Βέδες* και την παγκόσμια τάξη του σύμπαντος (Ντάρμα), ενώ τα διάφορα μέλη του σώματός της τις κοινωνικές τάξεις. Άλλα ζώα που θεωρούνται ιερά είναι ο πίθηκος και ο ελέφαντας.

Κάστες της ινδικής κοινωνίας / Ζωή με απόλυτα καθορισμένους ρόλους και καθήκοντα

Με τον όρο **κάστα** περιγράφεται η κοινωνική οργάνωση της Ινδίας. Τέσσερις είναι οι ινδικές κάστες/κοινωνικές τάξεις: οι Βραχμάνοι, οι Ξατρίγια, οι Βαϊσίγια και οι Σούδρα. Η κάθε μία κάστα είναι ανώτερη από την άλλη και διαθέτει μεγαλύτερο κοινωνικό κύρος. Το κύρος αυτό, θεωρητικά, δεν έχει να κάνει με την οικονομική κατάσταση κάθε κάστας, αλλά με τη θρησκευτική αγνότητά της. Επίσης, η κάθε κάστα συμμετέχει διαφορετικά στην κατανομή της εργασίας. Οι Βραχμάνοι είναι λόγιοι και ιερείς, οι Ξατρίγια είναι άρχοντες/βασιλείς, οι Βαϊσίγια εί-

ναι έμποροι και βιοτέχνες και τέλος οι Σούδρα(ς) ασκούν τα υπόλοιπα επαγγέλματα (οικοδόμοι, τσαγκάρηδες και άλλα «ταπεινά» επαγγέλματα).

Υπάρχουν όμως και οι εκτός κάστας άνθρωποι, οι παρίες, οι Ντάλιτ ή Νταλίτ (άθικτοι, ανέγγιχτοι). Κυριολεκτικά η λέξη σημαίνει «σπασμένοι, θρυμματισμένοι άνθρωποι». Οι Νταλίτ κάνουν τα «ακάθαρτα επαγγέλματα», ζουν χωριστά και δεν επιτρέπεται να τους αγγίξει κανείς, γιατί πιστεύουν πως θα μολυνθεί.

Η ινδοϊστική παράδοση έχει καθορίσει με προσοχή τα ατομικά και κοινωνικά καθήκοντα των ανθρώπων κάθε επαγγέλματος, τάξεως, κοινωνικής ομάδας. Ο κάθε άνθρωπος αναλόγως με τις πράξεις του (κάρμα) ξαναγεννιέται σε υψηλότερη ή χαμηλότερη κάστα. Η αγνότητα προϋποθέτει συγκεκριμένο τρόπο ζωής, όπως χορτοφαγία, όχι θυσίες με ζώα, γάμους μόνο από την κάστα προέλευσης, καθαριότητα, πίστη. Παλαιότερα και σε ορισμένες περιοχές οι γυναίκες μετά τον θάνατο του συζύγου τους καίγονταν μαζί του στην νεκρική πυρά. Και σήμερα όμως οι γυναίκες των χαμηλών κυρίως καστών ή όσες είναι εκτός κάστας, για να μην στιγματιστούν και περιθωριοποιηθούν κοινωνικά, οδηγούνται σε κατ’ οίκον περιορισμό μέχρι τον θάνατό τους. Κάτι βέβαια αντίστοιχο δεν προβλέπεται για τους άνδρες, οι οποίοι είναι πιο ευνοημένοι κοινωνικά.

Σπουδαίοι Ινδοί ενάντια στις κάστες

Ο **Ραμπιντρανάθ Ταγκόρ** (1861-1941), Ινδός συνθέτης, συγγραφέας και φιλόσοφος, κάτοχος του Νόμπελ Λογοτεχνίας (1913), αντιτάχθηκε σθεναρά στο σύστημα των καστών.

Ο **Μαχάτμα Γκάντι** (1869-1948), Ινδός στοχαστής, πνευματικός ηγέτης και πολιτικός της Ινδίας, υπερασπίστηκε τα δικαιώματα των νταλίτ, φτάνοντας στο σημείο να κάνει απεργία πείνας για την υπεράσπισή των δικαιωμάτων τους.

Οι κάστες στη σημερινή Ινδία

Σήμερα, τα άτομα που ανήκουν σε κατώτερη κάστα έχουν χαμηλό εισόδημα και δεν μπορούν να κατέχουν γη και να συναλλάσσονται με τράπεζες. Τα παιδιά στις κατώτερες κάστες πλήττονται από τον αναλφαβητισμό και εργάζονται κάτω από σκληρές συνθήκες. Για τις γυναίκες, το σύστημα της κάστας πολλαπλασιάζει τη φτώχεια και τις σε βάρος τους διακρίσεις.

Στην Ινδία ζουν σήμερα 167 εκατομμύρια νταλίτ, οι οποίοι πέφτουν θύματα κάθε είδους διακρίσεων. Κάνουν τις πιο απαξιωτικές και ακάθαρτες δουλειές με ακάλυπτα χέρια. Παρά τις δυσκολίες όμως είναι από τους πιο χαμογελαστούς ανθρώπους στον κόσμο.

ii. Βουδισμός

Ο Βουδισμός εμφανίστηκε γύρω στο δεύτερο μισό του 6ου π.Χ. αιώνα στη βόρεια Ινδία, στην περιοχή του σημερινού Νεπάλ. Αποτελείται από ένα σύνολο θρησκευτικών πεποιθήσεων, φιλοσοφικών αρχών, εθίμων, θεσμών και ηθικών κανόνων, που αποδίδονται στον Βούδα και σχετίζονται με τη σωτηρία του ανθρώπου.

Οι ίδιοι οι Βουδιστές ονομάζουν το σύστημα που ακολουθούν Μπούντα-βατσάνα, δηλαδή μήνυμα του Βούδα και κυρίως Ντάρμα, δηλαδή διδασκαλία, απόλυτο νόμο, πρότυπο ζωής.

Πηγή της βουδιστικής διδασκαλίας θεωρείται ο Σιντάρτα Γκαουτάμα, που επονομάστηκε Βούδας, δηλαδή φωτισμένος. Είναι η μοναδική θρησκεία της οποίας ο ιδρυτής δεν παρουσιάστηκε ούτε ως προφήτης ενός Θεού ούτε ως απόστολος, και εκτός από αυτό απέφυγε ρητά να μιλήσει για τον Θεό. Ούτε βεβαίωσε ούτε αρνήθηκε την ύπαρξή του· απλώς σιώπησε.

Ο τροχός με τις οκτώ ακτίνες (το οκταπλό μονοπάτι που οδηγεί στη φώτιση): το σύμβολο του Βουδισμού.

Ο Βούδας υιοθέτησε τα βασικά πιστεύω της ινδικής θρησκείας της εποχής του: τη μετενσάρκωση και τον νόμο του κάρμα που προσδιορίζει την εξέλιξη κάθε όντος προς το καλύτερο ή το χειρότερο. Αρνήθηκε όμως την ύπαρξη της ψυχής και τις κάστες. Κεντρικός σκοπός του κηρύγματός του είναι η απολύτρωση του ανθρώπου από τον κόσμο της φθοράς και του πόνου που συνεχώς ανακυκλώνεται. Το κύρος του σωτήρα που προσέλαβε και η διδασκαλία του για τη σωτηρία του ανθρώπου από πολύ νωρίς μεταμόρφωσαν την προσωπικότητα του Βούδα σε θεία ύπαρξη. Μετά τον θάνατο του Βούδα, ο Βουδισμός άρχισε να εξαπλώνεται με γρήγορους ρυθμούς σε όλη την Ασία.

Η ζωή του Σιντάρτα Γκαουτάμα

Ο Σιντάρτα Γκαουτάμα, γεννήθηκε στα μέσα του 6ου αιώνα π.Χ. στο Λουμπίνι του Νεπάλ. Πατέρας του ήταν ο βασιλιάς Σουντοντάνα και μητέρα του η βασίλισσα Μάγια. Το όνομα Σιντάρτα, σημαίνει εκείνος που πετυχαίνει τον στόχο του. Στη διάρκεια της γιορτής των γενεθλίων του, ένας ερημίτης επισκέφτηκε το παλάτι και προφήτευσε πως το παιδί όταν μεγάλωνε θα γινόταν είτε μεγάλος ηγεμόνας είτε άγιος. Πέντε ημέρες αργότερα, την ημέρα της ονοματοδοσίας, ο Βασιλιάς Σουντοντάνα κάλεσε οχτώ βραχμάνους για να αποκαλύψουν το μέλλον του γιου του. Όλοι επανέλαβαν την προφητεία του ερημίτη, αλλά ο νεότερος βραχμάνος ήταν ο μόνος που προέβλεψε ότι ο νεογέννητος πρίγκιπας θα γινόταν ο Βούδας.

Ο πρίγκιπας Σιντάρτα μεγάλωσε μέσα σε όλες τις πολυτέλειες για τις οποίες φρόντιζε ο πατέρας του, με την προσδοκία ότι μια μέρα ο γιος του θα τον διαδεχτεί. Στην ηλικία των 16 ετών, μάλιστα, τον πάντρεψε με τη Γιασοντάρα, η οποία του χάρισε ένα γιο. Μέχρι την ηλικία των 29 τα πάντα κυλούσαν ήρεμα και ο βασιλιάς Σουντοντάνα ήταν προσεκτικός ώστε ο γιος του να μη γνωρίσει τη δυστυχία. Παρ' όλα αυτά όμως, ο Σιντάρτα δεν ένιωθε ικανοποιημένος από τη ζωή του.

Μια μέρα, πήρε το άλογό του και αποφάσισε να γνωρίσει τους υπηκόους του. Ο πατέρας του είχε φροντίσει να απομακρυνθούν όλοι οι δυστυχισμένοι, γερασμένοι και άρρωστοι άνθρωποι, ώστε να μην τους συναντήσει ο γιος του. Ωστόσο, ο πρίγκιπας Σιντάρτα συνάντησε έναν γέρο, έναν άρρωστο και έναν νεκρό στην πυρά. Η τριπλή αυτή συνάντηση τον συγκλόνισε κατάβαθα· του δίδαξε τη ματαιότητα της ζωής και τον έκανε να συναισθανθεί ότι τη ζωή δεν την κυβερνά η επιθυμία και η χαρά, αλλά ο πόνος και ο θάνατος. Ό,τι μέχρι τώρα απο-

λάμβανε, του φάνηκε δίχως νόημα. Βαθιά θλιμμένος από την ανθρώπινη δυστυχία, αποφάσισε πως έπρεπε να βρει έναν τρόπο να σώσει τους ανθρώπους από τον πόνο.

Λίγο αργότερα, η εμπειρία της συνάντησης με έναν ασκητή τού έδειξε ότι υπάρχει δρόμος για σωτηρία και ότι τα βαθιά ερωτήματα της ύπαρξης σχετικά με τη ζωή και τον θάνατο μόνο η θρησκευτική ζωή μπορεί να τα λύσει. Υπό την επήρεια των συνταρακτικών του εμπειριών πήρε τη μεγάλη απόφαση. Σε ηλικία 29 ετών εγκατέλειψε το παλάτι, τη γυναίκα του και το νεογέννητο παιδί του και έφυγε για την έρημο αναζητώντας την αλήθεια της σωτηρίας. Για επτά ολόκληρα χρόνια έγινε περιπλανώμενος ασκητής. Αργότερα ο Βούδας διηγήθηκε ως εξής τη μεγάλη του απόφαση:

Έτσι λοιπόν [...]
Ενώ ήμουν στην ακμή της ευτυχισμένης νεότητας,
στο πρώτο άνθος της ζωής,
αντίθετα προς την επιθυμία των γονέων μου,
που θρηνούσαν και έχυναν δάκρυα,
έκοψα τα μαλλιά και τα γένια μου,
ντύθηκα κίτρινα ενδύματα
και έφυγα από την εστία στον ανέστιο βίο.

Ακολούθησαν και άλλα χρόνια σκληρής άσκησης. Πολλοί ήταν αυτοί που θαύμαζαν τις προσπάθειές του και έγιναν μαθητές του. Οι σκληρές στερήσεις κόντεψαν να οδηγήσουν τον Σιντάρτα στον θάνατο. Τότε συνειδητοποίησε πως οι ακρότητες δεν προσφέρουν καμία πρόοδο στην πνευματική ζωή και καμία απάντηση στην αναζήτηση της αλήθειας. Έτσι, ανακάλυψε τη **Μέση Οδό**, έναν ισορροπημένο τρόπο ζωής, μακριά από τις ασκητικές υπερβολές.

Στην ηλικία των 35, κατέκτησε τη **Φώτιση**. Με τη Φώτιση, κατανόησε το νόμο που διέπει τις σχέσεις των πραγμάτων μεταξύ τους, απέκτησε πλήρη επίγνωση της αιτίας της δυστυχίας και συνειδητοποίησε τα βήματα που είναι απαραίτητα για να εξαλειφθεί. Όσα ανακάλυψε τα αποκάλεσε **Τέσσερις Ευγενικές Αλήθειες**. Ο άνθρωπος που κατανοεί αυτές τις αλήθειες μπορεί να απελευθερωθεί από τη δυστυχία. Περιγράφοντας ο ίδιος αργότερα την εμπειρία του στους μαθητές του, λέει: «Αληθινά, εγώ βρήκα τη διδασκαλία την ανεξιχνίαστη, την οποία είναι δύσκολο να τη δεις και να την εννοήσεις, την καθαρή, την έξοχη, η οποία δεν αποκτάται με τον λογικό νου, τη λεπτή, η οποία μόνο από τον σοφό κατανοείται». Από τότε και μετά οι οπαδοί του έπαψαν να τον αποκαλούν με το κανονικό του όνομα και άρχισαν να αναφέρονται σε αυτόν ως τον **Βούδα**, τον Αφυπνισμένο ή Φωτισμένο.

Για σαράντα περίπου χρόνια ο Βούδας διέσχιζε με τους μαθητές του ολόκληρη την περιοχή της μέσης λεκάνης του Γάγγη και έφτασε ως τις υπώρειες των Ιμαλαΐων κηρύττοντας ανεξαιρέτως σε φτωχούς και πλούσιους, σε δικαίους και αδίκους, σε σοφούς και αγράμματους και σε ανθρώπους από όλες τις κάστες. Χωρίς να στραφεί εναντίον των καστών, με τη στάση του ουσιαστικά τις κατήργησε. Ένα μεγάλο πλήθος από μαθητές τον ακολουθούσαν. Εξασφάλιζαν την τροφή τους με την επαιτεία και σε αντάλλαγμα πρόσφεραν τη διδασκαλία τους.

Ίδρυσε μοναστήρια κοντά σε πόλεις, μέσα σε ιδιωτικά δάση που του τα είχαν παραχωρήσει πλούσιοι οπαδοί και φίλοι του. Στην κοινότητα των μοναχών επικρατούσε πλήρης ισότητα. Η μόνη διαβάθμιση ήταν η αρχαιότητα προσχώρησης των μοναχών στην κοινότητα. Σύντομα ο Βούδας ίδρυσε και τάξη γυναικών μοναχών.

Στην ηλικία των 80, αισθάνθηκε τον επερχόμενο θάνατό του και θέλησε να επιστρέψει στην ιδιαίτερη πατρίδα του. Στο δρόμο της επιστροφής αρρώστησε και σταμάτησε εξαντλημένος στα περίχωρα μιας πόλης. Στον απαρηγόρητο μαθητή που τον φρόντιζε είπε: «Αρκετά Άναντα, δεν πρέπει να θλίβεσαι και να θρηνείς! Δεν έχω ήδη επανειλημμένως κηρύξει ότι κάθε λύπη και κάθε χαρά μεταβάλλεται και χωρίζεται από μας και σ' άλλα μετατρέπεται; Πώς θα μπορούσε να περιμένει κανείς, ώστε αυτό που γεννιέται, που δημιουργείται, που είναι συνδεδεμένο με αιτίες και προορισμένο για τον θάνατο να μην πεθάνει; Αυτό είναι πράγμα αδύνατο». Τις τελευταίες στιγμές της ζωής του, ο Βούδας ρώτησε τους θλιμμένους μοναχούς του αν είχαν κάποια ερώτηση ή την ανάγκη να τους διασαφηνίσει κάποιο σημείο της διδασκαλίας διώχνοντας κάθε αμφιβολία. Απάντησαν πως δεν είχαν καμία. Τα τελευταία λόγια του Βούδα ήταν: «Όλα τα σύνθετα πράγματα χάνονται. Αγωνιστείτε επιμελώς για την απελευθέρωσή σας». Στη συνέχεια, ειρηνικά έκλεισε τα μάτια του. Το σώμα του αποτεφρώθηκε και τα εναπομείναντα λείψανά του τοποθετήθηκαν σε **στούπες** που ανοικοδομήθηκαν προς τιμήν του.

Βουδιστικοί ναοί και αγάλματα

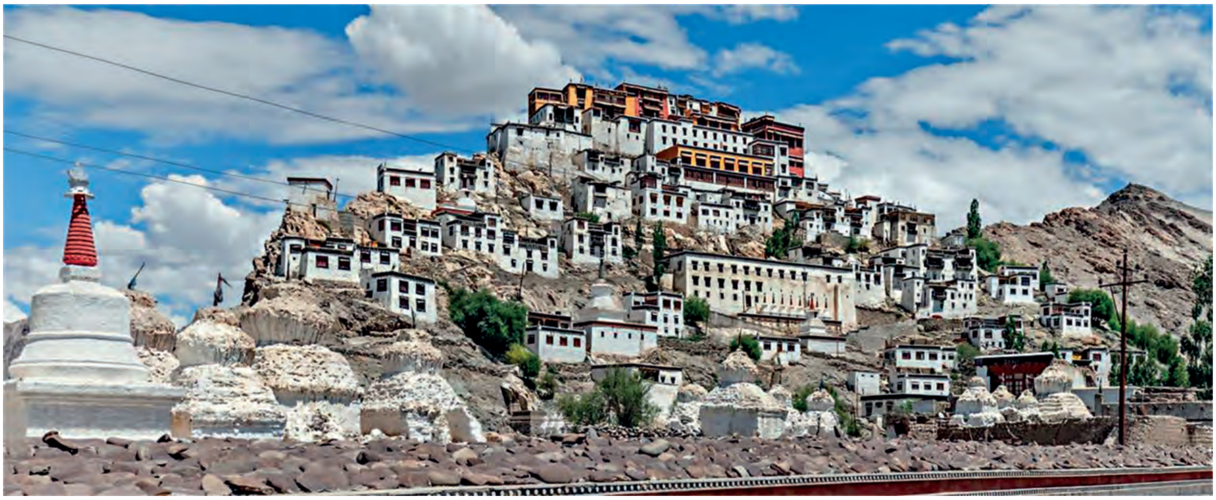

Χαρακτηριστικά δείγματα της βουδιστικής τέχνης σε όλες τις χώρες που επικράτησε ο Βουδισμός είναι οι στούπες. Πρόκειται για μεγαλοπρεπή και θολωτά μνημειακά κτίσματα, συνήθως με σχήμα κώδωνος, λωτού ή χρυσαλλίδας. Σε όλη την κεντρική και ανατολική Ασία δεσπόζουν σε ποικίλους ρυθμούς εντυπωσιακές και πολυώροφες παγόδες, καθώς και χαρακτηριστικοί βουδιστικοί ναοί και μοναστήρια.

Αναρίθμητα είναι τα αγάλματα του Βούδα και σε όλα τα μεγέθη: από τις μινιατούρες που κοσμούν δωμάτια έως τα τεράστια γλυπτά, που στή-

Η χρυσή στούπα στη Σουενταγκόν ($15^{ος}$ αι.) στο Μυανμάρ είναι το χρυσό σήμα κατατεθέν του Βουδισμού, ένα θρησκευτικό και ταυτόχρονα εθνικό μνημείο. Θεωρείται ότι χτίστηκε πάνω από τα λείψανα του Βούδα.

Βουδιστικό μοναστήρι στο Θιβέτ

θηκαν σε περίοπτα μέρη ή λαξεύτηκαν σε βράχους και βουνά. Για τον σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκαν όλα σχεδόν τα υλικά: ξύλο, πηλός, μάρμαρο, πολύτιμοι λίθοι, ορείχαλκος. Επίσης, διαμορφώθηκαν διάφοροι τύποι απεικόνισης του Βούδα: με γαλήνιο χαμόγελο και μεγάλη κοιλιά υποδηλωτική της αφθονίας, σε στάση διαλογισμού, καθισμένου πάνω σε λωτό κ.ά.

Πηγές / κείμενα

Η ιερή γραμματεία του Βουδισμού είναι μια απέραντη περιοχή, μια ολόκληρη βιβλιοθήκη κειμένων, προϊόν επίμονου και διεισδυτικού στοχασμού από τον 1ο αι. π.Χ. έως τον 8ο αι. μ.Χ.: *Τριπιτάκα* (Τρία καλάθια), *Κινεζική Τριπιτάκα*, Θιβετιανή γραμματεία.

Η ζωή του βουδιστή

Οι άνθρωποι πρέπει (α) να σέβονται κάθε μορφή ζωής και να αποφεύγουν την οποιαδήποτε βλάβη της, (β) να μην παίρνουν ό,τι δεν τους προσφέρεται, (γ) να απέχουν από κάθε μορφή ασέλγειας, (δ) να μην ψεύδονται και (ε) να μην πίνουν οινοπνευματώδη ποτά.

Οι μοναχοί οφείλουν να τηρούν πέντε ακόμη υποχρεώσεις: (στ) να τρώνε με μέτρο και όχι ύστερα από τις μεσημεριανές ώρες, (ζ) να μην παρακολουθούν χορούς, τραγούδια ή θεατρικές παραστάσεις, (η) να μη χρησιμοποιούν στεφάνια, αρώματα, κρέμες ή κοσμήματα, (θ) να αποφεύγουν τα ψηλά ή φαρδιά κρεβάτια, (ι) να μη δέχονται ως προσφορά από τους ανθρώπους χρυσό ή ασήμι.

Βασικό ιδανικό και χαρακτηριστικό γνώρισμα του Βουδισμού αποτελεί ο μοναχισμός. Άλλωστε ο ίδιος ο Βούδας υπήρξε ασκητής και ίδρυσε μοναχική αδελφότητα, τη Sangha. Στις βουδιστικές χώρες ο αριθμός των μοναχών ήταν πάντα μεγάλος. Στο Θιβέτ υπήρξαν εποχές, κατά τις οποίες το ¼ του πληθυσμού ζούσε σε μοναστήρια. Ο μοναχός ονομάζεται bhiksu, δηλαδή επαίτης, ζητιάνος. Η Sangha, η βουδιστική μοναχική κοινότητα, παραμένει ο πυρήνας του βουδιστικού κόσμου και τα μοναστήρια οι πνεύμονες του Βουδισμού.

Ο Δαλάι Λάμα

Δαλάι Λάμα είναι ο τίτλος που δίνεται στον έναν από τους δύο ηγέτες του θιβετιανού Βουδισμού. Ο σημερινός 14ος Δαλάι Λάμα, είναι ο **Τεντζίν Γκιάτσο**, που κέρδισε το Νόμπελ Ειρήνης το 1989 και είναι γνωστός για τον διαρκή του αγώνα υπέρ των Θιβετιανών μετά την κινεζική

κατοχή, μέσα και έξω από το Θιβέτ. Έχει ταξιδέψει σε όλο τον κόσμο, υποστηρίζοντας την ανάγκη για την ευημερία των Θιβετιανών, διδάσκοντας θιβετιανό Βουδισμό και μιλώντας για τη σημασία της συμπόνιας ως πηγής για μια ευτυχισμένη ζωή.

Οι έξι τυφλοί (λαϊκή ινδική αφήγηση από το Lokaprajna ptisutra)

Σε ένα χωριό της Ινδίας ζούσαν ένας τυφλός μαχαραγιά και πέντε σοφοί άνθρωποι, επίσης τυφλοί. Οι συγχωριανοί τους τους σέβονταν και τους βοηθούσαν. Επειδή ήταν τυφλοί και δεν μπορούσαν να δουν με τα μάτια τους τον κόσμο, χρησιμοποιούσαν όλες τις άλλες αισθήσεις τους και κυρίως τη φαντασία τους. Επίσης χρησιμοποιούσαν τα μάτια των άλλων, γι' αυτό άκουγαν προσεκτικά τις ιστορίες που τους έλεγαν. Άκουγαν και όσους είχαν ταξιδέψει σε μακρινές χώρες. Έτσι μπορούσαν να γνωρίσουν τον κόσμο και τη ζωή έξω από τον τόπο τους. Οι πέντε σοφοί άκουγαν με ενδιαφέρον όλες τις ιστορίες, αλλά κυρίως εκείνες που αφορούσαν ελέφαντες. Ο πρώτος τυφλός φανταζόταν τον ελέφαντα σαν έναν τεράστιο βράχο. Ο δεύτερος τον φανταζόταν σαν έναν τεράστιο κορμό δέντρου, ο τρίτος πίστευε ότι μοιάζει με μεγάλο φίδι, ο τέταρτος με ιπτάμενο χαλί και ο πέμπτος με χοντρό σωλήνα.

Μια μέρα ένας ελέφαντας μπήκε με βήμα βαρύ στο χωριό και στάθηκε στην πλατεία. Όλοι έτρεξαν να δουν αυτό το τεράστιο και θορυβώδες πλάσμα φωνάζοντας: «Ένας ελέφαντας! Ένας ελέφαντας!». Ο μαχαραγιάς, μαζί με τους πέντε τυφλούς σοφούς, έφτασε στην πλατεία και ζήτησε να του τον περιγράψουν. Οι τυφλοί προχώρησαν για να δουν με τα μάτια της αφής το πλάσμα για το οποίο συζητούσαν και σκέφτονταν τόσο καιρό, και άρχισαν να το αγγίζουν. Ο πρώτος ψηλάφισε την πλευρά του τεράστιου ζώου. «Ο ελέφαντας είναι ένας πολύ ψηλός βράχος με σκληρή επιφάνεια!», δήλωσε. Ο δεύτερος άντρας άγγιξε τα πόδια του ελέφαντα. «Είναι όπως τον φανταζόμουν, ένας τεράστιος κορμός δέντρου!», αναφώνησε. Ο τρίτος έπιασε την ουρά του. «Ο ελέφαντας είναι ένα τεράστιο φίδι», είπε. Ο τέταρτος τυφλός έπιασε το τεράστιο αυτί του ελέφαντα. «Πιστεύω ότι ο ελέφαντας είναι ένα μαγικό χαλί που μπορεί να πετάξει πάνω από τα βουνά και τα δάση!», δήλωσε ικανοποιημένος. Ο πέμπτος, που κατά σύμπτωση έπιασε την προβοσκίδα, απέρριψε όλα όσα είπαν οι προηγούμενοι και υποστήριξε ότι όλοι έκαναν λάθος και ότι στην πραγματικότητα ήταν ένας μεγάλος ελαστικός σωλήνας. Ο μαχαραγιάς, που δεν μπορούσε να βγάλει άκρη, άκουσε έναν πιτσιρίκο να λέει: «Την αλήθεια θα τη βρεις, αν τη θέση σου αλλάξεις!». Τότε οι πέντε τυφλοί άλλαξαν θέσεις. Και τότε άρχισαν να μην είναι τόσο σίγουροι και να προβληματίζονται, ώσπου κατάλαβαν…

«Ο καθένας μας είχε ακουμπήσει μόνο ένα μέρος του ζώου και είδε αυτό που ήθελε να δει», είπε ο ένας. «Ο καθένας αναγνώρισε αυτό που σκεφτόταν από πριν», είπε ο άλλος. «Για να μάθουμε ποια είναι η αλήθεια, θα πρέπει να συνδέσουμε όλα τα κομμάτια», είπε ο τρίτος, κι έτσι συνέχισαν να συζητούν στο δρόμο για το σπίτι.

Ο μαχαραγιάς χαμογέλασε ευχαριστημένος, γιατί αναγνώρισε για άλλη μια φορά πόσο σοφοί ήταν οι πέντε τυφλοί που συνειδητοποίησαν ότι, για να καταλάβουν την αλήθεια για τον ελέφαντα, έπρεπε να δουν τόσο με τα δικά τους μάτια όσο και με τα μάτια του άλλου.

iii. Θρησκείες της Κίνας

Ο Κομφουκισμός και ο Ταοϊσμός γεννήθηκαν γύρω στον $6^{ο}$ π.Χ. αιώνα και από τότε δέσποσαν στο θρησκευτικό και κοινωνικό στερέωμα της Κίνας. Ιδρυτής του πρώτου ήταν ο Κομφούκιος και του δεύτερου ο Λάο-Τσε.

Η ζωή του Κομφούκιου (551 π.Χ. - 479 π.Χ.)

Ο Κομφούκιος γεννήθηκε στην πόλη Τσούφου, στην κινεζική επαρχία Σαντόνγκ, σε μια περίοδο κοινωνικής αναρχίας και αβεβαιότητας. Ο πατέρας του ήταν ένας σοβαρός και γενναίος άνθρωπος με ευγενική καταγωγή. Ο Κομφούκιος ήταν μόλις τριών ετών, όταν πέθανε ο πατέρας του κι αναγκάστηκε να καλλιεργήσει τις ικανότητές του προκειμένου να αντιμετωπίσει την ανέχεια.

Παντρεύτηκε στα δεκαεννιά του χρόνια και απέκτησε έναν γιο και μία κόρη. Εργάστηκε ως υπάλληλος σε δημόσιες θέσεις (υπεύθυνος αποθηκών και επιθεωρητής δημοσίων αγροκτημάτων). Στα εικοσιτρία του χρόνια έχασε τη μητέρα του και αποσύρθηκε τρία χρόνια για να την πενθήσει. Το διάστημα αυτό ήταν μια περίοδος περισυλλογής και σπουδής. Αργότερα άρχισε να παραδίδει μαθήματα, με τα οποία απέκτησε σύντομα φήμη και διασυνδέσεις με αριστοκρατικούς κύκλους. Το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του το αφιέρωσε στη μελέτη, στη διδασκαλία και στα ταξίδια. Πολλοί νέοι συγκεντρώθηκαν κοντά του για να σπουδάσουν ιστορία, φιλοσοφία, ηθική και τις θεμελιώδεις αρχές της διοίκησης και της κοινωνικής συμπεριφοράς. Λέγεται ότι οι μαθητές του έφταναν τους 3.000. Ο Κομφούκιος δεν έζησε με τους μαθητές του σε κοινότητα, όπως ο σύγχρονός του Βούδας στην Ινδία, κέρδισε όμως την αφοσίωση και τον σεβασμό τους. Βασική του μέθοδος διδασκαλίας ήταν οι ερωταποκρίσεις.

Ο Κομφούκιος δεν ίδρυσε νέα θρησκεία. Από πολύ νωρίς στη ζωή του κατάλαβε ότι η μοναδική σωτηρία για τη ζωή των ανθρώπων ήταν η ριζική μεταρρύθμιση του συστήματος διακυβέρνησης της χώρας. Η εξουσία έπρεπε να περιέλθει στα χέρια φωτισμένων ηγετών και οι κρατικές υπηρεσίες να εκτελούνται από ηθικούς και ευσυνείδητους υπαλλήλους. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού ο Κομφούκιος θεώρησε αναγκαία τόσο την αναζωπύρωση των παλιών παραδόσεων και εθίμων, που είχαν ατονήσει, όσο και την αποκατάσταση του ιερού κοινωνικού οργανισμού της αρχαίας εποχής.

Με μια μικρή ομάδα μαθητών του ταξίδεψε για δεκατέσσερα ολόκληρα χρόνια σε κινεζικά κρατίδια και έκανε επισκέψεις σε διάφορους ηγεμόνες επιδιώκοντας να τους επηρεάσει. Ήταν πια 67 ετών, όταν κλήθηκε να βοηθήσει στη διακυβέρνηση της χώρας. Οι μειωμένες του όμως δυνάμεις δεν του το επέτρεψαν. Έτσι, κατέφυγε στη διδασκαλία με σκοπό την αναμόρφωση και την ταξινόμηση του υλικού που είχε μαζέψει. Ο ίδιος έδωσε το διάγραμμα της ζωής του με αυτά τα λόγια: «Στα δεκαπέντε μου χρόνια έβαλα την καρδιά μου στη σπουδή. Στα τριάντα

είχα σταθεροποιηθεί γερά. Στα σαράντα δεν είχα πια αμφιβολίες. Στα πενήντα γνώριζα το θέλημα του Ουρανού. Στα εξήντα ήμουν έτοιμος να το αποδεχτώ. Στα εβδομήντα μπορούσα να ακολουθώ τις επιθυμίες της καρδιάς μου, χωρίς να καταπατώ το δίκαιο» (Ανάλεκτα 2, 4).

Το 482 π.Χ. έχασε τον μοναχογιό του και τον επόμενο χρόνο τον αγαπημένο του μαθητή, απώλειες που του στοίχισαν ιδιαίτερα. Τρία χρόνια μετά, στα 73 του, πέθανε κι ο ίδιος. Τον έθαψαν στη γενέτειρά του Τσούφου και πολλοί αφοσιωμένοι μαθητές του τον θρήνησαν επί τρία χρόνια.

Χρειάστηκαν μερικοί αιώνες για να αναγνωρισθεί η διδασκαλία του Κομφούκιου. Από το 141 π.Χ. με διάταγμα του Κινέζου αυτοκράτορα ο Κομφουκιανισμός έγινε επίσημη θρησκεία και φιλοσοφία του κράτους. Το 59 μ.Χ. με αυτοκρατορικό διάταγμα ο Κομφούκιος έγινε αντικείμενο θρησκευτικής λατρείας. Με την πάροδο των αιώνων ανεγέρθηκαν ιερά σχεδόν σε κάθε πόλη προς τιμήν του μεγάλου δασκάλου. Από τότε ως το 1912 η διδασκαλία του Κομφούκιου καθόριζε τους επίσημους θεσμούς της κινεζικής αυτοκρατορίας.

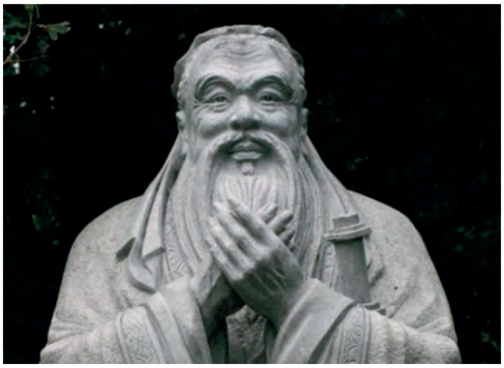
Η διδασκαλία του Κομφούκιου

Οι διδασκαλίες του Κομφούκιου είναι συγκεντρωμένες στα ***Ανάλεκτα***, μια συλλογή από σκέψεις και απαντήσεις του σε ερωτήματα, που επιμελήθηκαν οι μαθητές του – πιθανόν και μαθητές των μαθητών του. Ο Κομφούκιος θεωρούσε την ανθρώπινη φύση αφετηριακά καλή, η οποία όμως χρειάζεται να διαπαιδαγωγηθεί για να καλλιεργήσει αυτήν τη φυσική της αγαθότητα. Επιδιώκοντας να διαμορφώσει ανθρώπους ευγενείς και αξιοπρεπείς, το βασικό του ενδιαφέρον ήταν οι αρμονικές σχέσεις των ανθρώπων. Η κατεξοχήν αρετή για τον Κομφούκιο είναι η ανθρωπιά, με την οποία συνδέονται άμεσα: α) η δικαιοσύνη, β) ο υιικός σεβασμός, γ) η αδελφική στοργή, δ) η πιστότητα και η αμοιβαιότητα στις σχέσεις, που καθορίζεται από την προτροπή: «Μην κάνεις στους άλλους ό,τι δε θα ήθελες να κάνουν σε σένα» και ε) οι ευγενικοί τρόποι. Οι αρετές αυτές αποτελούν γνώμονα για την ορθή συμπεριφορά στις πέντε βασικές ανθρώπινες σχέσεις: ηγεμόνα με υπηρέτη, πατέρα και γιου, άντρα και γυναίκας, γέρου και νέου, φίλου προς τον φίλο.

Ο Κομφούκιος δεν μπορεί να θεωρηθεί θρησκευτικός ηγέτης, αλλά **ηθικοδιδάσκαλος**. Αντιμετώπισε τη θρησκεία ως απαραίτητο στοιχείο για την τάξη μέσα στο κράτος και την κοινωνία. Αποδέχθηκε την πατροπαράδοτη κινεζική ευσέβεια, με τη βεβαιότητα ότι υπάρχει στο σύμπαν μια υπέρτατη δύναμη που στηρίζει τη δικαιοσύνη και την αρμονία, και στερέωσε τη διάχυτη κινεζική πίστη στον Ουρανό και τα προγονικά πνεύματα. Ο Ουρανός, ως υπέρτατη ύπαρξη, καθορίζει τις ηθικές εντολές για τους ανθρώπους και τον σκοπό και τον προορισμό του κόσμου. Αυτόν τον δρόμο του Ουρανού (Τάο) οφείλουν να βαδίζουν όλοι οι άνθρωποι. Αληθινή ζωή σημαίνει ζωή με το θέλημα του Ουρανού. Άλλωστε ο Κομφούκιος πίστευε ότι από τον Ουρανό είχε λάβει κι ο ίδιος την αποστολή του.

Από τα *Ανάλεκτα* του Κομφούκιου

- Ο Τσι Τσαγκ ρώτησε τον Κομφούκιο για την τέλεια ανθρωπιά [ρεν]. Είπε ο Κομφούκιος: «Όποιος μπορεί να πραγματώνει οπουδήποτε τις Πέντε Αρετές, είναι τέλειος άνθρωπος». Παρακάλεσε να τις ακούσει. Είπε ο Κομφούκιος: «Σεβασμός, γενναιοδωρία, ειλικρίνεια, εξυπνάδα, ευσπλαχνία: Σεβαστικός; Δεν ταπεινώνεσαι. Γενναιόδωρος; Κερδίζεις το πλήθος. Ειλικρινής; Σ' εμπιστεύονται οι άνθρωποι. Έξυπνος; Επιτυγχάνεις πολλά. Ευσπλαχνικός; Αρκεί αυτό για να 'χεις στην υπηρεσία σου άλλους».
- «Ο άριστος είναι σταθερός γιατί έχει αρχές, όχι γιατί έχει πείσμα».
- «Ό,τι αναζητεί ο άριστος στον εαυτό του, ο μικρός άνθρωπος το αναζητεί στους άλλους».

Μνημεία

Τα κτήρια του Κομφουκισμού είναι αφιερωμένα κυρίως στη μνήμη του Κομφούκιου. Η πόλη Τσού-φου είναι γεμάτη με πολιτιστικά κειμήλια, από τα οποία τα πιο γνωστά είναι ο Ναός του Κομφούκιου, το Νεκροταφείο του Κομφούκιου και η Οικογενειακή Έπαυλη του Κομφούκιου. Πρόκειται για μνημεία Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

Η ζωή του Λάο-Τσε ($6^{ος}$ αι. π.Χ.)

Πρόκειται για μια θρυλική κινεζική προσωπικότητα του $6^{ου}$ αι. π.Χ. και το όνομά του σημαίνει ο **γερο-διδάσκαλος**. Είναι τόσο λίγα και αμφιλεγόμενα τα στοιχεία που αναφέρονται στη ζωή του, ώστε να αμφισβητείται αν υπήρξε ιστορικό πρόσωπο. Ωστόσο, οι περισσότεροι μελετητές δέχονται ότι ο πυρήνας του βιβλίου ***Τάο Τε Τσινγκ*** ή ***Κινγκ***, που συνδέθηκε με το όνομά του πρέπει να αποδοθεί σε μια πολύ σημαντική ιστορική μορφή, την οποία ταυτίζουν με τον Λάο-Τσε.

Στη βιογραφία του που συντέθηκε γύρω στο 100 π.Χ., λέγεται ότι γεννήθηκε το 604 π.Χ. σε ένα χωριό της επαρχίας Χου, στη νότια Κίνα. Είχε θέση αρχειοφύλακα, ίσως ιστοριογράφου, στο παλάτι. Απογοητευμένος από την παρακμή του αυτοκρατορικού οίκου εγκατέλειψε στα γεράματά του τη θέση και την πατρίδα του και έφυγε προς τα δυτικά της Κίνας. Κατά τη βιογραφία του, στο φυλάκιο των συνόρων ο αξιωματικός της φρουράς τον παρακάλεσε, προτού να εγκαταλείψει τη χώρα, να του αφήσει γραπτή τη διδασκαλία του. Ο γερο-διδάσκαλος εκπλήρωσε την επιθυμία του αξιωματικού και έγραψε ένα βιβλίο σε δύο τμήματα, στο οποίο ανέπτυξε τη διδασκαλία του για το **Τάο** και την **Τε** σε 5000 λέξεις. Έπειτα έφυγε και κανείς δε γνωρίζει τι απέγινε. Παραδόσεις αναφέρουν ότι έζησε ως ερημίτης μέχρι τα βαθιά γεράματα. Ωστόσο, όσο ομιχλώδης είναι η ιστορία του, τόσο λαμπερό εμφανίζεται το πρόσωπό

του μέσα στους ταοϊστικούς θρύλους. Στις κινεζικές απεικονίσεις παρουσιάζεται σαν γέρος με πρόσωπο μικρού παιδιού. Ο θρύλος τον θέλει να γεννιέται ώριμος γέροντας. Η μορφή του Λάο-Τσε δεν έπαψε να είναι σεβαστή σε όλα τα στρώματα της κινεζικής κοινωνίας. Για τον λαό έγινε άγιος και θεοποιήθηκε. Μια επιγραφή του 165 μ.Χ. τον περιγράφει «συναιώνιο με τα φωτεινά σώματα», δηλαδή τον ήλιο, τη σελήνη, τα άστρα.

Το βιβλίο που «έγραψε» είναι το περίφημο ***Τάο-τε-Τσινγκ*** ή ***Κινγκ***, το πιο βαθύ και αινιγματικό κείμενο της κινεζικής γραμματείας. Είναι γραμμένο σε έμμετρο και πεζό συγχρόνως λόγο με απλή και λακωνική έκφραση και διαιρείται σε 81 κεφάλαια. Στο βιβλίο συγκεντρώνεται η αποφθεγματική σοφία των προηγούμενων διδασκάλων για το Τάο και γίνεται πλούσια χρήση της λαϊκής θυμοσοφίας.

Η διδασκαλία του Τάο

Το σύμβολο του γιανγκ και γιν που παίζει σπουδαίο ρόλο στην κινεζική σκέψη.

Δεν υπάρχει αντίστοιχη ελληνική λέξη για τη μετάφραση του όρου Τάο. Το Τάο είναι αθέατο, άφατο, ασύλληπτο, απρόσωπο. Όλα δημιουργούνται από το Τάο και επιστρέφουν σε αυτό.

Επίσης, υπάρχουν κάποιες αρχέγονες δυνάμεις, το **Γιανγκ** και το **Γιν**, οι οποίες είναι αντίθετες, αλλά αλληλοσυμπληρώνονται. Οι δυνάμεις αυτές είναι η φωτεινή και η σκοτεινή δύναμη, το θετικό και το αρνητικό, το αρσενικό και το θηλυκό, ο ουρανός και η γη, το χρονικό και το τοπικό. «Ένα μέρος γιν και ένα μέρος γιανγκ, αυτό είναι το Τάο». Από την κίνηση και την αντίθεση του γιανγκ και του γιν προήλθε το κάθε τι στον κόσμο.

Ο Λάο-Τσε κράτησε αρνητική στάση στη γνώση, τη δράση, τη δόξα, τον πλούτο. Αναγνωρίζοντας ότι υπάρχει μια απόλυτη **ενότητα στο σύμπαν**, ακολούθησε μια ασκητική στάση. Η **απλότητα** γι' αυτόν είναι το ιδανικό. Θέλει τον άνθρωπο ταπεινό, πράο κι ευχαριστημένο με τα λίγα. Η στάση που προτείνει είναι αυτή της απάθειας και ησυχίας. Η επιστροφή στη φύση και η εγκατάλειψη του τεχνητού και συμβατικού πολιτισμού θα οδηγήσει τα πράγματα και τις συνθήκες του κόσμου να κυβερνώνται από μόνα τους, ήρεμα και αυθόρμητα. Η περίφημη θέση του, το γου γουέι (απραξία), θα μπορούσε να συνοψιστεί στην παρότρυνση «μην κάνεις τίποτε» ή «κάνε το κάθε τι μην κάνοντας τίποτε».

Αμφισβήτησε τη σημασία της ανθρώπινης σοφίας και της πολιτικής επιβολής, εξύμνησε το αυθόρμητο, το φυσικό. Το ιδεώδες των ταοϊστών ήταν μια μικρή πολιτεία-κράτος που δεν κάνει πολέμους. Έδειξε το παράλογο, τη ματαιότητα και τους κινδύνους που κρύβονται πίσω από τον εγωισμό, τους τύπους και την υπερβολική οργάνωση.

Από το *Τάο Τε Τσινγκ* ή *Κινγκ*

Έχω τρεις θησαυρούς και τους φυλάω καλά.
Ο πρώτος είναι η συμπόνια,
δεύτερος η λιτότητα, και ο τρίτος
να μην είμαι πρώτος και καλύτερος.
Μονάχα ο συμπονετικός μπορεί να είναι γενναίος
και όποιος είναι λιτός μπορεί να είναι γενναιόδωρος
και μόνον όποιος δεν τολμά να πάρει την πρώτη θέση
μπορεί να γίνει πρώτος στο κράτος.
Σήμερα οι άνθρωποι είναι γενναίοι χωρίς να είναι συμπονετικοί,

γενναιόδωροι χωρίς να είναι λιτοί
και ορμούν μπροστά χωρίς να συλλογίζονται τους πίσω.
Αυτός είναι ο δρόμος του θανάτου.
Ο συμπονετικός άνθρωπος νικά στις μάχες του
και σώζει ό,τι υπερασπίζεται με αγάπη.

Όταν γεννιέται ο άνθρωπος είναι τρυφερός και αδύναμος,
όταν πεθαίνει είναι σκληρός και αλύγιστος.
Έτσι είναι όλα τα πράγματα.
Τα δέντρα και τα φυτά όσο ζουν είναι ευλύγιστα και τρυφερά
κι όταν πεθαίνουν γίνονται ξερά και σκληρά.
Το σκληρό και το αλύγιστο
είναι σύντροφοι του θανάτου.
Το τρυφερό και το αδύνατο
είναι σύντροφοι της ζωής.
Το αλύγιστο όπλο σπάει
και το σκληρό δέντρο θα κοπεί.
Γι’ αυτό ό,τι είναι σκληρό και μεγάλο
θα ριχτεί κάτω,
κι ό,τι είναι ευλύγιστο και αδύνατο
θ’ ανέβει ψηλά.

Η λέξη σοφός
στα κινέζικα

Δώσε παντού ζωή και τροφή. Ό,τι δημιουργείς μην το κατέχεις. Μην προσδοκάς ανταμοιβή απ’ ό,τι ωφελείς. Γίνε οδηγός, μην είσαι αφέντης. Αυτή είν’ η αληθινή αρετή.

Κομφούκιος και Λάο Τσε:
Δύο αλληλοσυμπληρούμενες πλευρές του κινεζικού χαρακτήρα

Όσο διαφορετικούς δρόμους κι αν ακολουθούν οι ιδέες του Κομφούκιου και του Λάο-Τσε, εντούτοις και οι δύο στοχαστές συμφωνούν στον τονισμό της αξίας του μέτρου, υπογραμμίζοντας ότι τα άκρα φέρουν το αντίθετο από αυτό που επιδιώκεται. Συχνά οι απόψεις του Ταοϊσμού και του Κομφουκιανισμού αλληλοσυμπληρώνονται.

Δραστηριότητες

Ινδοϊσμός

- Εργασία σε ομάδες: Περιγράψτε τις βασικές λατρευτικές πρακτικές ενός Ινδοϊστή και εξηγήστε τη σημασία τους για τη ζωή του.

Βουδισμός

- Σε συνεργασία με τον/την διπλανό/ή σας να επισημάνετε την αλήθεια ζωής που αναδεικνύεται μέσα από την αφήγηση «Οι έξι τυφλοί». Αναγνωρίστε τη σχέση της με τη ζωή και τη διδασκαλία του Βούδα.

Κομφούκιος / Λάο Τσε

- Δημιουργήστε έναν κατάλογο με κοινά στοιχεία των θρησκειών της Ανατολής.
- Πολλοί σύγχρονοι Ευρωπαίοι έλκονται από τις ανατολικές θρησκείες. Παρουσιάστε παραδείγματα και προσπαθήστε να εξηγήσετε τις αιτίες.

ΠΗΓΕΣ ΥΛΙΚΟΥ

Εισαγωγική σημείωση

Τα παραθέματα και το εικονιστικό υλικό των οποίων η βιβλιογραφία δίνεται μέσα στο σώμα κειμένου δεν αναφέρονται εκ νέου. Εάν σε μια Θεματική Ενότητα υπάρχουν πολλαπλά παραθέματα από την ίδια πηγή, συνήθως γίνεται αναφορά σε αυτήν μόνο στο πρώτο παράθεμα. Επιπρόσθετα:

Τα βιβλικά παραθέματα προέρχονται από:

- Η *Καινή Διαθήκη*, Το πρωτότυπο κείμενο με μετάφραση στη δημοτική, μτφρ. Γαλίτης Γ., Βασιλειάδης Π., Καραβιδόπουλος Ι., Γαλάνης Ι. (φιλολογική επιμέλεια Κ. Χιωτέλλη), εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρία, διαθέσιμη στο: http://hellenicbiblesociety.gr/bible, και
- Η *Παλαιά Διαθήκη*, Μετάφραση από το πρωτότυπο κείμενο, μτφρ. Β. Τσάκωνας, Μ. Κωνσταντίνου, εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρία, διαθέσιμη στο: http://hellenicbiblesociety.gr/bible
- Οι αποφάσεις της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου (Κρήτη, 2016) ανακτήθηκαν από: https://www.holycouncil.org
- Τα παραθέματα από σχολικά βιβλία ανακτήθηκαν από: http://ebooks.edu.gr

Εικονιστικό Υλικό

- Από τον δικτυακό τόπο της «Αποστολής», http://mkoapostoli.com, ανακτήθηκαν οι παρακάτω φωτογραφίες, 10/2/2020: α) Σήμα Αποστολής, β) Όταν παίρνεις γεμίζεις τα χέρια – όταν δίνεις γεμίζεις την ψυχή: 52 σάκοι με φάρμακα συγκεντρώθηκαν στα Πετράλωνα και στην Κόρινθο για το Ιατρείο Κοινωνικής Αποστολής, 17/11/2012, γ) «Ασθενείς που υιοθετούμε, δεν τους ξεχνούμε» – 12.000 φάρμακα σε Μητροπόλεις Δήμους και Ιδρύματα του Αιγαίου, 9/12/12, δ) Συγκέντρωση φαρμάκων στους Ιερούς Ναούς της Αρχιεπισκοπής Αθηνών, 9/1/13, ε) Το Ιατρείο Κοινωνικής Αποστολής στους Λειψούς και στους Αρκιούς, 10/6/12, στ) Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.κ. Ιερώνυμος με την «Αποστολή» στη Σάμο, 19/11/15, ζ) Ιατρείο Κοινωνικής Αποστολής στον Δήμο Ηλιούπολης, 13/06/2012, η) Η «ΑΠΟΣΤΟΛΗ» κοντά σε 550 οικογένειες της Θράκης, 5/4/2019, θ) Η «ΑΠΟΣΤΟΛΗ» κοντά στους Μαθητές και τις Οικογένειές τους, 8/11/2018 ι) Πρωτοβουλίες της «ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ» για τα παιδιά πρόσφυγες-μετανάστες, 28/11/2019.
- «Δημογραφική ποσόστωση των Ορθοδόξων κατά χώρα στον κόσμο». Στο https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Christian_ denominations_by_number_of_members
- «Η Ορθόδοξη Εκκλησία ανά τον κόσμο». Ιστοσελίδα Ιεράς Μητρόπολης Βελγίου, στο: http://www.orthodoxia.be/GRkerk/10orthekklisiakosmos.html
- Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016. Στο: https://www.holycouncil.org/-/ message?inheritRedirect=true
- Διασπορά των Ορθοδόξων στον κόσμο. Στο http://www.pentapostagma.gr/2013/02/blog-post_6190.html
- Εναρκτήρια συνεδρία της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, Κρήτη, 2016. Στο: http://fanarion.blogspot.gr/2017/01/blog-post_13.html
- Ο Ευαγγελισμός, Sorin Dimitrescu https://www.wikiart.org/en/sorin-dumitrescu/the-annunciation-study-5
- Βαν Γκογκ, Έναστρη νύχτα. Στο: https://www.lifo.gr/team/bitsandpieces/38948
- Π. Κλέε, Ψάρια. Στο: https://gr.pinterest.com/pin/134404370104708877/
- Π. Κλέε, Πουλιά. Στο: https://gr.pinterest.com/pin/157485318195317757/
- Βίνσεντ Βαν Γκόγκ, Ο Καλός Σαμαρείτης, 1890, Kröller-Müller Museum, Otterlo, Ολλανδία.
- Μετανάστες, Βλάσης Κανιάρης, 1974.
- Κοντά και μακριά, εικόνα στο: https://medium.com/@bezopnetwork/democratising-dispute-resolution-with-smart-contracts-953d9427f0c8
- Η ιστορική συνάντηση του Οικουμενικού Πατριάρχη Αθηναγόρα και του Πάπα Παύλου στα Ιεροσόλυμα, 1964. Στο: http://fanarion.blogspot.gr/2014/01/blog-post_13.html
- Βαπτιστήριο χριστιανικής οικίας στη Δούρα Ευρωπό, αρχές 3ου αι. Στο: https://www.archaiologia.gr/
- Κατακόμβη Αγίας Πρίσκιλλας, Ρώμη. Στο: http://www.hristospanagia.gr/?p=20329
- Μονή Οσίου Λουκά Βοιωτίας, 11ος αι. Στο: http://www.pi-schools.gr/lessons/aesthetics/eikastika/afises/images/afises/8d.jpg

– Ιησούς Χριστός, Α. Ρουμπλιόφ, ρώσικη εικόνα, 15ος αι. Στο: http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/panagiotou_roublev.html
– Χάρτης Παγκόσμιας κατανομής Ισλαμικών πληθυσμών. Στο: http://www.liberal.gr/arthro/73606/apopsi/arthra/i-oikonomiatou-islam-ta-prota-chronia-kai-pos-epirease-tin-dusi.html

Ιστοσελίδες-άρθρα στο διαδίκτυο

– Ιερά Αρχιεπισκοπή Αθηνών, http://iaath.gr/idrymata/mko-apostoli
– Ανθρωπιστική βοήθεια στο Κόσσοβο και στους πρόσφυγες του Λαυρίου από την Αποστολή, 6/6/12. Στο: http://mkoapostoli.com/%ce%b1%ce%bd%ce%b8%cf%81%cf%89%cf%80%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ae-%ce%b2%ce%bf%ce%ae%ce%b8%ce%b5%ce%b9%ce%b1-%cf%83%cf%84%ce%bf-%ce%ba%cf%8c%cf%83%cf%83%ce%bf%ce%b2%ce%bf-%ce%ba%ce%b1%ce%b9/

Κωδικός Βιβλίου: 0-21-0203
ISBN 978-960-06-6133-0

ΙΤΥΕ
"ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ"
ινστιτουτο
τεχνολογιας
υπολογιστων & εκδοσεων

(01) 000000 0 21 0203 0